

TRONDHEIM KOMMUNE

Kommunedelplan
for kulturminner og kulturmiljøer
2013-2025

Foto på forsiden viser Brubakken sett fra Kjøpmannsgaten.

Alle foto er tatt av Trondheim kommune eller Bergersen Arkitekter as der annet ikke er nevnt.

FORORD

Som en av Norges eldste byer har Trondheim i alle år hatt en sentral plass i norsk historie, ikke minst som landets viktigste kirkeby. Byens identitet er skapt og har blitt tatt vare på gjennom det fysiske miljø. Et miljø som bærer i seg historien med særpregede bidrag som Cicinons byplan, Nidarosdomen, de store trepaleene, trehusområdene og veitene. Disse og mange flere er omtalt i denne temaplanen for kulturminner og kulturmiljøer.

For en by i sterk vekst er det en utfordring å utvikle en moderne og tett by og samtidig evne å ta vare på historien og identiteten. Det påligger oss som myndigheter og også andre eiere et stort ansvar for å forvalte byens historiske verdier på en god måte. En viktig forutsetning for å kunne ta dette ansvaret er tilgjengelighet til kunnskap om alle de kulturminner og kulturmiljøer byen har samt gode faglige vurderinger og råd om hvordan disse kan og bør i varetas.

Rådmannen i Trondheim har derfor tatt initiativet til å utarbeide en samlet kulturminneplan for Trondheim kommune. Den foreliggende temaplanen gjør opp status for kulturminnevernet i Trondheim, den beskriver kulturminnene og kulturmiljøene, viser særpreg og mangfoldet og beskriver utfordringer og de oppgaver som er aktuelle å gjennomføre. Planen leder fram til fem sentrale strategiske mål for perioden 2013-2025, og den foreslår en prioritert handlingsplan for de kommende fire år.

Planen inneholder en oversikt over fredede bygg og anlegg i Trondheim, og det er utarbeidet et digitalt aktsomhetskart som er tilgjengelig på nett sammen med veiledning for hvordan kartet kan benyttes.

Hovedmålet med den foreliggende temaplanen er å styrke kulturminnevernet i Trondheim.

Planen er i første rekke et redskap for kommunens politikere og administrasjon i arbeidet med forvaltning av kulturminner. Vi tror den også vil ha stor verdi for alle andre som er levende opptatt av Trondheims historie og fortsatte utvikling.

I år er det 36 år siden den forrige kulturminneplan for Trondheim kommune ble skrevet. Det har vært en stor oppgave å utarbeide en så omfattende temaplan. Et slikt dokument krever en betydelig fagkunnskap, god innsikt i Trondheims historie og en bred oversikt over og forståelse av byens rike kulturminner. Arbeidet med denne planen har vært ledet av Trondheim kommunes byantikvar Gunnar Houen.

Trondheim, april 2013

Einar Aassved Hansen
Kommunaldirektør byutvikling

***Planen ble behandlet av bystyret 31.10.2013.
Se saksprotokoll neste side.***

Saksprotokoll

Utvalg: Bystyret
Møtedato: 31.10.2013
Sak: 144/13

Tittel: **Saksprotokoll: Temaplan for kulturminner og kulturmiljøer 2013-2025**

Resultat: Behandlet
Arkivsak: 12/8429

VEDTAK:

1. Bystyret vedtar forslag til kommunedelplan for kulturminner og kulturmiljøer 2013-2025, datert mai 2013 og antikvariske klassifikasjoner i Aktsomhetskart kulturminner, datert 25.2.2013.
2. Bystyret ber rådmannen innarbeide forprosjektene for vitalisering av bryggene og styrke de historiske verdiene og miljøkvalitetene i veiter og bakgårdsbebyggelse i handlings- og økonomiplanen for 2014-2017. Bruk av bryggene, bakgårdene og veitene er en forutsetning for å lykkes i å ta vare på kulturminnene på lang sikt. Som en del av forprosjektene må det derfor vurderes hvordan det operative arbeidet med å ta vare på og skape aktivitet i den enkelte eiendommen skal organiseres.
3. Bryggerekka langs Kjøpmannsgata er et unikt helhetlig kulturmiljø og en umistelig del av Trondheims identitet. I det videre utviklingsarbeidet med å løfte områdets status og potensial både som kulturmiljø og vital del av Midtbyen, bes rådmannen å legge fram en sak som redegjør for en forutsigbar forvaltning av bryggerekka langs Kjøpmannsgata som helhet, slik at håndtering av enkeltsakene kan bidra til et samlet løft for området.
4. Bystyret ber rådmannen sørge for at den antikvariske bygningsmassen som er i kommunens eie forvaltes som forbildeprosjekter. Der hvor det er praktisk mulig må vedlikeholds- og istandsettingsplaner utarbeides. Byantikvaren må trekkes aktivt for å kvalitetssikre arbeidet og bidra med erfaringsoverføring.
5. Bystyret ber om at det jobbes med å fremme og utvikle det historiske Trondheim, som en integrert del av en levende midtby og Trondheim som turistdestinasjon. Dette inkluderes i allerede eksisterende planverk, eksempelvis kommuneplanens samfunnsdel og i arbeidet med vitalisering av midtbyen som handelssentrum, samt i de to forprosjektene som beskrives i saken. Bystyret ber videre om at rådmannen går gjennom eksisterende skilting og informasjonstavler på historiske bygninger, gater, plasser og andre interessante steder. Hensikten er å forbedre, tydeliggjøre og forenkle (også kostnadsmessig) utforminga av disse.
6. Bystyret ber rådmannen gå i dialog med Sør-Trøndelag fylkeskommune og statlige myndigheter, for å vurdere etablering av et nasjonalt fartøymuseum i regionen.
7. Rådmannen bes legge fram en sak hvor det vurderes hvordan enøktiltak, byformregler og krav om universell utforming kan tilpasses ønsket om å ta vare på eldre bygninger.

8. Rådmannen bes vurdere om Rebygg kan reetableres for eksempel i samarbeide med frivillige krefter i kombinasjon med faglig ekspertise.
9. Bystyret ber om at behandlinga og ivaretakingen av visuelle kulturminne som fotografier, film, tegninger, malerier mv. innarbeides i framtidige planer for kulturminner.
10. Kulturarven til nye og nasjonale minoriteter bør sikres og gis rom i Kulturminneplanen og kulturmiljøer.

Vedtaket fattes i henhold til plan- og bygningsloven § 11-15.

FLERTALLSMERKNAD – FrP, MDG, Ap, H, SV, R, Sp, V, KrF:

Bryggene i Trondheim er både visuelt viktige kjennemerker for byen, og viktige i fortellingen om byens historiske utvikling. På bakgrunn av dette må det arbeides for å oppnå nasjonal medfinansiering, med formål om å oppgradere og ta i bruk den omfattende bygningsmassen som utgjør bryggerekken i Trondheim.

FLERTALLSMERKNAD – FrP, MDG, Ap, H, SV, R, Sp, V, KrF, PP:

Merknadsstillerne vil trekke fram viktigheten av god dialog med relevante fagmiljø og frivillige organisasjoner. Et velutviklet samarbeid mellom slike miljø, kommunen og private eiere vil være en styrke for både bevaring og vedlikeholdsarbeid, samt i det videre formidlingsarbeidet.

Det vises i denne forbindelse også til behandlingen av arkivsaknr. 12/44920, om samarbeid med ulike kulturminneorganisasjoner i oppfølgingen av kulturminneplanen.

Merknadsstillerne ber rådmannen følge opp dette i det videre arbeidet med planen.

FLERTALLSMERKNAD - SV, MDG, KrF, H, PP, R, FrP, V, Ap, Sp:

Det er viktig at arbeidet med å bevare og vitalisere bryggerekka i Kjøpmannsgata ikke forsinkes. Det forutsettes derfor at en helhetlig plan for forvaltningen av bryggerekka kommer til politisk behandling så raskt at en slik plan ikke medfører forsinkelser i dette arbeidet.

Behandling:

Elin Marie Andreassen (FrP) foreslo:

1. Bystyret mener at fjerning av eiendomsskatt for kulturminner, som fredede og bevaringsregulerte bygg, er et tiltak som kan gjøre det mer attraktivt å ta vare på kulturhistoriske verdier. Bystyret ber derfor rådmannen innarbeide dette i kommende budsjett og økonomiplaner.
2. Bystyret ber rådmannen legge frem en sak som vurderer økonomisk støtte til vedlikehold og rehabilitering, i tilfeller hvor pålegg fra kommunens side medfører økte kostnader.
3. Følgende strykes fra handlingsplanen:
 - 4.6: Sørge for at utvendig farvesetting blir tatt med som ett av de hensyn bygningsmyndigheten (med hjemmel i PBLs § 31.1) vektlegger når kulturminner byggesaksbehandles. (Byggesakskontoret)

- 4.7: Sikre at farvesetting blir tatt inn i bestemmelsene når bebyggelse reguleres til hensynssone bevaring, og sørge for at anbefalte farvepaletter blir utarbeidet for spesielle bygninger og miljøer.

Erstattes av følgende, i kapittel 4.7:

Sikre at anbefalte farvepaletter blir utarbeidet for bebyggelse som reguleres til hensynssone bevaring, slik at disse foreligger som tilgjengelige verktøy ved restaurering, oppgradering og vedlikehold.

Elin Marie Andreassen (FrP) fremmet merknad pva FrP:

1. *Tillegg til flertallsmerknad to fra komiteen:*

Det vises i denne forbindelse også til behandlingen av arkivsaknr. 12/44920, om samarbeid med ulike kulturminneorganisasjoner i oppfølgingen av kulturminneplanen. Merknadsstillerne ber rådmannen følge opp dette i det videre arbeidet med planen.

2. Merknadsstillerne mener det er behov for bedre statlige ordninger knyttet til bevaring av kulturminner. Skatte- og avgiftslette til private eiere av fredede og bevaringsregulerte kulturminner er et eksempel på en slik ordning, som kan fungere som et viktig bidrag til restaurering og nødvendig vedlikehold av slike eiendommer.

Aage Borrmann (Ap) foreslo:

1. Tillegg til pkt 5:

Bystyret ber videre om at rådmannen går gjennom eksisterende skilting og informasjonstavler på historiske bygninger, gater, plasser og andre interessante steder. Hensikten er å forbedre, tydeliggjøre og forenkle (også kostnadsmessig) utforminga av disse.

2. Bystyret ber om at behandlinga og ivaretagelsen av visuelle kulturminne som fotografier, film, tegninger, malerier mv. innarbeides i framtidige planer for kulturminner.

Ottar Michelsen (SV) foreslo pva SV, MDG, KrF:

Tilleggsforslag til punkt 3 (tillegg understreket)

Bryggerekka langs Kjøpmannsgata er et unikt helhetlig kulturmiljø og en umistelig del av Trondheims identitet. I det videre utviklingsarbeidet med å løfte områdets status og potensial både som kulturmiljø og vital del av Midtbyen, bes rådmannen å legge fram en sak som redegjør for en forutsigbar forvaltning av bryggerekka langs Kjøpmannsgata som helhet, slik at håndtering av enkeltsakene kan bidra til et samlet løft for området. Godkjenning av enkeltsaker innenfor området bes stilt i bero inntil en slik sak er behandlet, med unntak av nødvendig vedlikehold.

Ottar Michelsen (SV) fremmet merknad pva SV, MDG, KrF:

Det er viktig at arbeidet med å bevare og vitalisere bryggerekka i Kjøpmannsgata ikke forsinkes. Det forutsettes derfor at en helhetlig plan for forvaltningen av bryggerekka kommer til politisk behandling så raskt at en slik plan ikke medfører forsinkelser i dette arbeidet.

Ismail Elmi (Ap) foreslo:

Kulturarven til nye og nasjonale minoriteter bør sikres og gis rom i Kulturminneplanen og kulturmiljøer.

Votering:

Innstillingen unntatt punktene 3 og 8 ble enstemmig vedtatt.

Innstillingen pkt 3 unntatt siste setning ble vedtatt mot 6 stemmer (6FrP).

Innstillingen pkt 3, siste setning fikk 9 stemmer (4SV, 2KrF, 2MDG, 1R) og falt.

Innstillingen pkt 8 ble vedtatt mot 6 stemmer (6FrP).

Andreassens forslag 3 (Følgende strykes ...) fikk 9 stemmer (6FrP, 3V) og falt.

Andreassens forslag 1 fikk 29 stemmer (18H, 6FrP, 4V, 1PP) og falt.

Andreassens forslag 2 fikk 29 stemmer (18H, 6FrP, 4V, 1PP) og falt.

Borrmanns forslag 1 ble enstemmig vedtatt.

Borrmanns forslag 2 ble vedtatt mot 32 stemmer (18H, 6FrP, 4V, 2KrF, 1Sp, 1PP)

Elmis forslag ble vedtatt mot 6 stemmer (6FrP).

Michelsens forslag ble ansett som falt.

R, Sp, V, KrF sluttet seg til flertallsmerknad 1 fra byutviklingskomiteen.

R, Sp, V, KrF sluttet seg til flertallsmerknad 2 fra byutviklingskomiteen.

H, V, PP, Ap, SV, R, Sp, KrF, MDG sluttet seg til merknad 1 fra FrP.

H, PP, V, MDG sluttet seg til merknad 2 fra FrP (mindretallsmerknad).

H, PP, R, FrP, V, Ap, Sp sluttet seg til merknaden fra SV m fl

Elektronisk dokumentert godkjenning uten underskrift

INNHALDSFORTEGNELSE

	Innledning	s. 7
1	Viktige føringer for planen	
	1.1 Hvorfor ta vare på kulturminner	s.11
	1.2 Endringer i synet på hva som er viktig	s.13
	1.3 Avgrensning av planen	s.14
	1.4 Overordnede lovverk og avtaler	s.15
2	Status for kulturminnevernet i Trondheim	
	2.1 Hvilke kulturminner har vi	s.19
	2.2 Kulturminner som har juridisk beskyttelse	s.22
	2.3 Kulturminner uten særskilt juridisk beskyttelse	s.25
	2.4 Hva er kvaliteten på det som er tatt vare på	s.28
	2.5 Forvaltning og virkemidler	s.29
	2.6 Begrensning av tap	s.37
3	Aktuelle oppgaver knyttet til ulike typer kulturminner	
	3.1 Midtbyen	s.41
	3.2 Bryggene	s.43
	3.3 Veitene	s.48
	3.4 Gårdsrommene og bakgårdsbebyggelsen	s.48
	3.5 Kjellerne	s.49
	3.6 Cicignons byplan	s.50
	3.7 Kulturminner i grunnen	s.50
	3.8 Marinarkeologi	s.52
	3.9 Kulturlandskapet	s.52
	3.10 Markaområdene	s.53
	3.11 Landbrukets kulturminner	s.54
	3.12 Lystgårdene	s.54
	3.13 Boligbebyggelsen	s.55
	3.14 Institusjoner / Offentlige bygninger	s.56
	3.15 Forretningbebyggelse	s.57
	3.16 Industrihistoriske og andre tekniske kulturminner	s.58
	3.17 Forsvar- og krigstidsminner	s.58
	3.18 Samferdsel	s.59
	3.19 kanalen og Brattøra	s.59
	3.20 Kirker og kirkegårder	s.60
	3.21 Gårdsrom, haver og parker	s.61
	3.22 Eldre forsteder	s.61
	3.23 Bydelsentraene	s.62
	3.24 Kunstneriske utsmykninger	s.62
	3.25 Interiør og inventar	s.62
	3.26 Nyere tids kulturminner	s.63
	3.27 Immaterielle kulturminner	s.63
4	Oppgaver knyttet til forvaltning og håndtering av kulturminner	
	4.1 Øke interessen for kulturminner	s.65
	4.2 Brannsikring	s.66
	4.3 Istandsetting og vedlikehold	s.67
	4.4 Vern gjennom bruk	s.68
	4.5 Aktsomhetskartet for kulturminner	s.69
	4.6 Kommunens juridiske virkemidler	s.70
	4.7 Vern gjennom regulering	s.71
	4.8 Kommunalt eide bygninger	s.72
	4.9 Økonomiske støtteordninger	s.73
	4.10 Særlig bistand til skjøtsel av spesielle kulturminner og -miljøer	s.74
	4.11 Eksternt samarbeid	s.74
	4.12 Nye samfunns mål	s.75
5	Strategi og handlingsplan	
	5.1 Strategiske mål	s.81
	5.2 Handlingsplan 2013-2017	s.82
	5.3 Konsekvenser av planen	s.84
6	Vedlegg	s.87

INNLEDNING

Det har lenge vært et ønske i Trondheim kommune å få utarbeidet en helhetlig kulturminneplan. Siste gang det ble utarbeidet en samlet kulturminneplan i Trondheim var i 1976.

Ett av de nasjonale målene i regjeringens strategi for Norges miljøpolitikk er at *mangfoldet av kulturminner og kulturmiljøer skal forvaltes og ivaretas som bruksressurser, og som grunnlag for kunnskap, opplevelser og verdiskaping. Et representativt utvalg av kulturminner og kulturmiljøer skal bevares i et langsiktig perspektiv.*

Denne planen skal først og fremst være et redskap for kommunens politikere og administrasjon i arbeidet med forvaltning av kulturminneverdier. Det er imidlertid å håpe at den også vil gi nyttig kunnskap for tiltakshavere og være av interesse for publikum for øvrig.

Trondheim kommune har sterk befolkningsvekst og har gjennom kommuneplanens arealdel vedtatt en fortettingsstrategi. Både kulturminneplanen og det tilhørende Aktsomhetskartet vil ha betydning når det gjelder å vise hva som er viktig å ta vare på i Trondheim. I planen behandles flere satsingsområder og konkrete handlingsplanelementer som direkte og indirekte peker mot et mer utstrakt samarbeid, på tvers av etatsgrenser og forvaltningsnivåer, og med frivillige organisasjoner, privatpersoner og virksomheter som på ulike måter arbeider med kulturminnevern.

Kulturminneplanen for Trondheim skal danne grunnlag for en kommunal kulturminnepolitikk og samtidig gjenspeile nasjonale mål for bevaring og bruk av kulturminner.

Formålet med planen

Kulturminner og kulturmiljøer er viktige identitetsbærere og utgjør rike kilder til kunnskap, opplevelser og verdiskaping. Svært mange kulturminner har betydelige bruksressurser. Et viktig mål med planen er å komme frem til enighet om en kommunal strategi for bevaring av kulturhistoriske, arkitektoniske og miljømessige verdier som ledd i en helhetlig kultur-, miljø- og ressursforvaltning. Planen viser særpreget og mangfoldet som knytter seg til Trondheims kulturminner og kulturmiljøer. Det legges vekt både på bevaring av kvaliteter i det sentrale byområdet, og på bevaring og utvikling av identiteten i områder utenfor bykjernen. Bevaring av tradisjonelt anerkjente kulturminner står sentralt, men også nye typer kulturminner forutsettes vurdert.

Hovedmålet med planen er dermed å styrke kulturminnevernet i Trondheim kommune.

Formålet er også å bidra til større forutsigbarhet i saker der kulturminner og kulturmiljøer blir berørt. Her vil Aktsomhetskartet være et sentralt redskap. Planen skal også være et bidrag til bedre samarbeid mellom private tiltakshavere, organisasjoner og offentlige etater.

Kulturminneplanen er en temaplan som kan betraktes som en supplerende og utdypende del av kommuneplanens arealdel, med relasjon både til "Veileder for byform" og "Veileder for Midtbyplanen". Planen er i samsvar med arealplanens juridiske bestemmelser.

Kort historikk

I 1976 ble det for første gang lagt frem en Kulturminneplan for Trondheim kommune. Det var "Antikvarisk utvalgs innstilling". Innstillingen var støttet av en bredt anlagt registrering og klassifisering av kulturminner i det sentrale byområdet, primært bygninger, men også enkelte andre typer anlegg. Den var sprunget ut av en voksende erkjennelse om at byene har langt flere kulturminner som bør tas vare på for ettertiden enn det fåtall bygninger av nasjonal interesse som i årene etter 1920 hadde kommet med på Riksantikvarens "fredningsliste".

Innstillingen ble politisk behandlet i årene som fulgte. Antikvariske vurderinger i form av uttalelser fra Kontoret for registrering av eldre bebyggelse ble innarbeidet i plan- og byggesaksbehandlingen i stadig økende grad, og Antikvarisk utvalgs intensjoner og klassifiserte bygninger ble innarbeidet som en av hovedpremissene i den sentrumsregulering som ble vedtatt i 1981 ("Midtbyplanen"). I perioden 2005 til 2009 ble klassifiseringsarbeidet utvidet til å omfatte hele kommunen. Det resulterte i tredje utgave av "antikvarisk kart" som ble lagt ut på nettet i 2010 og har vært et tjenlig redskap for Trondheim kommune i plan- og byggesaker. Kartet blir periodisk oppdatert og ønskes nå politisk behandlet som en del av forslaget til kulturminneplan.

Dagens situasjon og perspektivet fremover

Trondheim har i dag en kommunal kulturminneforvaltning der faglig rådgiving er den viktigste og mest ressurskrevende oppgaven. Byantikvaren deltar i plan- og byggesaksbehandlingen innenfor Byutvikling, og blir også stadig mer benyttet som faglig rådgiver, først og fremst av huseiere, tiltakshavere og arkitekter.

Verditenkningen som lå til grunn for det antikvariske arbeidet i 1970-årene har gradvis endret seg: Den faglige vurderingen av hva som er kulturminner er i dag langt mer nyansert og omfatter mye mer enn for 40 år siden. Også allmenhetens syn på kulturminner har hatt en tilsvarende utvikling. "Bevaringsbølgen" de siste førti år, har særlig i de sentrale byområdene, i høy grad ivaretatt miljøkvalitetene, mangfoldet og "tidsdybden" i våre omgivelser, og dette har vært til stor glede for svært mange. Bevisstheten om at kulturminner og kulturminnevern er positivt for samfunnet har antakelig aldri stått sterkere og vært videre utbredt enn i dag. Likevel er det behov for større innsats på en rekke områder:

Midtbyens spesielle kulturmiljø, herunder bryggene og veitene, gårdsrom og kjellere, samt Cicignons plan og middelalderens bygrunn. Videre blant annet markaområdene og LNF-områdenes kulturlandskapsverdier; ulike typer historisk og antikvarisk verdifulle bygninger; kulturmiljøverdiene i de gamle forstedene og i de nyere bydelssentraene; forsvarshistoriske og teknisk/industrihistoriske kulturminner; kirker og kirkegårder, historiske haver og parker, kunst i det offentlige rom.

Organisering og medvirkning

Forslaget til kulturminneplan er utarbeidet av Miljøenheten ved byantikvaren. Arbeidet har vært organisert med en styringsgruppe og en prosjektgruppe. Prosjektgruppen har vært ledet av byantikvar Gunnar Houen. Øvrige deltagere har vært Jonny Kregnes fra Miljøenheten ved byantikvaren, Marthe Mollan fra byplankontoret og Elisabeth Kahrs fra Bergersen Arkitekter as, som innleid sekretær. Styringsgruppen har bestått av miljøsjef Marianne Langedal og byplansjef Ann-Margrit Harkjerr.

Arbeidsgruppen har også benyttet seg av kompetanse fra andre etater/fagpersoner. Se vedlegg 6.4.

Det er lagt vekt på åpenhet i planprosessen. Både planprogram og planforslag har vært ute på høring, og gjennom planprosessen har det vært avholdt flere samrådsmøter med både kommunale, fylkeskommunale og statlige etater, samt private organisasjoner. De fleste innspillene er blitt fulgt opp og innarbeidet i plandokumentet. Se vedlegg 6.4 som viser samrådsparter og innspill til planen.

Behovet for en mest mulig samlet strategi

Utviklingen av "det offentlige rom" og gjennomføringen av private utbyggingstiltak er i dag gjenstand for drøfting mellom motstridende interesser i langt sterkere grad enn for bare et par generasjoner siden. Utviklingen går med stormskritt, og viljen og evnen til storstilt satsing på by- og næringsutvikling er sterkere enn på svært lenge. Kulturminnevernet har med dette fått nye roller å spille både som en kilde til å bevare mangfoldet i det fysiske miljø og som en viktig støtte for opprettholdelse av historisk identitet. De utfordringer for kulturminnevernet som følger av dette, er sammensatte og krevende. Kulturminneplanen skal tydeliggjøre hvilke verdier vi har og hvilke vi vil prioritere å ta vare på, slik at vern og utvikling kan kombineres på en god måte.

I stortingsmelding nr 16.(2004-2005) "leve med kulturminner" er det nedfelt seks satsingsområder for kulturminnepolitikken:

*"Bedre rammebetingelser for private eiere og fornyet fredningspolitikk. Staten tar ansvar for egne kulturhistoriske eiendommer
Kulturminner og kulturmiljøer skal gi grunnlag for verdiskapning og næringsutvikling.*

Økt kunnskap til alle.

Utvikling av offentlig forvaltning og styrket samarbeid med frivillige organisasjoner.

Internasjonalt samarbeid."

De fleste satsingsområdene må gjenspeiles lokalt. Det forutsetter en bred politisk oppslutning om at Trondheim skal være en by som tar godt vare på sine kulturminner.

Planens sammenheng med kommuneplanens arealdel

Kulturminneplan for Trondheim er en temabasert kommunedelplan. Planen som helhet forutsettes å gjelde i 12 år, mens handlingsdelen forutsettes rullert hvert 4.år, samtidig med kommuneplanens arealdel. De juridisk bindende bestemmelsene for kulturminner og kulturmiljø står i kommuneplanens arealdel § 10:

§ 10.1 Tiltak som berører fredede kulturminner/områder skal ikke utføres uten godkjenning fra kulturminnemyndighetene, jf. kulturminneloven. Kulturminnelovens meldeplikt vedrørende fornminnefunn i grunnen gjelder for hele kommunen.

§ 10.2 Bebyggelse markert som antikvarisk verdifull i klasse A, B eller C på "Aktsomhetskart kulturminner" skal søkes bevart. Takform, fasader, vinduer og dører, materialbruk og farger skal søkes opprettholdt for å bevare bygningers og anleggs karakter.

§ 10.3 Ved istandsetting av kulturminner som vil være tilgjengelige for publikum skal kravene til universell utforming oppfylles der dette er mulig. Det er også egne retningslinjer for hensynssone kulturmiljø og kulturlandskap, samt for hensynssone Midtbyen.

BAKLANDET SKYDSSTATION

1. MÅL OG FORUTSETNINGER FOR PLANEN

Kulturminner og kulturmiljøer er viktige identitetsbærere og utgjør rike kilder til kunnskap, opplevelser og verdiskapning. I tillegg representerer svært mange kulturminner betydelige bruksressurser.

Hovedmålet med planen er å styrke kulturminnevernet i Trondheim kommune.

1.1 Hvorfor ta vare på kulturminner

Identitet

En by eller et steds særpreg skapes i stor grad av de bevarte fysiske minner om fortiden. Kulturminner og historiske miljøer er faktorer som gjør byen eller stedet interessant, både for egne innbyggere og besøkende. Å ta vare på særpreget og utvikle det videre med respekt for de verdiene det representerer, er viktig for å kunne bevare og styrke stedlig identitet.

Trondheim har mange miljøer som skaper sterk identitet: Nidarosdomen, Bakklandet, Festningen, Sanden, Veitene, Bryggene, Herregårdslandskapet på Lade og mange flere.

Kulturminner er en viktig kvalitet for bymiljøet

Eldre bygninger og miljøer har de senere tiårene vært omfattet med betydelig interesse. Optimisme i forhold til fremtiden for folk flest knyttes ikke lenger til full "sanering" av den eldre bebyggelsen, og erkjennelsen av at bevaring av gammel kultur gir vesentlige miljøgevinster, er utbredt.

Oppblomstringen av Bakklandet etter at planene om hovedvei gjennom området ble lagt bort og "rivingsspøkelset" forsvant, er et godt eksempel på hvor trivelig og attraktivt et nedslitt gammelt boligområde kan bli når rammebetingelsene legges til rette. Dermed viser det også hvorledes kulturminnevern kan være en viktig ressurs i byutviklingen.

Trondheim har flere blomstrende gamle bygningsmiljøer enn Bakklandet, svært ofte knyttet til revitalisering av gamle boligområder etter mange års usikkerhet og forfall. I mange tilfelle preget av at yngre generasjoner har tatt over husene og gitt seg i kast med en miljømessig "snuoperasjon" gjennom oppussing av hus etter hus.

Også for andre typer eldre bygninger og miljøer finnes det eksempler på at revitalisering har gitt klare gevinster for miljøet: Flere industribygninger på Nedre Elvehavn, enkelte bygninger på Kalvskinnet, blant annet "Det gamle Tukthus" og "Tronka", den gamle hovedbygning ved St. Olavs hospital, det gamle Slaktehuset på Brattøra og de gamle militærbygningene i Bispegaten/Elvegaten; for bare å nevne noen få.

Til sammen beskriver alt dette en situasjon der eldre bygninger og miljøer utgjør en stor og vesentlig del av byens miljømessige innhold; at nettopp dette for en meget stor del er Byen.

Kulturminner har bruksverdi

Ved siden av å bidra til å "skape miljø" representerer den eldre bygningsmassen også store ressurser rent bygnings- og bruksmessig. Dette har både en umiddelbar økonomisk og en mer langsiktig klimaregnskapsmessig side. Gamle hus er allerede bygget og en stor del av belastningen med

Variasjon i størrelse og karakter forteller byens historie.

Bakklandet har blitt en yndet plass både for Trondhjemmere og besøkende.

Den eksisterende bygningsmassen representerer store verdier som:
Investert kapital. Ressurser i form av fornybare og ikke fornybare byggematerialer. Uttrykk for vår historie og kultur. Muligheter for vedvarende bruk.

Mange typer småskala næringsvirksomhet er med å gi liv til bymiljøet, som her på Bakklandet

hensyn til klimaregnskap derved allerede tatt. Dette bygger opp under en påstand om at kulturminner er en sentral ressurs for byutviklingen.

Ønsket om å beholde tidsdybde, mangfold og miljøkvaliteter betyr at det er viktig å ikke bare å se på enkeltobjekter, men også på situasjoner hvor flere bygninger og landskap har verdi som samlede miljøer.

Kulturhistoriske miljøer kan ha en viktig bruksfunksjon for dagens og fremtidens befolkning, blant annet som kilder til rekreasjon og styrket livskvalitet, ikke minst med den fortetting vi opplever i dag.

Kulturminner har betydning for turisme og reiseliv.

Etter at kulturminnene er blitt mange, og kulturminnevern et sentralt tema i samfunnsdebatten, er det blitt definert nye direkte og indirekte samfunnsnyttige sider ved kulturminnevernet. Hittil kanskje tydeligst og mest målbart ved vurderingene av kulturminnenes og -miljøenes betydning for turisme og reiseliv.

Kulturminner som ressurs og premiss for byutviklingen

Det er i dag en utbredt oppfatning at historiske verdier er viktige elementer i en miljømessig helhet, og at slike verdier må tas hensyn til i dagens byplanlegging. Historiske og antikvariske verdier er vektlagt som premisser for byutviklingen i forslag til Veileder til Midtbyplanen og til en generell formingsrettleder for kommunen som i 2012 er lagt frem som en del av Kommuneplanens arealdel.

Kulturminneplanen beskriver, så godt det er mulig, de kulturhistoriske verdiene og deres betydning for byen og samfunnet, og peker på betydningen bevaring av kulturminner har for miljøet.

Hverken nasjonale føringer (blant annet fredning) eller lokale bestemmelser på ulike nivåer har som hensikt å være en bremse for god utvikling. Bestemmelsene er der for å sikre at vesentlige verdier for samfunnet som helhet blir best mulig ivaretatt.

Trondheim er en by med rik historie, og det er bevart svært mange kulturminner og kulturmiljøer. Disse minnene er en ressurs for byen og må fortsatt være en premiss for den videre byutvikling.

Detaljer fra en annen tid gir grunnlag for variasjon og opplevelse i bybildet.

FULL BOSETTING! NEI TIL MOTORVEG

Årsmøte 23. februar SE BAK!

Bakklandsavisa fra 1977.

Ilsvikøra. Det første området i Trondheim som ble spesialregulert på grunn av kulturhistorisk verdi.

1.2 Endring i synet på hva som er viktig

En tidfester gjerne starten på det systematiske kulturminnevernet i Norge til 1840-årene, da middelalderens nærmere 1000 stavkirker var blitt redusert til ca. 30, og man erkjente at det hastet med bevaring av disse. Da Fortidsminneforeningen med dette som bakgrunn startet sin virksomhet i 1844, var det med utgangspunkt i at de fysiske minnene om Norges "oldtid" måtte sikres. På annen halvdel av 1800-tallet ble dette, sammen med det store nasjonale prosjektet for gjenreisning av Nidarosdomen, etter hvert utgangspunkt for det offentlige kulturminnevernet.

I tiden rundt unionsoppløsningen fikk landet en fornminnelov (1903) og en fredningslov (1920); og fra 1912 et riksantikvarembete.

Kulturminnevernet i Norge var lenge i hovedsak konsentrert om fortidens mest fremragende bygninger: Stavkirkene, steinkirkene, paléene og storgårdene. Stort sett dreide det seg om de førende klassers manifestasjoner, der allment anerkjent arkitektonisk og kunstnerisk kvalitet ble lagt til grunn for utvelgelsen. Disse kriteriene ble opprettholdt til langt ut i det 20. århundre. Etter midten av 1900-tallet har det gradvis vokst frem en oppfatning om at kulturminnevern er mye mer, og at det må legges til grunn et langt videre perspektiv enn tidligere.

Bevaringsbølgen som oppstod på 70-tallet

Rundt 1970 snudde stemningen vedrørende byutviklingen. Hos oss, som i store deler av Vest-Europa for øvrig, ble søkelyset nå satt på de historiske bymiljøenes betydning for folk i vår tid. Det ble på en helt annen måte enn tidligere klart for mange at de gamle byene hadde verdifulle kvaliteter i kraft av sin historie. I mange byer ble det demonstrert og kjempet for å ta vare på gamle bydeler.

Ved den første brede gjennomgangen av Trondheims kulturminner i 1976 ble for eksempel også deler av villabebyggelsen fra tiden før, under og rett etter 1. verdenskrig inkludert i "kulturarven". Men også eksempler på arbeiderklassens og arbeidslivets kulturhistorie ble nå for første gang "tatt inn i varmen": De små byfisker-boligene på Ilsvikøra ble, som det aller første området i Trondheim, spesialregulert på grunn av kulturhistorisk verdi i 1978, og den gamle teglverksovnene på Bakklandet ble allerede i 1976 definert som et høyt klassifisert kulturminne og senere fredet.

Holdninger til kulturminnevern vil hele tiden være i utvikling

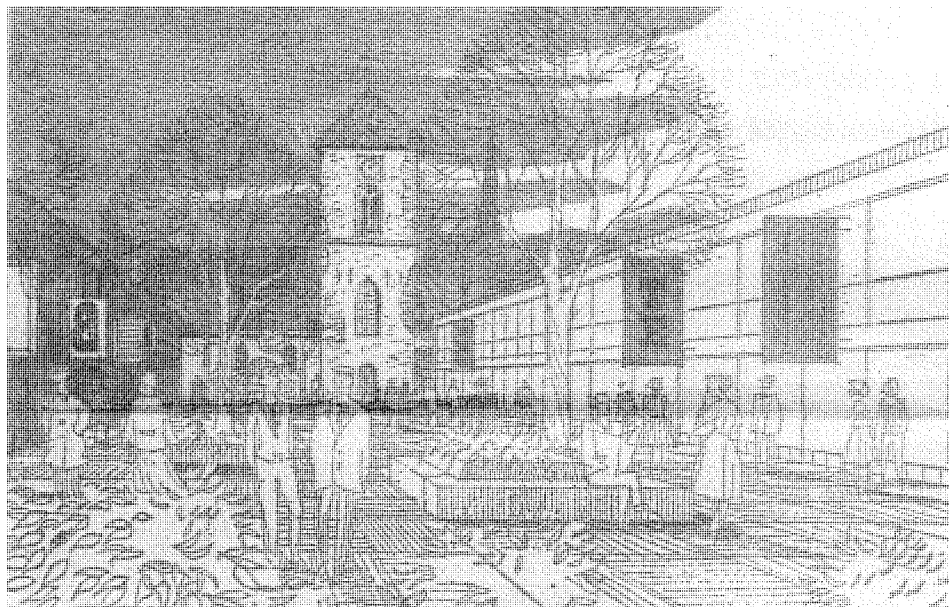
Verditenkningen som lå til grunn for det antikvariske arbeidet i 1970-årene, er fremdeles gjeldende, men er blitt langt mer nyansert og omfattende enn for 40 år siden. I løpet av disse årene er kulturminnefeltet utvidet til å omfatte alle typer arkitektur og tekniske installasjoner, og bygninger og anlegg som forteller om ulike sider av samfunnslivet. Tidsperspektivet har også utviklet seg: Kulturminner behøver ikke å være gamle.

Et eksempel fra nyere tid illustrerer dette: Da Sparebankens "gyldne" nybygg i Søndre gate, bygget først på 1970-tallet, skulle rives til fordel for nybygg, ble det fra flere stilt spørsmål om ikke dette var et viktig kulturminne.

By- og bygningsutvikling går i dag svært raskt sammenlignet med bare få tiår tilbake. Om vi skal kunne "gripe essensen" i vår egen tid og holde fast på det som kan være viktige minner om den tiden vi gjennomlever, så må også nyere arkitektur og nyere tids kulturminner tas med i vurderingen.

"Slik har arkitektene Langdalen og Stabell tenkt seg øvre del av Nordre gate som fotgjengergate. Trivelig ikke sant?"

Illustrasjon i Adresseavisen 20. desember 1962. Optimistisk miljøtenkning, men liten vekt på det historiske miljøet.

I arbeidet med å systematisere kulturminnevernet, utvikle forståelse og skape forutsigbarhet, ble etter hvert faste kriterier for verdisetting tatt i bruk: Bygnings- og håndverkhistorisk verdi, arkitektur- og stilhistorisk verdi, samt autentisitet og sjeldenhet/representativitet.

I det registrerings- og klassifiseringsarbeid som har pågått etter 1976 er stadig flere typer kulturminner blitt "satt på kartet" - med den følge at variasjonen og mangfoldet er blitt svært mye større enn før. Blant annet er tekniske kulturminner, og bygninger fra vår nære fortid tatt opp til vurdering.

Vern av større miljøer

Både fredningslisten og de lokale vernelistene var i hovedsak konsentrert om enkeltbygninger til et stykke ut i 70-tallet. Da ble sammenhengende miljøer brakt inn i verdidebatten. Den økende interessen for sikring av miljøkvaliteter gir i dag nye utfordringer også for kulturminnevernet.

Tekniske aspekter

De tekniske aspektene ved å ta vare på kulturminner har alltid stått sentralt. I dag er de håndverksmessige forutsetningene for godt kulturminnevern under press fra industrielt fremstilte byggevarer og rasjonaliserte byggeprosesser. Sikring av de håndverksmessige forutsetningene er blitt et viktigere aspekt ved kulturminnevernet enn noen gang tidligere.

1.3 Avgrensning av planen

Trondheim er en gammel by med rik historie, og det er bevart svært mange fysiske forekomster av ulike typer, som defineres som kulturminner og kulturmiljøer. Av dette følger at det i kulturminneplanen er en betydelig utfordring å skulle beskrive, og sikte mot å håndtere, alt som er eller kan være viktig. Det har vært nødvendig å avgrense planen med hensyn til omfang. Følgende er lagt til grunn:

Planen bygger på fungerende praksis med tett samarbeid mellom kommunale etater i plan- og byggesaker, der byantikvaren har en rådgivende funksjon og utøver et faglig skjønn, blant annet basert på kommunepla-

nens arealdel, ulike reguleringsbestemmelser, antikvarisk register og aktsomhetskartet.

Den eldre bebyggelsen vil som før stå sentralt. I tillegg behandles også kulturmiljøer og utvalgte kulturlandskap, likeså nyere kulturminner og -miljøer.

Løse gjenstander, samt fartøyer og andre transportmidler, har til nå ikke vært omfattet av det kommunale kulturminnevernet og er heller ikke gjenstand for systematisk behandling i denne utgaven av kulturminneplanen. Kun enkelte tema vedrørende samferdselshistorie drøftes.

Immaterielle kulturminner håndteres først og fremst av museene og historielagene. Dette saksfeltet, med unntak av gamle håndverksteknikker, er derfor ikke en del av planen. Den immaterielle historien er likevel knyttet til den materielle fordi den i mange sammenhenger er svært viktig kilde-materiale.

Kulturminner i grunnen forvaltes ikke av kommunen men av kulturminnemyndigheten, dvs Riksantikvaren eller Sør-Trøndelag fylkeskommune. Saksfeltet tas likevel med i planen fordi kulturminner i grunnen ofte henger sammen med andre kulturminneaspekter.

1.4 Overordnede lovverk og avtaler

Både nasjonale og internasjonale avtaleverk forplikter oss til å ta vare på kulturminner av betydning. Nedenfor omtales de to viktigste lovene i denne sammenheng, med en kort beskrivelse av hva de omfatter. Kulturminneloven er en særlov og dermed overordnet plan- og bygningsloven.

I tillegg til nasjonale lovverk finnes internasjonale konvensjoner og avtaler som Norge har forpliktet seg til å følge.

Kulturminneloven <http://www.lovdata.no/>

Kulturminnelovens formål (§1) er at *"Kulturminner og kulturmiljøer skal vernes som del av vår kulturarv og identitet, og som ledd i en helhetlig ressursforvaltning. Det er et nasjonalt ansvar å ivareta disse ressurser som vitenskapelig kildemateriale og som varig grunnlag for nålevende og fremtidige generasjoners opplevelse, selvforståelse, trivsel og virksomhet. Når det etter annen lov treffes vedtak som påvirker kulturminneressursene, skal det legges vekt på denne lovs formål."*

Loven forvaltes av Miljøverndepartementet som overordnet myndighet, med Riksantikvaren som faglig sekretariat og overordnet direktorat for den utøvende virksomheten, og med fylkeskommunen, Sametinget og de arkeologiske og marinarknologiske museene som regionale forvaltningsledd. Når myndigheten omtales mer generelt, uten spesifisering av forvaltningsledd eller lignende, benyttes i denne plan begrepet kulturminnemyndigheten.

Kulturminneloven forvaltes altså ikke av kommunen, men kan påvirke saker kommunen skal behandle, blant annet etter Plan- og bygningsloven. Kommunen må forholde seg til kulturminneloven i alle saker der fredete bygninger, anlegg eller miljøer er berørt, og må dessuten melde fra til kulturminnemyndigheten dersom ikke-fredet bebyggelse fra før 1850 planlegges revet eller vesentlig endret (Kulturminnelovens § 25).

Lov om planlegging og byggesaksbehandling (plan og bygningsloven - Pbl) <http://www.lovdatab.no/>

Plan- og bygningsloven inneholder flere paragrafer som omfatter vern av kulturminner, -miljøer og landskap. I de kulturminnesakene som behandles av Trondheim Kommune, må de krav som stilles, være hjemlet i plan- og bygningsloven. Dette omfatter enkeltsaker som bygge- og rivesaker, konsekvensutredninger og forslag til reguleringsplaner.

I plandelen er §3-1, 11-8, 11-9, 12-6 og 12-7 aktuelle i det de omfatter regulering til bevaring gjennom hensynssoner.

Byggesaker som omfatter kulturminner, behandles etter §31-1, som sier at *"Ved endring av eksisterende byggverk, oppussing og rehabilitering skal kommunen se til at historisk, arkitektonisk eller annen kulturell verdi som knytter seg til byggets ytre, så vidt mulig blir bevart."*

Bygningsdelen har i tillegg følgende aktuelle bestemmelser; § 29-2 og §§ 31-2, 3, 4 og 8.

Ansvar for planlegging og byggesaksbehandling etter "Lov om planlegging og byggesaksbehandling" ligger hos Kommunestyret, men vil i stor grad være delegert til Bygningsrådet, og i byggesaker svært ofte være videre delegert til bygningssjefen.

Et utvalg andre aktuelle lover, meldinger og konvensjoner

I stigende grad er det i dag behov for å se et saksområde i sammenheng med beslektede lokale og nasjonale samfunnsinteresser, herunder andre lover eller offentlige meldinger som har eller kan ha direkte betydning for interessefeltet.

På internasjonalt nivå foreligger flerer avtaler som Norge har sluttet seg til, og som gir føringer spesielt på statlig nivå; men der det for et nærmere spesifisert fagområde - i dette tilfelle kulturminnevern - også kan ligge viktige føringer for lokal håndtering. Noen av de viktige er beskrevet nærmere i vedlegg 6.4.

- Lov om forvaltning av naturens mangfold (Naturmangfoldsloven 2009), som skal sikre at biologiske, landskapsmessige og geologisk mangfold og økologiske prosesser blir tatt vare på.
- Kulturminnemeldingen "Leve med kulturminner", St.m. nr. 16, 2004-2005), som inneholder formuleringer og vurderinger av verdigrunnlag, mål og strategier for en fornyet kulturminnepolitikk.
- UNESCO-konvensjonen om vern av "immateriell kulturarv" (2003), der målet er å beskytte den rikdommen immateriell kulturarv innebærer, og å være en kilde til utvikling og dermed en ressurs for mange folkegrupper.
- Den europeiske landskapskonvensjonen (2004), der formålet er å verne, forvalte og planlegge landskap og organisere europeisk samarbeid på disse områdene.
- Venezia-charteret (1964), der prinsipper for konservering og restaurering av kulturminner er utformet og første gang formulert på internasjonalt nivå.
- Malta-konvensjonen (1992), som forutsetter at den arkeologiske kulturarven skal bevares som kilde til den europeiske hukommelse og være et utgangspunkt for historiske og vitenskapelige studier.

Bildet på høyre side viser Nedre Bakklandet 21 der det tidligere lå et blikkenslagerverksted. Et sjeldent eksempel på godt bevart historisk strøkskarakter.

KVARME
Blikkenslager
Vestvågsgata

Blikkenslagerarbeider
Takrenner, Takarb. Ovnsrør
sveisning & Reparationer

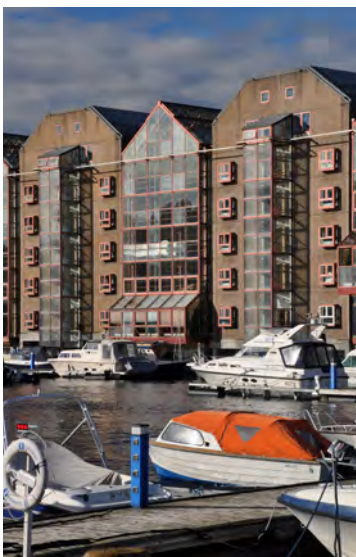
PARKERING FORBUDT
OVERTREDELSE MEDFØRER
BORTTAKNING

St. Jørgensveita. Det første området i byen som ble gjenreist etter brann (1846) etter at murtvang var innført (1845).

Royal Garden hotell i Kjøpmannsgatens bryggerekke, nord for Bakke bro. Reist (1984) etter stor bryggebrann i 1967. Fremragende nytolkning av bryggearkitekturen.

Bildet til venstre viser det eneste bevarte trehusanlegget i Vår Frue Strete. Fra 1700-tallet. Utsnitt av fasaden mot St. Jørgensveita, der det fremgår at deler av bebyggelsen mot gaten hadde uthusfunksjoner.

2. STATUS FOR KULTURMINNEVERNET I TRONDHEIM

For å finne ut hva som bør være målsettinger og satsingsområder for fremtiden, er det nødvendig å se på hva som er bevart, hvor kulturminnevernet står i dag, og formelle og organisatoriske forutsetninger som gjelder for den offentlige forvaltningen.

2.1 Hvilke kulturminner har vi

Forekomsten av kulturminner i en større norsk bykommune med lang historie er både stor og mangfoldig. Antallet vil være betydelig større i dag enn for 30-40 år siden langt flere objekter og typer objekter nå er aktuelle å vurdere som kulturminner.

Kulturminner i grunnen, dvs rester av bygninger m. m. under bakken, er én type forekomst, som i Trondheim er svært rikholdig. Også ruiner hører med til denne gruppen. I Trondheim er det bevart rester av middelalderbebyggelse både i bygrunnen (blant annet flere kirker), og av klosteranlegg på Munkholmen, Bakke og Elgeseter.

Et fåtall prominente steinbygninger og ruiner fra middelalderen, samt en rekke større og mindre bygninger, i det alt vesentlige tømrede og panelte trebygninger fra 17- og særlig 1800-tallet, utgjør kjernen i det historiske bybilde som vi over flere generasjoner gjerne har trukket frem og vektlagt som særpreget ved Trondheim, og som noe det er viktig å ta vare på.

Stående bygninger, reist for ulike bruksformål, er den klart største gruppen kulturminner, og kan praktisk deles i tre: Bygninger fra før 1650 (som er automatisk fredet), fra perioden 1650-1900, og fra det 20. århundre.

Tre av de aller mest prominente kulturminnene i byen hører med i den første gruppen: Domkirken, Erkebispegården og Vår Frue kirke. Dessuten to middelalderkirker utenfor byen, Byneset og Lade.

Stående bygninger fra 17- og 1800-tallet utgjør det store antall kulturminner i Trondheim, og er det som for mange vil være kjernen i den historiske bygningsarven i tillegg til de tre ovenfor nevnte bygningsanleggene. I denne gruppen finner vi Stiftsgården og et titalls storslåtte tømrede og panelte paléer og lystgårdsanlegg fra 17- og tidlig 1800-tall. De forteller om økonomisk og kulturell blomstringstid ved å vise hva de førende klasser kunne prestere. I tillegg til paléer og lystgårder er det bevart et stort antall byborgerhus og villaer, håndverker- og arbeiderboliger, som forteller om ulike klassers levesett. Murtvang ble innført i 1845, og man sluttet da å bygge trebygninger i det sentrale byområdet.

Det er videre bevart en rekke markante og til dels arkitektonisk storslåtte bygninger som forteller om et vidt spekter av virksomhet gjennom fire århundrer: Militæranlegg (som Kristiansten festning fra 1684); skolebygninger (som Katedralskolens eldste bygning fra 1787), kultur- og vitenskapsinstitusjoner (som DKNVS' bibliotek fra 1868), næringsbygg (som Sukkerhuset fra 1754), kirker (som Hospitalskirken fra 1705) og bygninger for ulike typer offentlige tjenester m. m. Utenfor byområdet er det bevart flere eldre gårdsanlegg som har til dels betydelig kulturhistorisk verdi.

Mandala ved Bybroen. Gave til byen ved tusenårsjubileet i 1997. Iverksatt etter initiativ fra Tibet-komiteen i samarbeid med World Artists for Tibet

En allé langs en gammel gruslagt vei - eksempel på historisk verdifulle landskapskvaliteter i den lille målestokk.

Østmarkjordet sett fra Ringve. I samspill med Botanisk have og sykehusanlegget et av de store og historisk mest verdifulle landskapene i byens nære omegn.

Inn i det 20. århundre fortsatte utviklingen med raskt økende arkitektonisk mangfold og stadig flere typer bygninger for stadig flere typer formål. De første tiårenes jugendstil og nyklassisisme gikk i ca 1930 over i funksjonalismen, og etter 1945 i et ytterst mangeartet formspråk. Fra årene 1940-45 har Trondheim i behold betydelige krigstidsminner. Da bevisstheten om behovet for et kulturminnevern med langt større bredde enn før tok form i Norge omkring 1970, lå funksjonalismens gjennombrudd 40 år tilbake i tid. Nyklassisismens bygninger fra 1920-årene ble alt på 1970-tallet nokså selvsagt inkludert i den historiske bygningsarven. Om vi i 2012 legger et tilsvarende tidsperspektiv til grunn, så blir ikke bare 30-talls funksjonalismen, men også markante "senfunksjonalistiske" bygninger som for eksempel "Lykkegården" (1972) og Hotell Royal Garden (1984) aktuelle kandidater for vurdering av antikvarisk verdi.

Ovenstående omtaler i hovedsak typisk tradisjonelle kulturminneobjekter, nemlig bygninger og anlegg, inklusive ruiner og bygningsrester i grunnen. Fysiske kulturminner er imidlertid mer enn det:

Fremmede kulturer preger i dag i stigende grad samfunn og miljø i Norge. Med dette følger også nye utfordringer for kulturminnevernet. Ikke minst spesielle religiøse og kulturelle manifestasjoner vil kunne være aktuelle kandidater for beskyttelse som kulturminner.

Kulturmiljøer og landskap. Både i seg selv og som ramme omkring bygde kulturminner kan landskap inneholde viktige kulturminneverdier. Ofte vil dette være verdier som opptrer i kombinasjon med andre verdier, som landbrukets kulturlandskap, naturmangfoldskvaliteter og veier og stier m. m. i marka-områdene. Også visuell landskapskvalitet alene, i form av spesielle og spesielt godt eksponerte landskapsdrag, som for eksempel Havsteinjordene og jordene nedenfor Granåsen gård, kan være betydningsfulle kulturlandskap, også uavhengig av bebyggelsen de har sammenheng med.

Plassering av bygninger, gårdsanlegg og alléer i landskapet er i Trondheim verdifulle arkitektoniske bidrag til utforming av byen. Til paleene og lystgårdene på 16-, 17- og 1800-tallet hørte det med hageanlegg, treplantinger og alléer. Denne hagekunsten er i dag en viktig del av det historiske bybildet i samspill med kulturlandskap og bebyggelse.

I regi av NTNU Vitenskapsmuseet ble det satt ut et kulturminneskilt ved vraket av «Perlen» (forliste 1781) av daværende Trondhjem Froskemannsklubb i 2009. Foto: Vegar Schwartz

Her sees marinarkeolog fra NTNU Vitenskapsmuseet på vraket av «Perlen» som forliste ved Ladehamneren i 1781. Foto: Christian Skaug

Kulturmiljøer kan også være spesielle miljøer der bebyggelse i samspill med omgivelsene (haver, parker, åkre og enger m. m.) samlet har en særlig kvalitet.

Trondheim har en fortid som betydelig sjøfartsby, noe som i dag først og fremst kommer til fysisk uttrykk i bryggene (og i en viss forstand også i Kystlagsmiljøet på Fosenkaia). Ulike maritime arkeologiske forekomster bygger opp under sjøfartshistorien. Den restaurerte seildamperen D/S "Hansteen" er et fremragende flytende kulturminne som i dag har sin base i Trondheim. Maritime kulturminner er en særlig gruppe som, selv om dette tradisjonelt ikke håndteres av det kommunale kulturminnevernet, inneholder flere potensielle verdier: Marinarkeologiske forekomster på fjord- og elvebunn, samt fartøyer og andre bevegelige objekter. På nasjonalt nivå har fartøyvern utviklet seg til å bli et eget saksområde for kulturminnevernet, her kan det også ligge en lokal utfordring.

Heller ikke for tekniske kulturminner, inklusive redskaper og utstyr knyttet til samferdsel, foreligger det noen sterk tradisjon for håndtering på offentlig lokalt nivå. Spesielle stasjonære historiske tekniske anlegg, som for eksempel reperbaner eller spor av slike, er typiske tekniske kulturminner. Om faste og bevegelige samferdselsminner inkluderes, blir interessefeltet fort stort: I Trondheim for eksempel alt som er bevart av minner og utstyr knyttet til hundre års sporveisdrift.

Løsøre er et stort område som lokal kulturminneforvaltning normalt ikke befatter seg med utenfor museene, men som på nasjonalt nivå ikke sjelden er inkludert i interessefeltet, særlig i forbindelse med fredning. Enkelte større løse gjenstander kan være aktuelt å behandle også på lokalt nivå, for eksempel i forbindelse med regulering av interiører til bevaring.

Kunst i det offentlige rom. Dette vil særlig gjelde offentlige utsmykninger i form skulpturer, relieffer og lignende, og vil i tillegg til den kunstneriske verdi kunne ha historiske kvaliteter som tilsier kulturminneinteresse.

2.2 Kulturminner som har juridisk beskyttelse

Et kulturminne kan gis juridisk vern på flere måter, både gjennom fredning og gjennom hensynssoner og bestemmelser i overordnede planer.

Automatisk fredete kulturminner (kulturminneloven §4 og §6)

Automatisk fredning innebærer at kulturminnet er fredet direkte etter teksten i kulturminneloven, uten særskilt vedtak. Alle faste kulturminner fra før år 1537 er automatisk fredet. Som en ekstra beskyttelse, har alle automatisk fredede kulturminner en sikringssone på minimum 5 meter i alle retninger rundt det fredede objektet. Ved erklæring om at stående byggverk stammer fra perioden 1537 – 1649, blir disse også automatisk fredet. Samiske kulturminner eldre enn 100 år er automatisk fredet.

I Trondheim kommune var det inntil høsten 2011 registrert 364 arkeologiske lokaliteter som totalt inneholder 1434 enkeltminner.

Ved Skistua ligger en jernvinneovn fra vikingetid. Minnet er automatisk fredet.
Foto Ragnhild Berge, NTNU.

Majoriteten av disse er bosetningsspor av ulike slag, som stolpehull, kokegroper og ildsteder. Det er også mange kullgroper i utmark, mange gravminner fra jernalder, samt en god del enkeltminner tilknyttet middelalderbyen.

I Trondheim kommune er det også flere automatisk fredete bygninger og anlegg. Nidarosdomen, Erkebispegården og Haltdalen stavkirke på Sverresborg museum er typiske eksempler. For utfyllende liste se vedlegg 6.2

Skipsfunn (Egne fredningsbestemmelser etter kulturminneloven §14)

Skipsfunn er ikke automatisk fredet i henhold til kulturminnelovens §4, men er vernet gjennom egne bestemmelser i kulturminnelovens § 14. I tillegg til vernet av skipsfunn eldre enn 100 år (fra byggedato), skal staten i henhold til §14 *ha eiendomsretten til mer enn hundre år gamle båter, skipsskrog, tilbehør, last og annet som har vært om bord eller deler av slike ting når det synes klart etter forholdene at det ikke lenger er rimelig mulighet for å finne ut om det er noen eier eller hvem som er eier*. Innen Trondheim kommune er det NTNU Vitenskapsmuseet som forvalter kulturminnen vernet i henhold til kulturminnelovens §14.

I Trondheim er det registrert flere skipsvrak i sjø, og "Perlen" ved Ladehammeren som sank i 1781, er det mest kjente. Fordi en del sjøareal de

Arkitekt Christies gate 4c er fredet. Bygget er tegnet av Johan Osnes og oppført i jugendstil i 1904.

I medhold av kulturminneloven § 22a fastsatte Riksantikvaren den 23.01.06 forskrift om fredning av Skansen jernbanebro.

Byneset kirke (1180-tallet). Automatisk fredet.

siste århundrer er blitt omgjort til landareal, finnes også kulturminner avsatt i sjø i bygrunnen. Eksempel på slike vrak er de senere år blitt funnet under bygging på Bakklandet og på Nedre Elvehavn.

Kulturminner fredet ved vedtak

Fredning kan skje etter vedtak i henhold til kulturminneloven §15

www.riksantikvaren.no/veiledning/Data-og-tjenester/Vernestatus/

Vedtaksfredet:

Fredning skjer gjennom enkeltvedtak etter kulturminneloven eller svalbardmiljøloven. Vedtaksfredning etter kulturminneloven kan omfatte alle slags faste kulturminner og fartøy yngre enn 1537. Større løst inventar kan fredes sammen med byggverk eller anlegg. I Trondheim kommune er det flere vedtaksfredete bygninger, som for eksempel. Arkitekt Christies gate 4C og Svaneapoteket (Sommergården) For utfyllende liste se vedlegg 6.2.

Forskriftsfredet

Betegnelsen brukes om kulturminner som er fredet ved forskrift, ikke ved enkeltvedtak. Det er byggverk og anlegg i statlig eie (kulturminneloven § 22a) og kulturmiljøer (kulturminneloven § 20) som fredes ved forskrift. Forskriftsfredning innebærer normalt en forenklet prosedyre i forhold til fredning ved enkeltvedtak. I Trondheim kommune er det flere bygninger/anlegg som er forskriftsfredet. For utfyllende liste se vedlegg 6.2.

Landsverneplaner skal danne grunnlag for eventuell forskriftsfredning i henhold til kulturminneloven. En landsverneplan er en oversikt over verneverdige statlige eiendommer og en historisk oversikt over en offentlig sektor. Utvalget skal være foretatt og kartlagt av sektoren/eiendomsforvalteren i samråd med Riksantikvaren.

Midlertidig fredet

Midlertidig fredning kan vedtas om et kulturminne er truet og det er ønskelig å vurdere om kulturminnet kan være aktuelt for permanent fredning. Den midlertidige fredningen kan oppheves dersom kulturminnet ikke lenger er truet og/eller kulturminnemyndigheten vurderer at objektet ikke er aktuelt for permanent fredning. I motsatt fall vil vedtaket om midlertidig fredning normalt bli stående inntil det avløses av vedtak om permanent fredning. Eksempel Skansen jernbanebro.

Fredningssak pågår

Kulturminnet er i en prosess med sikte på fredning. I Trondheim er det pr juni 2012 tre pågående fredningssaker; Tukthuset i Kongensgate 85, Lagrettsbygningen i Erling Skakkesgt 60 og Trondheim distriktstollsted, Tollboden.

Listeførte kirker

Kirker bygget før 1537 og erklært stående kirker fra 1537- 1650 er automatisk fredet. I tillegg er også et fåtall yngre kirker vedtaksfredet. Alle de rundt 300 kirkene i Norge som er oppført mellom 1650 og 1850, betraktes som verneverdige og er derfor listeførte. I tillegg er flere verneverdige kirker bygget etter 1850 listeført. Riksantikvaren skal uttale seg før det fattes vedtak som innebærer inngrep eller andre endringer av listeførte kirker.

I Trondheim er det 11 listeførte kirker, i tillegg til de fredete: Bratsberg, Havstein, Ilen, Leinstrand, Hospitalskirken, Bakke, Tiller, Lademoen, Døvekirken, Ranheim og Strinda.

Døvekirken (1927) er en av de listeførte kirkene.

Vern gjennom Plan- og bygningsloven (lokalt vern)

Ved byggesaksbehandling gjelder generelt § 31-1, som fastsetter plikten til så vidt mulig å ta vare på arkitektonisk, historisk og annen kulturell verdi i bygningers eksteriør.

På plansiden har kommunene mulighet for å fastsette føringer vedrørende vern av kulturminner og -miljøer i kommuneplanen (samfunnsdelen og særlig arealdelen), og til å gi juridisk bindende bestemmelser om vern i reguleringsplan.

Kulturminner og -miljøer regulert til "spesialområde bevaring"

Mellom 1978 og 2009 (da plan- og bygningsloven ble endret) ble noe i overkant av 150 større og mindre bygningsmiljø i Trondheim kommune regulert til bevaring pga kulturhistorisk verdi. Det første var Ilsvikøra, deretter fulgte (med vedtaket av Midtbyplanen i 1981) fire større områder: "Sanden og Løkkan-området", "Området bak Vår Frue kirke", "Kjøpmannsgatebyggene" og "Fjordgatebyggene".

I de fleste av de ca 150 områdene er spesialbestemmelser lagt inn i reguleringsplaner som er blitt fremmet i forbindelse med planer om utbygging, men kommunen har også utarbeidet spesialreguleringsplaner på eget initiativ. De viktigste større "bevaringsplanene" i tillegg til Midtbyens opprinnelige fire er "Møllenberg/Rosenborg/Kirkesletten" (1985), Nedre Bakklandet (1987), "Området omkring Nedre og Øvre allé på Singsaker" (1991), "Øvre Bakklandet" (1994), "Knausen-området" (2000) og "Kalvskinnet" (2008). Også fra tiden før 1978 finnes det vernebestemmelser for kulturmiljø som for eksempel alléer og enkelttrær.

Regulering til "hensynssone vern av kulturmiljø"

Etter 2009 gir plan- og bygningsloven i § 11-8 adgang til å vedta særlige hensynssoner med formål vern av kulturmiljø, med angivelse av hva som er interessant, og med tilhørende retningslinjer og bestemmelser. Av § 12-5 fremgår at denne adgangen også omfatter enkeltstående kulturminner. Ordningen kommer til erstatning for den tidligere "regulering til spesialområde bevaring".

Reguleringsplaner har i dag tidsbegrenset gyldighet (5 år) når det gjelder *utbyggingsrettighetene* som følger av planen. Hensynssonebestemmelser vedrørende vern vil imidlertid gjelde inntil annen plan måtte bli vedtatt.

Til høyre vises som eksempel området Ilsvikøra. Det første området i Trondheim som ble regulert til spesialområde pga kulturhistorisk verdi (1978).

I aktsomhetskartet fremtrer bebyggelsen i Ilsvikøra med blått, som betyr antikvarisk klasse C.

I tillegg vises en skravur som betyr at området er regulert med hensynssone bevaring.

Fra aktsomhetskartet kan man via en link gå til gjeldende plankart og reguleringsbestemmelser for området via nettløsningen.

Lengst til høyre vises reguleringsplanen for området.

2.3 Kulturminner uten særskilt juridisk beskyttelse

Formelt vern er ikke en forutsetning for bevaring av kulturminner. I Trondheim kommune er det registrert bygninger, miljøer og andre kulturminner som sentrale eller lokale vernemyndigheter (Riksantikvaren, Sør-Trøndelag fylkeskommune eller Trondheim kommune) vurderer som verneverdige, men der det ikke foreligger formelle vernevedtak.

Lokalt gir kommunens Antikvariske register med tilhørende aktsomhetskart en oversikt over hva dette omfatter. Nasjonalt og regionalt finnes flere andre registre.

Waisenhuset (1772), vest for Domkirken er vurdert å ha svært høy antikvarisk verdi (klasse A på Aktsomhetskartet), men er (2012) ikke formelt beskyttet som kulturminne, verken gjennom fredning eller reguleringsbestemmelser.

Kommunens antikvariske register og aktsomhetskart

I årene frem mot 1976 gjennomgikk registreringskontoret for eldre bebyggelse bygningsarkivet for ca. 900 eldre bygninger i sentrumsområdet. Av dette fremkom opplysninger om byggeår, byggherre og ulike andre historisk interessante kjennsgjerninger som til da for en stor del hadde ligget i mørke. "Antikvarisk register" var grunnlaget for det første aktsomhetskartet vedrørende kulturminner i Trondheim: Midtbyplanens "Kartbilag I: Verneverdige bygninger". I tillegg ble det utarbeidet et "Kartbilag II, med oversikt over Verneverdige områder".

Aktsomhetskartet "Verneverdige bygninger" klassifiserte kulturminnene etter faglig begrunnet verdi, i klassene A, B og C: Klasse A var benevnt "fredningsverdi", klasse B "bevaringsverdi" og klasse C "gruppeverdi". Til grunn lå vurdering av antikvarisk tilstand, av vedlikeholds-tilstand, av arkitektonisk kvalitet og av miljømessig verdi (i tillegg til registerets faktaopplysninger). Den endelige verdiprioriteringen var slik fundert på et samlet faglig skjønn, med støtte i faktaopplysninger.

Registeret og de tilhørende aktsomhetskartene, var sentral del av grunnlaget for det arbeid som etter 1976 ble igangsatt med å klarlegge hvilke områder og miljøer innenfor det sentrale byområdet, som burde sikres juridisk vern. Aktsomhetskartet fra 1976 er en viktig del av Midtbyplanen.

Aktsomhetskartet "Verneverdige bygninger" ble i årene frem til 1991 revidert, og utvidet til å omfatte en vesentlig større del av byområdet. Det nye aktsomhetskartet, som ble trykt og utgitt under navnet "Antikvarisk klassifisering av bebyggelsen i sentrale byområder 1991", var basert på den samme klassifiseringsmetoden som 25 år tidligere, men med noe endrete betegnelser, i det de tre klassene nå ble benevnt "fredningsverdi", "høy antikvarisk verdi" og "antikvarisk verdi". Kartet av 1991 har med i overkant av 2000 klassifiserte bygninger og anlegg.

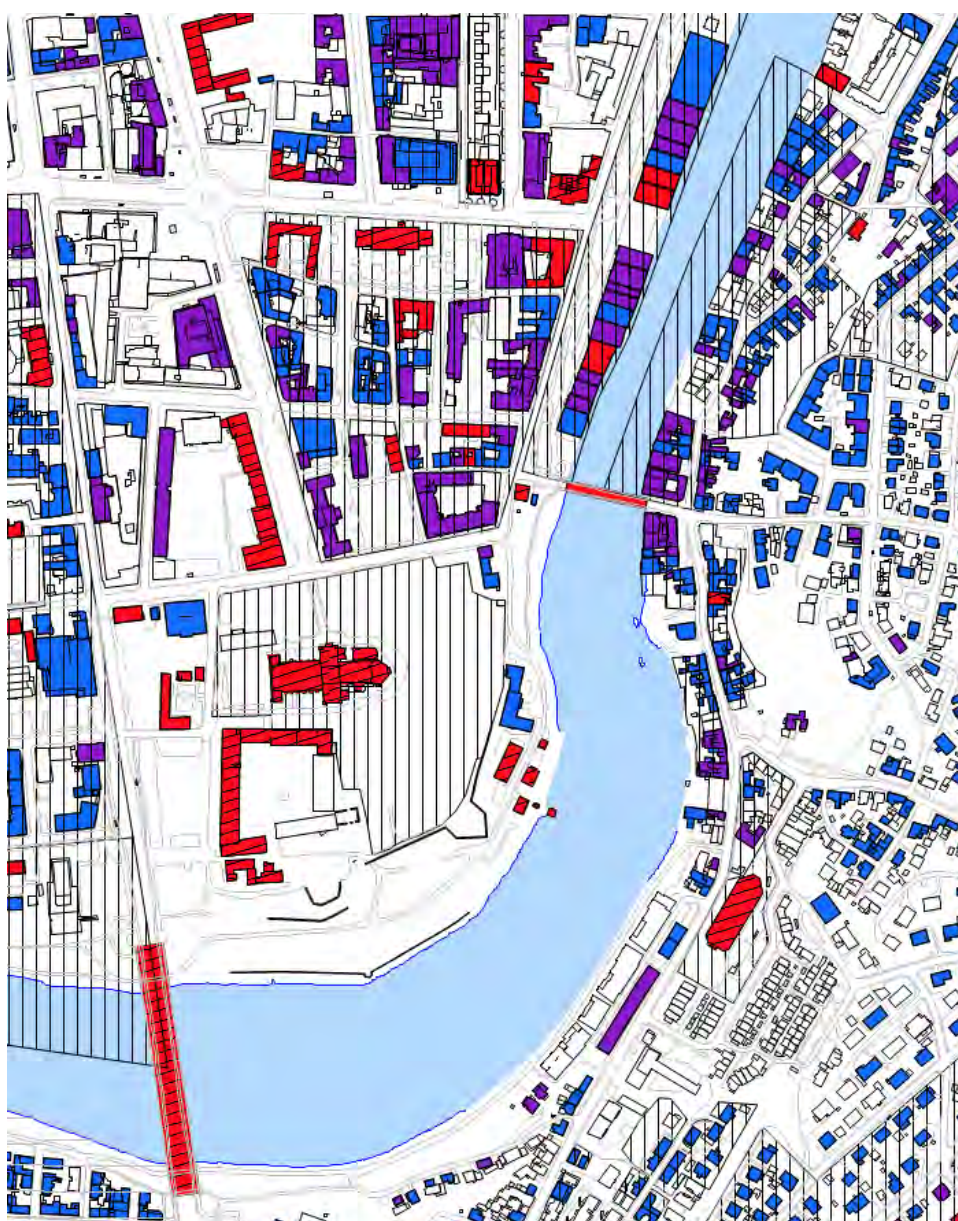
De nye klassifiseringene - som for en stor del gjaldt objekter i tidligere Strinda kommune - var ikke som i 1976 relatert til arkivundersøkelser. Dette skyldtes først og fremst at eldre bygningsarkiv ikke fantes for den tidligere omegnskommunen, men også det forhold at vurderingene, som nå for en stor del gjaldt relativt nyere bebyggelse, i mindre grad ble oppfattet å være avhengige av arkivopplysninger.

3. utgave av aktsomhetskartet (2010) er den foreløpig siste revisjonen av aktsomhetskartet, og omfatter hele kommunen. Denne utgaven er ikke trykt, men finnes på nettet som en del av Trondheim kommunes allment tilgjengelige kartløsning.

<http://www.trondheim.kommune.no/byantikvaren/temakart/>

Illustrasjonen til høyre viser et lite utsnitt av kartet "antikvarisk klassifisering av bebyggelsen i sentrale byområder" som viser følgende:

- F: Fredet
- A: Svært høy antikvarisk verdi
- B: Høy antikvarisk verdi
- C: Antikvarisk verdi
- Bevaringsområde i reguleringsplan
- Museumsområde, Sverresborg museum

Rognli (Villa Schüren) oppført i 1880, arkitekt Karl Norum. Antikvarisk klasse A

Strandheim i Ringvebukten ("Sponhuset") er regulert til bevaring og har antikvarisk klasse B. Oppført som fritidsbolig 1875-80.

Bolighus i Sannanområdet, oppført etter 1860, antikvarisk klasse C

Antallet klassifiserte objekter er i 3. utgave av aktsomhetskartet økt betraktelig, fordi registreringsområdet er utvidet til å omfatte hele kommunen og fordi betydelig flere bygninger og anlegg i de sentrale byområdene er vurdert som antikvarisk verdifulle.

Mens aktsomhetskartet fra 1991 i tillegg til klassifiseringene bare anga hvilke områder som til da var spesialregulert pga kulturhistorisk verdi, gir nåværende elektroniske utgave mulighet for å legge på flere "lag" med saksrelaterte opplysninger.

Klassifiseringsmetode og tilhørende betegnelser er som i 1991-utgaven, bare med den endring at begreper "fredningsverdi" er erstattet av "svært høy antikvarisk verdi".

Klasse A - 232 bygninger (inklusive 169 bygninger som er fredet).

Omfatter bygninger og anlegg med svært høy antikvarisk verdi (markert med rødt på aktsomhetskartet). Flere av bygningene er fredet. De er da i tillegg skravert. Klasse A omfatter bygninger og anlegg som er sjeldne på én eller flere måter. De faller hovedsakelig innenfor én eller flere av følgende kategorier:

- *Er og har alltid vært helt eller nesten enestående.*
- *Har vært med på å introdusere en (ny) retning innen byggekunsten.*
- *Tilhører typer som tidligere har vært vanlige, men som nå nesten er forsvunnet.*
- *Sjeldent velbevarte bygninger og anlegg*
- *Anses berettiget til særlig omsorgsfull pleie på grunn av sin nåværende eller tidligere bruk, eller sin tilknytning til personer eller hendelser.*

Bygninger og anlegg i klasse A forutsettes bevart mest mulig slik de er. En kan ikke forvente å kunne gjøre endringer av betydning.

Se vedlegg 6.2 og 6.3

Klasse B - ca. 900 bygninger.

Omfatter bygninger og anlegg med høy antikvarisk verdi (markert med fiolett på aktsomhetskartet) Klasse B omfatter bygninger og anlegg som, ut fra de samme kriteriene som for klasse A, er sjeldne på én eller flere måter. Stort sett har bygninger og anlegg i denne klassen verdi på regionalt nivå.

Heller ikke for bygninger og anlegg i klasse B, kan en forvente å kunne gjøre endringer av betydning når det gjelder eksteriøret. Nødvendige tilpasninger for å sikre fortsatt bruk vil være akseptable så lenge de gjennomføres på antikvariske premisser.

Klasse C - Ca. 6000 bygninger.

Omfatter bygninger og anlegg med antikvarisk verdi (markert med blå på aktsomhetskartet)

Bygninger og anlegg som i noen grad har antikvarisk verdi, jamfør lista over. Det er også tatt hensyn til miljøskapende betydning i bystrøk, omegnsstrøk og bygdemiljø.

Eksempel: Et bolighus på "Sannan" i Klostergata.

Klasse C er en stor og sammensatt gruppe bygninger. Endel av dem er tatt med på grunn av sin verdi som del av bygningsmiljø.

For bygninger og anlegg i klasse C kan det aksepteres utvendige endringer i noen grad når det dokumenteres at kulturminneverdier hensyntas. Eventuelle tiltak må vurderes i hver enkelt sak og sees i sammenheng med omliggende miljø.

Andre registre

Det finnes også flere statlige registre som kan være til støtte for vurderinger lokalt:

NBI-Registeret

NBI-registeret er en database som omfatter byer og tettsteder i Norge med historisk viktige kulturmiljøer. Områder i 75 norske byer er med i registeret, som skildrer norsk by-historie gjennom opp til 1200 år.

NBI-registeret skal i første rekke være et verktøy for kulturminne- og planforvaltningen på nasjonalt, regionalt og kommunalt nivå. Databasen kan også kunne være nyttig for aktører innen eiendomsnæringen som trenger informasjon om kulturminneverdier i bydeler der de planlegger aktivitet. I Trondheim er mange by- og landskapsområder tatt inn i registeret, som for eksempel Bakklandet, Nyhavna og Herregårdslandskapet på Lade.

Registeret finnes på nett: <http://www.riksantikvaren.no/>

Askeladden / Kulturminnesøk.no

Kulturminnesøk gir oversikt over kulturminner i Norge. Sidene ble lansert av Riksantikvaren i desember 2009 og oppgraderes nå i 2012. I sitt planarbeid skal kommunene benytte Askeladden.

Kulturminnesøk viser informasjon om kulturminner registrert i Askeladden, og har i tillegg informasjon fra flere andre kilder.

Registeret finnes på nett: <http://www.kulturminnesok.no/>

SKE - Statens kulturhistoriske eiendommer

Dette registeret forvaltet av Riksantikvaren som deltar i arbeidet med å utarbeide landsverneplaner innenfor ulike sektorer som helse, forsvar, justis og undervisning. Landsverneplaner skal danne grunnlag for eventuell forskriftsfredning i henhold til kulturminneloven. Et eksempel i Trondheim på statlig eide bygninger som omfattes av en slik landsverneplan er St. Olavs Hospital psykisk helsevern avd. Østmarka som er et psykiatrisk sykehus fra 1919. Fredningen omfatter eksteriør til 15 bygninger. For enkelte av dem omfattes også deler av interiør og uteområde.

Registeret finnes på nett, med begrenset tilgang: http://ske.ra.no/ske_client/login.jsp

SEFRAK

SEFRAK er et landsdekkende register over eldre bygninger og andre faste kulturminner. Navnet er en forkortelse for SEkretariatet For Registrering Av faste Kulturminne i Norge. Ansvaret for registeret lå fra starten av i sekretariatet, men er senere overtatt av Riksantikvaren. Sefrak omfatter bygninger oppført før 1900 (før 1945 i Nord-Troms og Finnmark) uavhengig av vernestatus, og inneholder opplysninger om alder, byggemåte, funksjon og eierforhold for i alt ca. 495 000 hus. SEFRAK er først og fremst et generelt kulturhistorisk register som kanskje særlig har verdi som kildemateriale for lokal historie. Men det blir også benyttet av forvaltningen som et utgangspunkt for å finne hvor det kan være verneverdig bebyggelse. Registrering i SEFRAK innebærer ingen vurdering av kulturminneverdi eller spesielle restriksjoner.

Informasjon om SEFRAK er tilgjengelig på nettsiden "Miljødata på kart":

<http://www.miljostatus.no/kart/>

2.4 Hva er kvaliteten på det som er tatt vare på

Svært mange områder og bygninger har fått kulturminnestatus siden 1970-tallet, og en lang rekke huseiere og andre brukere har gitt seg i kast med istandsetting og restaurering basert på både interesse og respekt for kulturminneverdiene. Et viktig prinsipp ved istandsetting av bygninger med antikvarisk verdi, er å reparere fremfor å skifte ut bygningsdeler. I antikvarisk forstand kan selv den mest nøyaktige kopi ikke erstatte det gamle.

Mange private huseiere tar godt vare på byens kulturminner.

Ved manglende vedlikehold kan store verdier gå tapt.

Opprinnelige detaljer, som vinduer med kittfals, har betydelig historisk og estetisk verdi. Forsviner detaljene går verdiene tapt.

Det aller meste av kommunens murbebyggelse er oppført etter år 1900. Fra tiden før det ble innført murtvang i Midtbyen og på Bakklandet i 1845, finnes det i tillegg til kirker bare et forholdsvis beskjedent antall hus, men vesentlig flere kjellere. Antikvarisk sett er murbebyggelsen i sin alminnelighet rimelig velbevart hva murverket angår, men en del unødige skader har oppstått eller er blitt forsterket på grunn av feilaktig materialbruk ved maling eller reparasjon.

Eksteriørelementer i tre av høy kvalitet kan med godt vedlikehold ha en levetid på flere hundre år under våre klimatiske forhold. Det mest kjente eksempel av tre i Trondheim er nok Stiftsgården, som ble oppført 1774-78. Kledningen er reparert men ikke skiftet ut, mens vinduene ble skiftet til nye omkring 1860.

Et betydelig antall gamle fasader er imidlertid gått helt eller delvis tapt i løpet av de senere årtier, uten å ha vært betydelig skadet. Mange anser det som enklere å skifte hele eksteriører fremfor å reparere det som er skadet, men når eldre utvendige bygningsdeler erstattes av nye, benyttes svært ofte etterligninger som både i hovedtrekk og enkeltheter er "bleke" og dårlige. Dagens masseproduserte bygningsdeler av tre har dessuten gjennomgående vesentlig dårligere materialkvalitet enn for bare et par generasjoner siden. Det skal i denne forbindelse nevnes at eldre vinduer og ytterdører har vært særlig populære objekter for utskiftning, selv om de vanligvis uten tekniske problemer kan tillempes moderne krav. I dag finnes det relativt få hus med vinduer som er mer enn 40 år gamle.

Mulighetene for å innhente kvalifiserte faglige råd og bistand når det gjelder reparasjon av eldre bygninger er blitt svekket i løpet av de senere tiår, men vi ser tendenser til at flere yngre søker opplæring i tradisjonelle håndverksfag.

Flere aspekter vedrørende vår tids forventning til bygnings- og boligstandard, herunder ikke minst ønsket om å imøtekomme nye krav til energiøkonomisering, gjør også at bevaring av aldersverdiene i de gamle bygningsdelene står under sterkt press. Resultatet er at vi tar vare på et "historisk by- og gatebilde" der kvaliteten på det som er tatt vare på kan være svært varierende.

2.5 Forvaltning og virkemidler

Kommunens behandling av saker som vedrører kulturminneverdier

Kommunens befatning med saker som berører kulturminneverdier er mangartede, men til daglig først og fremst knyttet til plan- og byggesaksbehandling i medhold av Plan- og bygningsloven.

I årene etter 1976 er hensyn til kulturminner i forbindelse med behandlingen av plan- og byggesaker gradvis blitt stadig mer fast innarbeidet i rutinen; siden 1984 ved at byantikvaren er høringspart i alle plansaker og uttalepart i alle byggesaker som berører kulturminner. Det siste gjelder både saker der reguleringsbestemmelsene forutsetter at byantikvaren skal ha saken til uttalelse, og saker som berører bygninger som er klassifisert å ha antikvarisk verdi. Etter at byantikvaren i 2009 ble en del av Miljøenheten, har byantikvarens høringsuttalelse i plansaker som oftest vært integrert i enhetens uttalelse.

Kulturminnemyndighet, roller ansvar

Byantikvaren har en faglig rådgiverrolle og er ikke kulturminnemyndighet. Myndighet etter Lov om kulturminner er Miljøverndepartementet, som for de fleste forholds vedkommende har delegert denne myndigheten til Riksantikvaren. I Sør-Trøndelag er fylkeskommunen adressat for de fleste henvendelser til kulturminnemyndigheten. Unntak gjelder kulturminner i grunnen i Midtbyen som håndteres av Riksantikvarens stedlige representant, og skipsfunn eldre enn 100 år, som forvaltes av NTNU Vitenskapsmuseet.

I de tilfeller der reguleringsplanbestemmelsene for et område forutsetter vurdering eller godkjenning av kulturminnemyndigheten, skal fylkeskommunen gis anledning til å uttale seg.

For fredete bygninger og miljøer i statlig eie går da saken videre til Riksantikvaren, om ikke tiltakshaver har innhentet Riksantikvarens godkjenning på forhånd.

Dersom saken gjelder fredete bygninger og anlegg som ikke er i statlig eie, er kulturminnemyndigheten delegert til fylkeskommunen.

Reguleringsbestemmelsene har over tid vært ulikt utformet når det gjelder hvilke vurderinger og uttalelser som er nødvendige når det gjelder kulturminner. Noen ganger henviser bestemmelsene til kulturminnemyndigheten, andre ganger til byantikvaren eller til "antikvarisk instans". Etter avtale med fylkeskommunen håndterer byantikvaren alle byggesaker i Trondheim som ikke berører fredete bygninger og anlegg, og sender også i de tilfeller der reguleringsbestemmelsene forutsetter kulturminnemyndighetens vurdering og uttalelse, kopi av sin uttalelse som orientering til fylkeskommunen.

Kommunens rolle i kulturminnevernet

Kommunens rolle i kulturminnevernet er i hovedsak forvaltningsmessig på den måten at det ved plan- og byggesaksbehandlingen vurderes om kulturminneverdiene er tilstrekkelig ivaretatt innenfor Plan- og bygningsloven rammer. Disse vurderingene, som inneholder konkrete tilrådinger av hva som bør aksepteres, kan bygningsrådet eller bygningssjefen så legge til grunn som premisser i de vedtak som fattes.

I tillegg gis faglige råd til eiere av hus og annet som har kulturminneverdi, primært av byantikvaren, som alltid har hatt slik rådgiving overfor publikum som del av sin instruks.

Byantikvaren har også utarbeidet informasjonsmateriell vedrørende antikvarisk relaterte problemstillinger, særlig beregnet for eiere av hus som har kulturminneverdi.

Kommunens ansvar som huseier

Trondheim kommune er også en betydelig huseier, med ansvar for en lang rekke bygninger som har kulturhistorisk verdi, inklusive en håndfull fredete. I egenskap av stor huseier og samtidig den forvaltningsinstans som overfor alle eiere stiller krav til behandlingen av bebyggelsen, har kommunen et særlig ansvar for å "gå foran med et godt eksempel".

Eiers rolle i kulturminnevernet

I Norge har huseierne ansvaret for at den bygningsmessige tilstand er i samsvar med kravene i lov og forskrifter. Dette gjelder også kulturminneverdiene, selv om dette ikke er like klart uttrykt gjennom konkrete lovbestemmelser og forskrifter som mange andre forhold.

Den viktigste innsatsen for kulturminnevern gjøres av eierne. En lang rekke huseiere har gjort en stor innsats for kulturminnevernet ved å ta godt vare på sine bygninger og anlegg.

Lovbestemmelser og forskrifter som regulerer de bygningsmessige forhold er svært omfattende, og ikke alltid like godt tilpasset hverandre. Ikke minst gjelder dette kulturminneverdier, der hensynet til bevaring kan kollidere med andre krav. Loven gir, med grunnlag i antikvariske hensyn, adgang til å dispensere fra enkelte bestemmelser. For mange huseiere kan bestemmelser og krav som nevnt, virke svært kompliserte, og behovet for råd og veiledning kan være betydelig.

Huseierens (tiltakshaverens) planer "fanges opp" av bygningsmyndighetene når det er aktuelt å iverksette byggemeldepliktige arbeider. Mange eiere av kulturminner har god kunnskap om hvilke verdier som finnes, andre har det i mindre grad. I og med at en løsningsmåte aldri er den eneste, er det som oftest slik at faglig drøfting, rådgiving og veiledning vil være gjensidig verdifullt.

For kulturminnevernet er god kontakt med eiere og brukere viktig. Vedrørende kulturminner som er automatisk fredet, påligger det alle en klar aktsomhetsplikt, herunder at funn av eller mistanke om forekomster skal varsles til myndighetene. For skjulte verdier i den eldre bygningsmassen som helhet, foreligger ingen generell slik plikt. Samfunnet er prisgitt oppdagerens evne og vilje til å fortelle om funnet.

Det forutsettes at enhver tiltakshaver respekterer krav i lover og forskrifter. Selv om kulturminnevern er eiers ansvar er det i vesentlig grad også i samfunnets interesse. Av dette følger at det offentlige bør medvirke aktivt til vern. Et viktig ledd i dette er økonomisk bistand til kulturminnevern, særlig når vern medfører ekstra kostnader.

Frivillige organisasjoner nedlegger et stort arbeid for kulturminnevernet.

Her Smedstua på Lade som Fortidsminneforeningen i 2012 istandsetter ved blant annet dugnad. Foto: Fortidsminneforeningen.

Samarbeid internt og eksternt

Det har alltid vært tett samarbeid mellom byantikvaren og andre kommunale enheter, først og fremst byplankontoret og byggesakskontoret. I tillegg har det jevnlig vært samarbeidet med fylkeskommunens kulturminnefaglige miljø; og i varierende grad med flere andre kommunale enheter, som for eksempel eierskapsenheten (tidligere del av Trondheim Eiendom) og kommunearkivet.

Samarbeidet med fylkeskommunen er omtalt i foregående avsnitt om myndighet, roller og ansvar. Med sin fagkompetanse på kulturminneområdet er fylkesantikvarene i tillegg nære samarbeidspartnere i en lang rekke plan- og byggesaker.

Eierskapsenheten ivaretar i dag kommunenes samlede eierinteresser. Enheten spiller en viktig rolle som bestiller, og vil i en lang rekke saker være en avgjørende samarbeidspartner når det gjelder å sikre kulturminneverdier. Når det gjelder forvaltning og vedlikehold av kommunalt eide bygninger med kulturminneverdi har i tillegg Trondheim Eiendom en helt sentral rolle.

Samarbeidet med ulike muséer og med frivillige organisasjoner som Fortidsminneforeningen og historieforeninger og -lag, har vært mer sporadisk og stort sett knyttet til spesielle saker. Som eksempel kan nevnes et samarbeid, vedrørende en gartneribygning på Smedstuen der Fortidsminneforeningen (2012) er i gang med et istandsettingsprosjekt. Med Folkemuseet har det blant annet vært drøftet sjøfarts- og fiskerimuseumsproblematikk og planlagt fysiske markeringer oppe på ruinene av kong Sverres borg.

Det har i en årrekke vært samarbeidet med Trondhjems Historiske Forening om markering av historisk verdifulle bygninger, og det har siden tidlig på 1990-tallet vært samarbeidet fast med det historiefaglige miljøet i byen gjennom byantikvarens deltagelse i den kommunale Byhistoriekomitéen.

I de siste par årene, etter at byantikvaren ble del av Miljøenheten, har det også vært et tettere samarbeid med både landbruksmiljøet, naturmangfoldsmiljøet og miljøene som håndterer klimaproblematikk m.m. innenfor Miljøenheten. Det er gjensidig nyttig at arbeidet med overordnede føringer vedrørende for eksempel jordvern og naturmangfoldsstrategier sees i sammenheng med en kulturminnestrategi.

Kommunale planer og utredninger som innebærer føringer for kulturminnearbeidet

Det arbeides i 2012 med flere planer og utredninger som berører kulturminnearbeidet i kommunen. Byantikvaren har vært og er samarbeidspart i flere av prosjektene.

Kommuneplanens arealdel for Trondheim kommune

(Byplankontoret, <http://www.trondheim.kommune.no/arealdel/>)

Kommuneplanens arealdel er et viktig styringsdokument for arealbruken i Trondheim kommune. I forslaget til kommuneplanens arealdel er det nå foreslått nye hensynssoner for kulturmiljø og kulturlandskap med bestemmelser som sier at innenfor hensynssonene skal den historisk verdifulle bebyggelsen og områdenes særpregede miljø, herunder landskapsverdier, søkes bevart. Ved nye tiltak innenfor hensynssonene kan kommunen kreve at kulturmiljøet/landskapet dokumenteres og at det redegjøres for hvordan disse verdiene i området vil bli ivarettatt.

Aktsomhetskartet for kulturminner foreslås også tatt inn som et vedlegg til arealdelen i samsvar med tidligere praksis.

Veileder for byform

(Byplankontoret, www.trondheim.kommune.no/attachment.ap?id62138)

Veileder for byform er en del av kommuneplanens arealdel og har som mål å komme frem til en samlet arkitekturpolitikk for Trondheim kommune. Hensikten med dette er å sikre at byen og tettstedene utvikles og utformes i tråd med overordnede kommunale målsetninger. Én av de overordnede strategiene som anbefales i veileder for byform er å ta vare på særpreget. Dette kan være et viktig bidrag til å styrke kulturminnevernet.

Veileder for bebyggelsen i Midtbyen

(Byplankontoret, <http://www.trondheim.kommune.no/midtbyen-veileder/>)

Veilederen er utdypende retningslinjer som supplerer Kommuneplanens arealdel, Midtbyplanen og Kalvskinnnetplanen. Veilederen er ikke juridisk bindende, men skal legges til grunn for nye reguleringsplaner og byggesaker. Formålet med veilederen for bebyggelsen i Midtbyen er å bidra til enklere saksbehandling og forutsigbarhet for forslagsstillere og grunneiere. Veilederen gir informasjon om hvilke hensyn som er viktige i Midtbyen og hvorfor, og den gir retningslinjer for utforming og arealbruk.

Høyskoleparken. Fredet hageanlegg, anlagt i forbindelse med høyskolens etablering i 1910.

Registrering av parker og hager

(Kommunalteknikk)

Prosjekt som skal gi en helhetlig oversikt og status for byens eldre og historisk verdifulle parker. Trondheim kommune forvalter i dag betydelige historiske verdier gjennom sine bydelsparker og sine hageanlegg knyttet til flere av kommunens eldre anlegg. Oversikten omfatter også eldre kirkegårder med parkmessige kvaliteter, og private anlegg som har offentlig interesse.

Prosjektet vil kartlegge de historiske verdiene og utarbeide en forvaltningsstrategi for disse kulturminnene. Det er også en målsetting i prosjektet å utgi en publikasjon om temaet "Hager, parker og andre grøntanlegg i Trondheim".¹

Kulturminneregistreringer for Lademoen

(Byantikvaren)

I 2004 ble det utarbeidet en omfattende bygnings- og bydelshistorie for Lademoen som grunnlag for en mulig verneplan. Hittil har det ikke vært tilstrekkelige ressurser til å utarbeide planen.

Strategiplan for forebyggende brannvern 2014-2019

(Trondheim brann og redningstjeneste, http://www.tbrt.no/images/dokumenter/Strategidokumenter/Strategiplan2014_2019.pdf)

Trondheim brann og redningstjeneste har utarbeidet en ROS-analyse og en strategiplan for forebyggende brannvern 2007-2012. Arbeidet med revisjon av strategidokumentet startet i 2012. Dokumentene danner grunnlag for beslutninger og prioritering av innsatsområder. "1890-gårdene" og eldre tett trehusbebyggelse er særskilt beskrevet. Det prioriteres brannsikring av disse i tillegg til særskilte brannobjekt, der både fredete og mange bevaringsverdige bygninger inngår.

Brannvernprosjektet er et eget prosjekt som ble etablert etter brannen i Nordre gate i 2002, for å se på eksisterende praksis og forvaltningsskikk samt utarbeide rutiner for samarbeid mellom byggesakskontoret og brannvesenet.

Melding om langsiktig byvekst og jordvern

(Byplankontoret)

Meldingen fra 2005 omhandler langsiktige utviklingsretninger og viser hvilke områder som også på lang sikt ikke ønskes utbygd. Meldingen skal nå revideres, etter at kommuneplanens arealdel er vedtatt. Det forventes at revisjonen vil båndlegge flere landbruksområder til utbygging.

Omdisponering av dyrkamark til utbyggingsområder vil i kulturminnesammenheng først og fremst ha betydning for kulturlandskapet. Omdisponering av dyrkamark kan også ha stor betydning for kulturminner i grunnen i forhold til registrering, utgraving eller fjerning.

Handlingsprogram for naturmiljø

(Miljøenheten)

Handlingsprogram for naturmiljø er en del av Markaplanen og omhandler blant annet kulturlandskapet i Trondheim. Et delprosjekt her er forvaltningsplan for kulturlandskap i kommunalt eie.

Landbruksplanen

(Miljøenheten)

Trondheim kommunes landbruksplan er fra 2002. Hovedmålet med planen var å sette landbruket i Trondheim på den kommunale dagsorden. Planen skulle være et viktig bidrag i å synliggjøre og utvikle et robust og miljømessig godt drevet landbruk i kommunen. En del av tiltakene i planen er gjennomført, noen ikke. Planen skal nå revideres. Målet med planen er ennå ikke vedtatt, men forvaltning av areal og landskap vil bli ett av flere tema. Landbruket omfatter mange kulturminner i form av landskap, driftsmetoder, bygninger og arkeologi. Det er derfor sannsynlig at denne planen vil ha innhold som også kan ha betydning for kulturminneforvaltningen, både når det gjelder kulturlandskap og landbrukets bygningsmasse.

Registrering av innganger med universell utforming i Midtbyen

(Statens kartverk i samarbeid med Trondheim kommune)

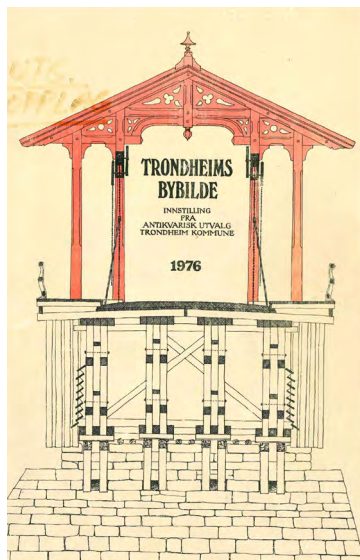
Statens kartverk registrerer sommeren 2012 fremkommeligheten i gater og ved innganger til bygninger. Registreringene skal danne grunnlag for forslag til tiltak som kan øke tilgjengeligheten for ulike brukergrupper.

Kulturminner i markaområdene

(Idrett og Friluftsliv)

I markaområdene rundt byen finnes mange kulturminner. Håndtering av disse ble i "Markaplanen" (2002) definert som eget satsingsområde i kommunen. De siste 10 år er det gjennomført flere registreringer, blant annet et større prosjekt når det gjelder arkeologiske forekomster i tidligere dyrkingsjord (arkeolog Ragnhild Berge); og i samarbeid med Vitenskapsmuseet og utvalgte historielag når det gjelder synlige spor i terrenget etter tidligere tiders bruk av marka. Det er i samarbeid med Vitenskapsmuseet valgt ut ca 15 steder der det er utarbeidet faktaark, som også har resultert i at det er kommet opp informasjonsskilt.

Det er behov for flere registreringer, kanskje ikke minst når det gjelder eldre stier og veifar, og det er en utfordring å presentere interessante historiske spor og forekomster "in situ".

TRONDHEIM KOMMUNES SKOLEANLEGG

BESKRIVELSE OG ANTIKVARISK KLASSIFISERING

BYANTIKVAREN 2003

Ikke-kommunale planer med betydning for kulturminnearbeidet

Regional plan for forvaltning av kulturminner i Sør-Trøndelag

(Sør-Trøndelag fylkeskommune)

Gjeldende handlingsplan for kulturminner i Sør-Trøndelag gjelder ut 2012. Det er igangsatt arbeid med en ny regional plan for forvaltning av kulturminnene i fylket. Hovedmålet for den regionale planen er å utvikle omforente strategier for forvaltning, formidling og bruk av kulturarven i Sør-Trøndelag. Planen skal også bidra til å klargjøre ulike aktørers og interessenters roller og ansvar.

Veiledere og informasjonsmateriell

Gjennom årene er det på nasjonalt nivå publisert mange nyttige publikasjoner om sikring og vedlikehold av kulturminner. De fleste av disse er i dag også tilgjengelige på nett, bla via byantikvarens hjemmesider. Det er også utarbeidet publikasjoner av, eller i nært samarbeid med, Trondheim kommune.

Trondheims bybilde

Bygningshistorisk del som beskriver Trondheims historiske bebyggelse

Trondheim kommunes skoleanlegg

Kulturhistorisk oversikt over skolebygninger i Trondheim kommune som representerer store kulturhistoriske og arkitektoniske verdier. Utarbeidet av byantikvaren i 2003.

Veiviser til Kulturminneløype Kalvskinnet

Brosjyre utarbeidet av Byantikvaren i anledning Kulturminneåret 2009.

Veileder for Møllenberg, Rosenborg og Kirkesletten

Vedlegg til reguleringsbestemmelser for plan fra 1985

Informasjonsbrosjyre om 4-mannsboligen

Veileder utarbeidet av byantikvaren i 2002

Arkitekturguide for Trondheim

Solberg, Helge (red.) (2009). Arkitektur i 1000 år : Arkitekturguide for Trondheim. Trondheim, Trondhjems arkitektforening.

Skulpturguide for Trondheim

Grønli, Anne og Fredriksen, Grethe Britt (2001). Skulpturguiden for Trondheim : En håndbok om utendørs skulpturer og kunstnerisk utsmykning. Trondheim, Tapir.

Økonomiske støtteordninger

Trondheim kommune har for tiden ingen spesielle tilskuddsordninger for kulturminner. Det finnes ulike tilskuddsordninger til kulturminnevern hos andre aktører:

Støtte til miljøtiltak i landbruket

"Spesielle miljøtiltak i landbruket" (SMIL) er en statlig tilskuddsordning som gir støtte til planlegging og gjennomføring av engangstiltak knyttet til blant annet istandsetting og skjøtsel av kulturminner og kulturmiljøer. Miljøenheten i kommunen bistår eiere med utarbeidelse av planer og behandler søknader som kommer inn. I 2011 ble det gitt kr 8 067 000,- til kulturlandskapstiltak i Sør-Trøndelag.

Norsk kulturminnefond

Fondet gir etter søknad tilskudd til istandsetting av kulturminner og kulturmiljøer. Søknadsfristen er 1. november. Norsk kulturminnefond holder til på Røros og er et statlig organ under Miljøverndepartementet. Fondet har en samlet ramme på omlag 50 millioner kroner. Høyeste enkeltbeløp som er gitt i tilskudd i 2012 er kr 723 000,-. Kulturminnefondet fikk i 2011 inn 483 søknader. 209 av disse fikk tilsagn om støtte.

Fylkeskommunen

Eiere av fredede bygninger og anlegg som har tilknytning til fylkeskommunens handlingsplan for kulturminner, kan søke om støtte til større vedlikeholds- og restaureringsarbeider. Rammene for støtte er avhengig av årvisse bevilgninger, og søknadsfristen er 1. desember.

Riksantikvaren

Riksantikvaren gir blant annet støtte til sikring og istandsetting av fredete og verneverdige bygninger og anlegg, kulturlandskap, teknisk industrielle kulturminne og automatisk fredete kulturminner av nasjonal verdi, samt til kystkultur og fartøyvern. Videreføring av tradisjonell håndverksteknikk og materialbruk blir vektlagt. Søknader sendes Sør-Trøndelag fylkeskommune innen 1. desember og behandles av Kulturminneavdelingen hos Riksantikvaren.

Norsk kulturarv

Norsk kulturarv er en ideell stiftelse som har som formål å bidra til vern av kulturarven gjennom bærekraftig bruk. Stiftelsen står bak de landsomfattende aksjonene "Ta et tak" og "Rydd aksjonen". "Ta et tak 2012" retter seg mot våningshus og driftsbygninger over hele landet. Tilskuddene gis etter følgende retningslinjer: Bygningsarbeider på mindre enn 40 m²: kr 10 000,-. Bygningsarbeider over 40 m²: 20 000,-. Maling av bygning: kr 5000,-. "Rydd et kulturminne" er en aksjon for barn og unge under 18 år i tilknytning til lag, foreninger og skoler. Enkel søknadsprosess med beskrivelse og bilder av prosjektet. Blant de som deltar, blir de 10 beste prosjektene premiert med kr 10 000,-.

Stiftelsen UNI

Stiftelsen UNI er en allmenn stiftelse som støtter tiltak som verner mennesker og kulturminner. Støtte til brannsikring står sentralt. Midlene til den økonomiske støtten kommer fra avkastningen på stiftelsens kapital. Så langt i 2012 har 88 prosjekter fått støtte, og beløpene varierer fra kr 5 000,- til kr 500 000,-.

Private legater og fond

Noen av legatene og fondene i Norge gir støtte til kulturminnevern. Oversikt finnes på www.legatsiden.no og i Legathåndboken.

I Trondheim har man blant annet Torstein Erbos Gavefond (legat til allmennyttige formål, herunder støtte til forskning, kunst og vitenskap i Sør-Trøndelag), Adolf Øiens fond (5 selvstendige stiftelser som har en samlet kapital på kr 200 000 000,-) og Sparebank1SMN (delte i 2011 ut 96 millioner kroner til diverse prosjekter blant annet et prosjekt for satsing på kulturminnenæringene i Averøy, Kristiansand, Fræna og Eide).

Den Norske Stats Husbank

Gir lån på antikvarisk grunnlag ved utbedring/rehabilitering av bygninger med antikvarisk og kulturhistorisk verdi.

Skattemessige fordeler

Eiere av hus som er regulert til bevaring kan også ha skattemessige fordeler ved at det i ligning kan gis fradrag for vedlikeholdsutgifter, festeavgifter, eiendomsskatt m.v. Eierne av fredete eiendommer og bevaringsregulerte eiendommer kan velge mellom prosentligning (fast sats for fradrag) eller direkteligning (fradrag for faktiske utgifter).

Lykkegården i Munkegaten, som ble revet rundt 1970 for å gi plass for den moderne "nye Lykkegården" vi har i dag. Et storslagent trondhjems palé fra tidlig 1800-tall, som nok ikke ville blitt revet i dag.

2.6 Begrensning av tap

I stortingsmelding nummer 16, Leve med kulturminner, er blant annet følgende foreslått som nasjonale mål:

"Mangfoldet av kulturminner og kulturmiljøer skal forvaltes og tas vare på som bruksressurser og som grunnlag for kunnskap, opplevelse og verdiskaping. Et representativt utvalg av kulturminner og kulturmiljøer skal tas vare på i et langsiktig perspektiv. Det årlige tapet av verneverdige kulturminner og kulturmiljøer som følge av at de fjernes, ødelegges eller forfaller, skal minimaliseres. Innen 2020 skal tapet ikke overstige 0,5 prosent årlig."

Årlig prosentvis tap av kulturminner og kulturmiljøer er vanskelig å tallfeste nøyaktig. For å kunne beregne det årlige prosentvise tap på en måte som gjør at det kan relateres til det overordnede mål, trengs et nasjonalt sett av beregningskriterier, men noe slikt foreligger ikke.

For Midtbyen er det foretatt en registrering av hvilke bygninger som er blitt revet eller har brent i nordøstre kvadrant i to tidsrom; 1951-81 og 1981-2012. Se kart som viser tap på side 39.

Midtbyplanens ikrafttrekken markerte en radikal politisk kursendring med hensyn til byens gamle bebyggelse, og poenget med å registrere hvor mye av denne som gikk tapt i to like lange perioder henholdsvis før og etter planens ikrafttrekken, har vært å finne ut om planen medførte noen endring med hensyn til årlig tap.

Det har ikke latt seg gjøre å begrense registreringen til objekter som vi i dag ville tillagt antikvarisk verdi. Å finne grunnlag for å vurdere hver enkelt bygning i så måte, vil være en omfattende og trolig i en del tilfeller umulig oppgave, særlig for den første perioden. Vi mener imidlertid på grunnlag av et større antall kjente eksempler, at det som har brent eller er blitt revet, i all hovedsak er bygninger som i dag ville blitt tillagt slik verdi.

Registreringen er ikke absolutt fullstendig. Å skaffe adgang til alle gårdsrom, som ville vært nødvendig for å stadfeste samtlige tap, ville ikke latt seg gjøre innenfor prosjektets rammer. Riving og brann har utvilsomt stort sett omfattet hele eiendommer i begge perioder.

Dagens Lykkegård, oppført i 1972, arkitekt Herman Krag. I 2012 planlegges ny fasadekledning.

At antikvarisk verdi ikke er blitt vurdert og at registreringen ikke er fullstendig, gjør neppe kartet vesentlig mindre egnet til å tjene sin hensikt: å gi et godt bilde av forholdet mellom de to perioder når det gjelder tap av bygninger som i dag ville blitt tillagt antikvarisk verdi.

På grunnlag av kartet er det foretatt en grov beregning av tap. Beregningen indikerer at det gjennomsnittlige årlige tapet av kulturminner var ca 1 % i perioden 1951-81, mens det i ettertid har ligget på 0,5 %, altså på nivå med det langsiktige nasjonale maksimum. Selv om denne prosentsetningen er lav, innebærer den over en hundreårsperiode et samlet tap på 40 %. Heller enn å slå seg til ro med et visst prosentvis maksimalt tap, bør kommunen ha som mål at flest mulig kulturminner blir bevart.

Prinsens gate 49 - "Lillestiftsgården" - etter brann høsten 1967. Et av de antikvarisk mest verdifulle og best bevarte "trondjemspaléene" som byen da mistet. Det skulle gå nærmere 40 år før tomten igjen ble bebygget. Fremstår, i likhet med hva den tilsvarende "Harmonien" på Torvet, som brant i 1942 gjorde noen tiår tidligere, som talende eksempel på at muligheten til gjenreisning "i fordums prakt" ble forspilt.

Håndtering av tap etter brann

- Ny bebyggelse i historisk verdifulle miljøer

Innpassing av ny bebyggelse i eksisterende miljø er ikke direkte kulturminnvern, men en problemstilling som i stor grad berører saksområdet ved at kulturminner vil ha ny bebyggelse som nære naboer, og i forhold til miljø- og strøkskarakter.

Kulturminnernet må svært ofte forholde seg til prosjekter for ny bebyggelse og planer for "byomforming", og møter her store utfordringer.

Det diskuteres kontinuerlig hvorvidt ny bebyggelse skal underordne seg miljøet den blir en del av, og i hvilken grad kvalitetsfylt arkitektonisk kontrast skal gis innpass i eldre miljøer.

Temaet har på mange måter krav på omfattende og grundig belysning, men det har i denne utgave av kulturminneplanen ikke vært plass til å problematisere dette bredt.

Kartet på side 39 viser hvor bebyggelse i Nordøstre del av Midtbyen er blitt revet eller har brent i tidsrommet 1951-2012.

Kartgrunnlag: Ing. Dahls Oppmåling, 1952. Kilder: Flyfotografier fra 30.8.1951 og 16.9.1981 hos Statkart, samt byggesaksarkivet. Kartet er også basert på dagens kommunale kart, GIS-line, og på befaringer. (Nord til høyre)

3. AKTUELLE OPPGAVER KNYTTET TIL ULIKE TYPER KULTURMINNER

I Trondheim finner vi både bysentrum, omegnsmiljøer og bydelssentre, ulike institusjons- og næringsområder, krigstidsmiljøer, markaområder, bygdemiljøer og landskap. Samlet sett forteller kulturminner og kulturmiljøer en rik by- og bygningshistorie, og representerer et vidt spenn av utfordringer når det gjelder kulturminnevern. Det er et mål å ta vare på kulturminner som forteller om bredden i byens og omlandets kulturhistorie. I dag er det typer og grupper av kulturminner som er svakt representert i aktsomhetskart for kulturminner. Aktuelle oppgaver er i det følgende markert med **grønt**.

3.1 Midtbyen

- bevare det historiske bybilde og bygningsmiljø

Midtbyhalvøya har alltid vært Trondheims sentrum og de første 650 årene utgjorde halvøya hele byen. I 1981 ble det i Midtbyplanen slått fast at Midtbyen skal utvikles videre som byens sentrum, og samtidig bevares og vedlikeholdes som historisk verdifull by. Midt på 1980-tallet inntraff et "paradigmeskifte", da det i planleggingen av Nedre Elvehavn-området i realiteten for første gang ble åpnet for at sentrumsfunksjoner også kunne legges utenfor by- halvøya. Utbyggingen av Nedre Elvehavn og den seneste utviklingen på Brattøra har sannsynligvis bidratt til å dempe presset i retning av bygningsmessig fornyelse på bekostning av gammelt miljø i Midtbyen, men presset er fortsatt stort.

Den nye "Veileder for bebyggelsen i Midtbyen", inneholder retningslinjer for den videre utviklingen av Midtbyen. Det legges blant annet til grunn at Nidarosdomen fortsatt skal dominere landskap og bybilde, at Cicignons byplan fra 1681 skal opprettholdes, at det skal legges stor vekt på bevaring av kulturhistorisk verdifulle bygningsmiljøer og byrom, at det skal tas spesielt hensyn til den historiske trehusbebyggelsen, samt at gatebildets rytme gitt av den historiske eiendoms- og bebyggelsesstrukturen, skal videreføres. Disse målsettingene faller godt sammen med aktuelle kulturminnemålsettinger, og kulturminneplanen kan derfor også legge dem til grunn.

Den eldste murhusbebyggelsen og den gamle trehusbebyggelsen har lenge hatt stor oppmerksomhet som kulturminner og -miljøer. Men også i perioden etter at murtvang ble innført i 1845, er det i Midtbyen reist bebyggelse som har krav på betydelig interesse som kulturminner: Fra nygotikken på 1850-tallet og de første leiegårdene i mur, via historismens frodige monumentalarkitektur, råopp- og jugendstilbebyggelsen, nyklassisismen og de første stadiene av funksjonalismen, og frem til etterkrigstidens ulike former for modernisme er bevart et mangfold som i mange tilfeller har like stor kulturhistorisk betydning som den eldre trehusbebyggelsen.

Midtbyens spesielle miljøkvaliteter er derved rike og mangfoldige. Ikke minst tiltak i retning av bruksmessig fornyelse i senere år har vist dette enkelte steder. Et eksempel er det såkalte "Gammeldagshuset" i Hvedingsveita, der et 1830-talls gårdsanlegg (som nå er fredet) har vært tatt i bruk som "pedagogisk museum", beregnet på barn og unge.

Trondheim har i snart tusen år vært "St. Olavs by". Opprettelsen av erkebispesetet i Nidaros i 1153 er den viktigste politiske enkelthendelse i byens historie, og nok den som har betydd mest for byens utvikling.

Olav den Hellige har først og fremst sitt minnesmerke i Domkirken, men også i de mange kirker og klostre i og rundt byen som fremdeles er bevart som stående bygninger og som ruiner. Olavslegenden og dens åndsinnsinnhold er knyttet til byen og dens historie på flere måter. For eksempel var Trondheim en av de første byene i Norge der katolisismen etter reformasjonen igjen fikk fotfeste (i 1870-årene).

Interessen for Olavsmyten og ikke minst Nidaros som pilgrimsmål er i dag mer levende enn på lenge. Den norske kirke har styrket sin posisjon i byen ved at setet for 12. biskop nå er lagt hit.

Selv om de førreformatoriske kulturminnene forvaltes av kulturminnemyndigheten, innbyr "Olavsproblematikken" på ulike måter også til lokal kulturinnsats.

Hvedingsveita 8. Både ut- og innvendig meget godt bevart bygningsanlegg fra tidlig 1800-tall. Fredet. I senere år istandsatt og tatt i bruk som "gammeldags-huset", et sted der barn og andre grupper kan komme og oppleve fortiden i en Trondhjems håndverkergård.

Sikre at bybilde, bymiljø og bebyggelse blir behandlet med respekt for egenart og aldersverdier.

Den antikvarisk verdifulle bebyggelsen skal søkes bevart mest mulig uforandret, men kan restaureres i samsvar med dokumentert tidligere utforming der dette ikke går på bekostning av eksisterende aldersverdier.

Bebyggelsen må vedlikeholdes og i nødvendig grad settes i stand for fortsatt å kunne brukes - til formål som i størst mulig grad er forenlige med bygningenes funksjonelle egnetet.

Midtbyens historiske miljøkvaliteter må tas bedre vare på for at særpreget skal kunne bevares.

Bidra ved planlegging av tiltak som særlig i forbindelse med bygninger og ruiner kan styrke minnene om "St. Olavs by".

"Lillebryggen", Kjøpmannsgaten 21, har fått ny bruk i alle etasjer - restaurant i første, og kontorer i etasjene over.

Huitfeldtbryggen (til høyre på bildet). Kanskje den mest særpregede av alle bryggene. Sammenbygging av tre brygger under et felles tak; der den eldste, i midten, er bygget før midten av 1700-tallet, mens de to på sidene er ca hundre år yngre. Bemerkelsesverdig også i interiøret, der svært mye av stemning og atmosfære i en uinnredet tømmerbrygge er bevart.

Fjordgatebryggene sammen med kanalhavnen og Kystlagets veterambåtmiljø øst for Ravnkloa utgjør et markant fiskeri- og sjøfartshistoriske miljø i Trondheim.

3.2 Bryggene

- finne god og hensiktsmessig bruk

Bryggene i Trondheim (Kjøpmannsgatens, Fjordgatens, Sandgatens og Bakklandets brygger) er som helhet særdeles betydningsfulle historiske kulturmiljøer, både lokalt og nasjonalt. Ingen av bryggene er så langt fredet, men de aller fleste er siden 1981 blitt regulert til bevaring, med bestemmelser for hvordan eksteriørene kan behandles

Bryggene enkeltvis, og bryggerekken som miljøer, utgjør noen av de aller mest spesielle og antikvarisk verdifulle kulturminnene i Trondheim. De har forlenget utspilt sin rolle som varelagre og gir med sine lave etasjehøyder og begrensede dagslysinfall store utfordringer når det gjelder fremtidig bruk

Bryggene har imidlertid et enestående potensiale for bruk, blant annet til formål og virksomheter som presenterer Trondheims fortid og nåtid som sjøfarts og fiskeriby. Å utrede muligheter for denne type bruk, er interessant og viktig å ta fatt i.

Det har de senere år vært åpnet for å bygge om enkelte brygger til boligformål. Boliger i brygger er i utgangspunktet lite forenlig med bryggenes egenart og er heller ikke optimalt med hensyn til boligkvalitet, blant annet fordi det ofte må dispenseres fra forskriftskrav vedrørende romhøyder, dagslys og uteareal. Samtidig har boligbruk gitt mange brygger et økonomisk fundament for istandsetting, sikring og vedlikehold. Noen av boligene i Fjordgata og Sandgata har kvaliteter som kan være ønskelig å videreføre også i andre brygger.

Brannsikring av bryggene og utforming av nybygg etter brann er særlig aktuelle spørsmål. Begge temaer behandles annet sted i planen men nevnes likevel her: Brann i bryggene innebærer i tillegg til tapet i seg selv, stor fare for tap av viktig symbolverdi for byen. Utforming av ny bebyggelse etter brann reiser viktige prinsipielle spørsmål vedrørende arkitektonisk form.

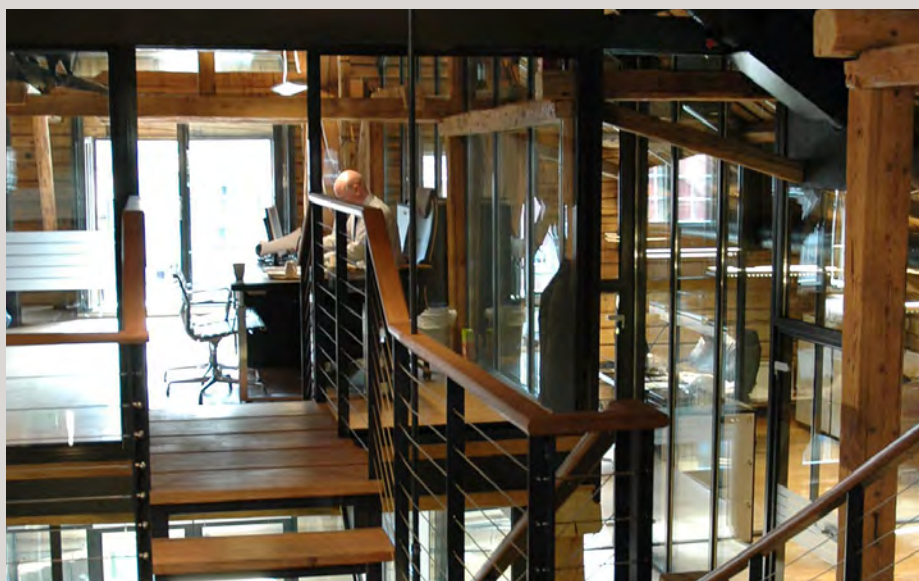
Gjennomføre et forprosjekt for vitalisering av bryggene.

Prosjektet har som mål å finne frem til en ny bruk som skaper færrest mulig konflikter med kulturminneinteressene. Herunder grundig vurdere hvilke bygningsmessige tilpasninger som kan tillates.

Vurdere hvilke av byens brygger som kan være aktuelle for fredning.

Bryggene - et viktig utviklingsprosjekt for Trondheim

Bryggene representerer nærmere 15 % av Midtbyens samlede gulvareal, og har en helt spesiell beliggenhet i møtet mellom byen og vannet. Spesielt Kjøpmannsgatebryggenes lokalisering er interessant: "Bryggegangen" strekker seg sydover fra de nye hotellene i nordenden av byen og opp til Bybroen, der man får oversikt over hele den gamle elvehavnen. På Bakklandet har man i behold ett av de gamle forstadsstrøkene som i senere år har gjennomgått en betydelig miljømessig oppblomstring. Samlet er dette et unikt miljø som er lite endret siden 1800-tallet. Ved å vandre opp Bryggegangen og deretter nedover (eller oppover) Bakklandet vil man i stor grad kunne oppleve byen slik den en gang var. Ikke minst i forhold til turisme kan dette ha meget stor verdi.

Ombygging av Kjøpmannsgaten 37 til kontorformål. Særpreget løsning som tar vare på mange iboende interiørkvaliteter, og som tilfører nye kvaliteter i bevisst kontrast.

Spredte steder i Kjøpmannsgatebryggene er det etablert virksomheter som ivaretar og utnytter de spesielle miljøkvalitetene, så som restauranter og kunstgallerier - stort sett kun i første og delvis i andre etasje. Oppover i etasjene er det i dag alt for mange steder - først og fremst i Kjøpmannsgatebryggene - stillstand og tomhet. Flere steder finnes det interiører som gir sterke assosiasjoner til forgangne tider: Tømrede boder og ganger, gamle heisanordninger, lave etasjehøyder og lite dagslys. Av manglende bruk følger gjerne manglende vedlikehold. Dette er i dag en stor trussel mot noen av byens viktige kulturminner.

Elvehavnen og Kjøpmannsgatebryggene for 140 år siden.

Kjøpmannsgaten 27 og 29. Bildet viser bl.a. "Flatbryggene", som var et sammenhengende inntrukket kaiparti som løp langs bryggefasadene fra Rådstueallmenningen og ned til Bakke bro. De fleste steder er flatbryggen i dag igjenkledd (som på bryggen til høyre), bare noen få steder er den fremdeles åpen.

Bevaring og bruk av bryggene er en helt spesiell utfordring som stiller store krav til nytenking. Særlig gjelder dette i Kjøpmannsgaten, der det hittil ikke har vært åpnet for ombygging til boligformål.

Dersom alle brygger skal aksepteres ombygd til boliger, vil Trondheim langt på vei miste et av sine aller mest verdifulle kulturmiljøer. Dette fordi bruk til bolig krever større endringer enn mange andre formål, og fordi aldersverdier og karakteristiske kvaliteter innvendig ofte vil gå tapt. I tillegg vil boligbruk føre til privatisering av et miljø som bør være allment tilgjengelig i størst mulig grad. I kulturminneplanens handlingsprogram er derfor vitalisering av bryggene foreslått som et prosjekt som gis høy prioritet. Prosjektet må utvikles i samarbeid med eiere og institusjoner, som NTNU, HiST, Riksantikvaren og Sør-Trøndelag Fylkeskommune. Det kan nevnes at NTNU (oktober 2012) har gjennomført kurs med blant annet tilstandsanalyse for 5 brygger.

Prosjektbeskrivelse

Prosjektet tenkes å inneholde blant annet følgende:

- *Evaluere godkjente og gjennomførte prosjekt i bryggerekken mht bruk og bevaring*
- *Trekke frem eksempler fra Trondheim og andre steder som kan være forbilledlige*
- *Finne formål som er egnet med hensyn til bryggenes iboende karakter*
- *Definere rammebetingelser for hva som eventuelt kan tillates av tiltak for å bedre daglys, tilgjengelighet, energiøkonomi mm*
- *Vurdere rammebetingelser for eventuell sambruk av flere brygger*
- *Vurdere måter å etablere bedre sammenheng mellom Midtbyen forøvrig og Kjøpmannsgaten/elven*
- *Vurdere tiltak som kan synliggjøre fiskeri- og sjøfartsbyen Trondheim*

Bryggeeierne er i dag en lite ensartet gruppe som ikke kan forventes å ta ansvar for en samlet transformasjonsprosess. Til det må det offentlige og eventuelle andre interessegrupper inn. De byplanmessige vurderingene må være del av en samlet strategi for byutvikling, og må på vanlig måte i stor grad håndteres av Trondheim kommune.

Prosjektet foreslås ledet av Trondheim kommune, som gjennomfører av et forprosjekt som definerer konkrete målsettinger, finansiering og organisering. På bakgrunn av forprosjektet, og etter klarlagt finansiering, foreslås en videreføring av prosjektet med f.eks. engasjement av prosjektleder og gjennomføring over 2-3 år.

Fjordgaten 26. Eksempel fra senere år på innføring av arkitektonisk kontrast i bryggerekken. Løsningsmåte som kan fungere der det er tale om ett nytt enkeltobjekt skutt inn mellom fasademessig godt bevarte gamle brygger.

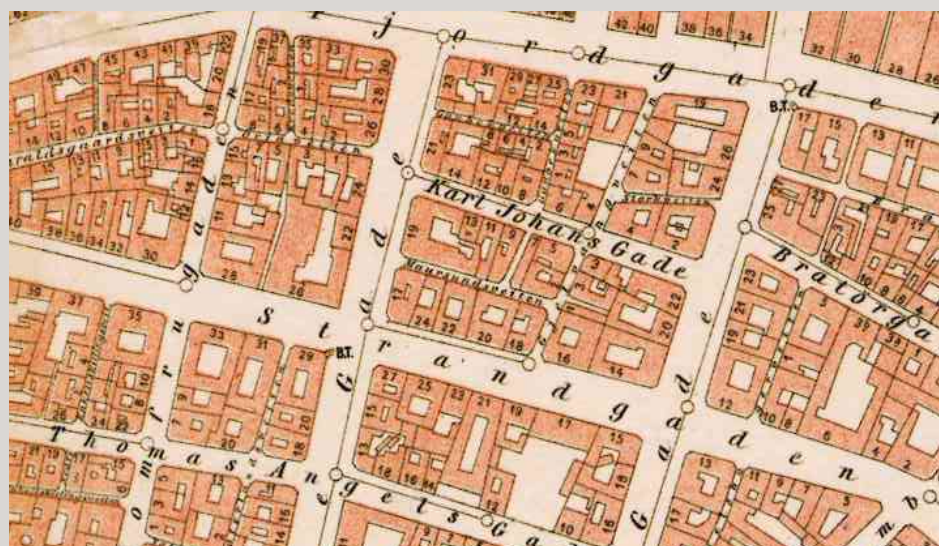
Midtbyens veiter og gårdsrom

-viktige historiske miljø med potensial for verdifull byutvikling

Veitene og de gamle bakgårdsmiljøene i Midtbyen henger både karakter- og bruksmessig sammen, og utgjør hovedelementer i et felles kulturmiljø.

Veitene har fra gammelt av vært viktige ferdselsårer i byen. Frem til reguleringen i 1681 var flere av dagens veiter sentrale gater. Etter Cicignons regulering ble veitenettet i stor grad opprettholdt, og også videre utbygget - fordi disse smågatene var helt nødvendige som adkomster til kvartalenes indre. De førende klasser bygde gjerne sine paléer ut mot hovedgatene, mens det inne i veitene ble plass til vanlige byborgeres vesentlig mindre boliger.

Gårdsbebyggelsen fra tiden før ca 1850 består av bolig- og uthusfløyer som helt eller delvis omslutter et firkantet gårdsrom. Dette er ett av de aller vesentligste karaktertrekkene i det vi gjerne kaller det "historiske Trondhjem" og utgjør sammen med veitene en finmasket struktur som står i effektiv kontrast til de cicignonske gate med tilstøtende bebyggelse.

Utsnitt av Bruns kart fra 1883 som viser veite- og gårdsromsstrukturen vi også finner mange steder i dag.

Mens veitene på Hospitalsløkkan/Sanden og i området syd for Vår Frue kirke har i behold mye av sin gamle karakter og funksjon, er de i nordøstre del av Midtbyen i løpet av 1900-tallet blitt redusert i betydning som allmenne ferdselsårer, og i stor grad også som adkomst til eiendommer. Trebebyggelsen har mange steder veket plassen for mer romstør bebyggelse, og de gamle gårdsrommene er dermed blitt borte. Veitene i denne delen av byen er blitt areal for varelevering og for søppelkasser, ventilasjonsaggregater o. lign. Flere av dem fremstår i dag temmelig sjukskete og lite innbydende for publikum, og vi finner svært få boliger her i dag.

Vi kan snakke om to hovedtyper veite- og gårdsromsmiljøer: Nordøst i Midtbyen er boligfunksjonen stort sett borte, og veitene blitt gjort om til driftsarealer som i liten grad inviterer til publikums bruk; mens veitene vest og syd i Midtbyen er i behold som ferdselsårer. Bebyggelsen som sogner til veitene i disse delene av byen, inneholder fremdeles boliger. Særlig for først nevnte type er det behov for miljømessig fornyelse.

Bygninger og gårdsrom nordvest i Midtbyen kan gi rom for flere sentrumsfunksjoner, eksempelvis forretninger, svært gjerne i kombinasjon med nye og nye typer sentrumsboliger. Inne i kvartalene vil det være mulig å skjerme seg mot støy og trafikk på en helt annen måte enn ut mot hovedgatene. En forutsetning for å få dette til på en god måte er imidlertid at veitemiljøene opprustes og får tilbake sitt preg av å være offentlige ferdselsårer - ikke som i dag for varetransport og annen bilbruk, men i hovedsak som gangforbindelser.

Sjarmerende gatemiljø som skjemmes av tagging. Opplevs dette som et område man ikke bryr seg om?

Bygningsmessig fornyelse i veitene kan unngå å bryte med målestokken og ha store kvaliteter.

I kulturminneplanens handlingsprogram er det foreslått et prosjekt som omhandler Midtbyens veiter og gårdsromsrom og som gis høy prioritet. Prosjektet forutsettes utviklet i samarbeid med eiere og institusjoner, som NTNU, HiST, Riksantikvaren og Sør-Trøndelag Fylkeskommune.

Prosjektbeskrivelse

Det forelås et todelt prosjekt.

1. Registrering av antikvariske verdier i bebyggelse og veiter, og en påfølgende vurdering av behovene for bedre vern av både bebyggelse og gårdsrom. (Jmf "uthusprosjektet" på Røros).

En stor del av bebyggelsen i de vestre og søndre deler av Midtbyen er regulert til bevaring, men bare svært få av de bygninger som ikke vender mot offentlig gate eller plass, omfattes av bestemmelser om behandling og bruk. Viktige kulturminneverdier er gått tapt eller risikerer å gå tapt.

- *Vurdere behov for bedring av reguleringsbestemmelser i eksisterende planer*
- *Vurdere behovet for nye bevaringsplaner i Nordøstre del av Midtbyen*
- *Vurdere hvordan antikvariske verdier kan tas vare på i kombinasjon med ønsket om opprettholdelse og videreutvikling av ulike bruksformål*
- *Utredning av mulighetene for økonomisk støtte til bevaring og istandsetting av særlig verdifulle uthusbygninger*

2. Foreslå tiltak for hvordan veiter og gårdsrommiljøer som i dag er preget av forfall, lite bruk, tekniske installasjoner mm, kan vitaliseres.

- *Evaluerer godkjente og gjennomførte prosjekt i veitene mht bruk og bevaring*
- *Trekke frem eksempler fra Trondheim og andre steder som kan være forbilledlige*
- *Definere rammebetingelser for hva som eventuelt kan tillates av tiltak for å bedre daglys og tilgjengelighet, herunder også vurdere eventuell riving og hvordan veiter kan fris fra miljøbelastende virksomhet og utvikles til kvalitetsfulle offentlige gangtrafikkåre og adkomstarealer*
- *Vurdere tiltak som kan synliggjøre veitenes historiske betydning*

Prosjektet foreslås ledet av Trondheim kommune, som gjennomfører et forprosjekt som definerer konkrete målsettinger, finansiering og organisering. På bakgrunn av forprosjektet og etter klarlagt finansiering, foreslås en videreføring av prosjektet med f.eks. engasjement av prosjektleder og gjennomføring over 2-3 år.

"Udsigt over St.Jørgensveiten mod Frue kirke, fra 2den Etage i Gaard No.9 i Erling Skakkes gade"
Tegnet i camera Obscura 1842-45 av Bernt Th. Aas. Originalen er i Trondhjems historiske forenings eie.

Credoveita sett mot syd. Veita har potensial for å bli en langt mer attraktiv adkomst til boligene som ennå finnes her.

Veitene er et særtrekk i bybildet, med røtter tilbake til middelalderen for en dels vedkommende. Tilstand og bruk varierer, men alt for mange steder - som her - benyttes de hovedsakelig som vareadkomst, til utplassering av søppelkasser og gassflaskeskap, og til plassering av romstore ventilasjonsinnretninger. En god del av dette "tekniske utstyret" er vanskelig å integrere i bebyggelsen, både av plass- og brannhensyn. Det er en åpenbart utfordring å finne fremt til hvordan veitene kan bli langt mer attraktive i og for bymiljøet.

Tyrkrisveita har gjennom små endringer fått en åpenhet og standard av stor betydning for miljøet.

3.3 Veitene

- gjøre veitene attraktive i bymiljøet

Veitene er et annet særtrekk ved Trondheim sentrum som har stor kulturhistorisk verdi, og som utgjør et vesentlig miljøpotensial. Veitene har i mange år har vært til dels svært dårlig skjøttet i miljømessig forstand, og er i stigende grad blitt benyttet til vareadkomst og som sted for plassering av ulike driftsrelaterte tekniske innretninger som avfallsdunker og ventilasjonsanlegg. De er for en stor del blitt "byens bakside", som i liten grad inviterer til publikums besøk og bruk.

Ved utvikling av veitenes potensial er det viktig å se dem i sammenheng med tilstøtende gårdsrom og bakgårdsbebyggelse. Her finnes det store muligheter for miljømessig forbedring. Enkelte steder kan mye oppnås ved å åpne opp for mer lys og luft, noe som kan gi gode vilkår for utvikling av ny bruk.

Igangsette et prosjekt med sikte på å finne nye løsningsmåter for bruk som gjør det mulig og interessant å bruke veitene på andre måter enn i dag. Både som bruk til detaljhandel og lignende, og som entréareal og nærmiljø for en forsterket boligetablering. Se prosjektbeskrivelse side 46

Revidere program for belegningsmessig oppgradering av veitene

3.4 Gårdsrommene og bakgårdsbebyggelsen

- bevare struktur og -bebyggelse

Gårdsromstrukturen er et gjennomgående trekk i den gamle bebyggelsen og har av den grunn høyt krav på beskyttelse. Ennå finnes det i byen eldre bakgårdsbebyggelse som har i behold opprinnelige kvaliteter og karaktertrekk som det i dag haster med å sikre bevart.

Prioritere bevaring av gårdsromstrukturen.

Vår Frue Strete 4. Et av de større gårdsrommene i Midtbyen, der 1800-tallets preg og atmosfære er i behold. Potensial for spennende publikumsrettet utnyttelse og bruk.

Bilde over: Borkegaten, som forsvant etter brannen i 1681, ble ved nybygging etter brann i 2002, reetablert som gangpassasje gjennom kvartalet. Med noe mer omtanke for detaljene kunne det her på en spennende måte blitt gjen-skapt et trebrolagt gateparti på det gamle bakkenivået.

Bilde til høyre: Typisk hvelvkjeller i Trondheim. Antatt oppført tidlig på 1700-tallet.

Gjennom registrering finne frem til den bakgårdsbebyggelsen som har opprinnelige kvaliteter i behold, og iverksette - gjerne i samarbeid med Sør-Trøndelag Fylkeskommune - tiltak som er nødvendige for å sikre at bebyggelse og kvaliteter blir tatt vare på.

Igangsette et eget "bakgårdsprosjekt" som et samarbeid mellom flere aktuelle kommunale enheter. Se prosjektbeskrivelse side 46

3.5 Kjellerne

- hindre at gamle kjellere går tapt

Under mange bygninger i Midtbyen og i kommunen for øvrig, finnes kjellere med betydelig verdi som kulturminner. Landbruksbebyggelsen omfatter også noen frittstående kjellere. Ved kulturminneregistrering har imidlertid kjellere i liten grad vært tatt i betraktning, og bare noen svært få er juridisk sikret, selv om de i mange tilfeller kan være betydelig eldre enn bebyggelsen over.

Om en del hvelvkjellere i Midtbyen vet vi at de skriver seg fra gjenreisningsperiodene etter bybrannene i 1681 og 1708. Disse representerer utvilsomt den desidert største og gjennomgående best bevarte del av den borgerlige bebyggelsen som er bevart fra denne tid. Noen få skriver seg fra tiden før brannen i 1681 og er, eventuelt sammen med enkelte av de uregistrerte kjellerne, de eldste stående byggverk i byen, ved siden av Domkirken, Erkebispegården og Vår Frue Kirke.

En systematisk registrering av gamle kjellere vil være av vesentlig bygningshistorisk interesse og nødvendig for at kommunen kan behandle saker vedrørende denne del av bygningsarven på en kulturminnefaglig forsvarlig måte.

Registrere gamle kjellere og sørge for juridisk sikring av et bredt utvalg.

Cicignons byplan fra 1681 står i en særstilling blant gamle byplaner. Også fra senere epoker finnes imidlertid planer som har resultert i utbyggingsmønstre som preger områdene de omfatter. Eksempler er den store byplankonkurransen i 1912 og ark. Sverre Pedersens plan for de østre bydeler, også fra tiden rundt 1. verdenskrig. Slike planers krav på interesse er i prinsippet uavhengig av i hvor stor grad opprinnelig bebyggelse og bygningsmiljø er bevart. Ovenfor vises utsnitt av Sverre Pedersens illustrasjon av plan for Elgeseter Boulevard.

Cicignons plan fra 1681. Den lille utgaven (av i alt to) som viser byområdet uten omegnen.

3.6 Cicignons byplan

- Trondheims fremste minne om barokken

Ved reguleringen etter den såkalte "Hornemansbrannen" i 1681 fikk Trondheim en radikalt ny byplan - det vi i dag kjenner som "Cicignons plan" (etter opphavsmannen). Plankartet, som beskriver en bystruktur med et kvartals- og gatenett etter barokkens smak, er i seg selv et unikt historisk dokument, og det fysiske resultatet er et kulturminne av nasjonal betydning. Anerkjennelsen av planens betydning for byen etter 300 år, var en viktig del av grunnlaget for Midtbyplanen.

De brede gatene, det store Torvet og de lange kvartalsveggene er, med tillegg av enkelte forsvarsrelaterte innretninger, hovedelementene i planen, og utgjør de overordnede fysiske trekk som må "hegnes om" dersom planen skal holdes i hevd.

Sikre at Cicignons plan holdes i hevd ved at mønster og struktur i gatenettet tas vare på og den tradisjonsforankrede sonedelingen i gatene og på Torvet opprettholdes og i nødvendig grad styrkes. Herunder bevare og i nødvendig grad styrke vollen langs Kjøpmannsgaten.

Sikre at Munkegaten og Torvet blir opprettholdt som et av landets mest prominente historiske byrom, der det legges avgjørende vekt på estetisk god utforming basert på planens karaktertrekk.

3.7 Kulturminner i grunnen

- formidle kunnskap om kulturminner i grunnen

En svært viktig del av Trondheims identitet er knyttet til middelalderen som omfatter de første 500 år av byens historie. De synlige middelalderske elementer i dagens bybilde omfatter Domkirken og Erkebispesgården, Vår Frue kirke og noen få ruiner inne i senere bygninger samt i deler av gate- og tomtestrukturen. I tillegg foreligger et omfattende materiale fra arkeologiske utgravninger, og fortsatt finnes områder med intakte middelalderske kulturlag. Noen av de murte hvelvkjellerne kan også være middelalderske,

Keramikk fra omkring år 1700, funnet i avfallsbenge ved arkeologisk utgraving på Nordre gate 11 i 2004. Rødgods fra Nederland. Utsnitt av fotografi. Fotograf: Bruce Sampson, NIKU.

selv om ingen hittil er blitt påvist å være bygget før bybrannen i 1651. Selv om forvaltningen av arkeologi ikke er et kommunalt ansvar, så kan kommunen gi et viktig bidrag gjennom et tettere samarbeid med kulturminnemyndigheten.

Forekomstene av kulturminner i grunnen må presenteres og publiseres på en slik måte at det skapes størst mulig forutsigbarhet for tiltakshavere og andre interesserte. Det vil si at også informasjon om arkeologi må tas inn i kartløsningen.

Spor av tidligere tiders bosetting og virksomhet i større områder som er lite berørt av senere utbygging (Bymarka m. fl.), og spredte landskapstrekk og topografiske formasjoner som inneholder eller kan inneholde slike spor (gravhauger, veifar m. m.) angår kommunal forvaltning i forbindelse med både plan- og byggesaksbehandling og kommunal drift.

Generelt, og ikke minst vedrørende middelalderbygrunnen, gjelder at rutine for saksbehandling og samhandling mellom kulturminnemyndigheten og kommunen vedrørende kulturminner i grunnen er uklare. Dette kan lett gi svekket forutsigbarhet i planleggingen, og mangelen er ikke minst av den grunn sterkt ønskelig å utbedre.

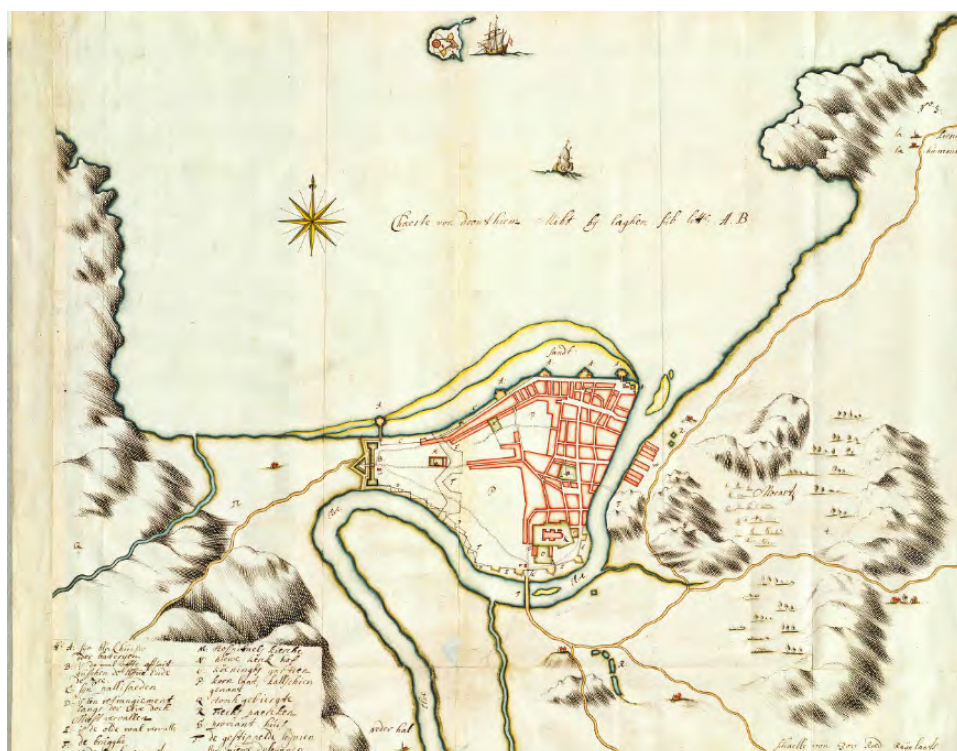
Videreutvikle samarbeidet med de instanser som forvalter arkeologi og førreformatoriske forekomster, spesielt Riksantikvaren og NTNU Vitenskapsmuseet.

I samarbeid med Riksantikvaren og NIKU finne frem til gode måter for markering av middelalderforekomster i byen "in situ".

Inkludere et "arkeologisk aktsomhetskart" i den kommunale nettbaserte kartløsningen.

Utvikle pedagogiske opplegg i markaområdene.

Det såkalte Couchérons kart, som viser Trondheims gate- og kvartalsstruktur slik den var før brannen og den påfølgende reguleringen i 1681. Kartet er i hovedsak en kopi av det kartet som den svenske kartografen Naucier utarbeidet i 1658.

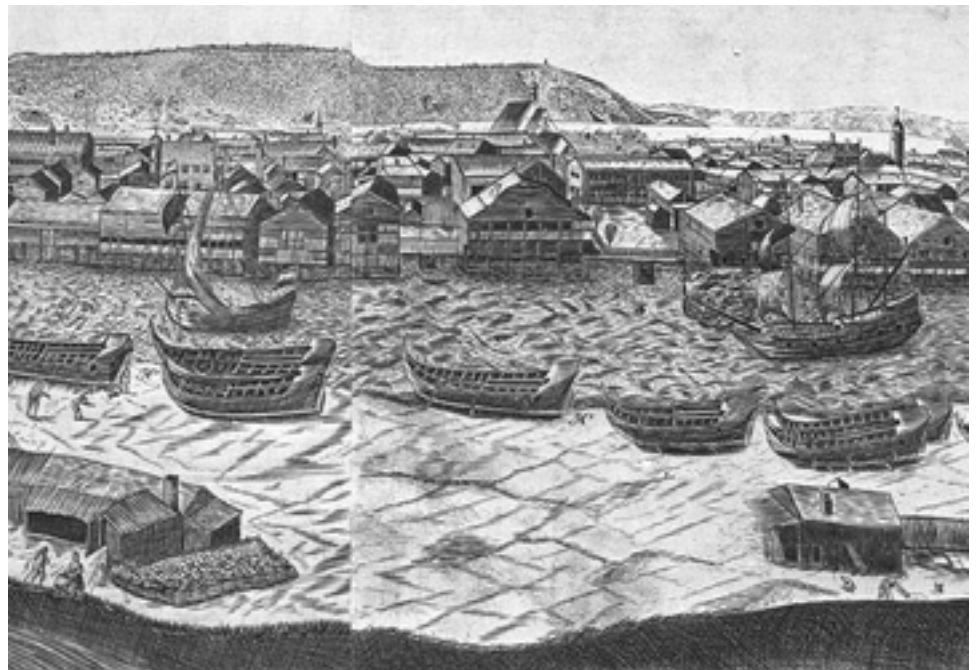
3.8 Marinarkeologi

- fremme kunnskap om Sjøfartsbyen Trondheim

Fra Trondheims fortid som sjøfartsby og fiskeriby i tusen år finnes maritime arkeologiske forekomster som i sum utgjør et meget viktig bidrag til å forstå denne viktige siden av byens historie. Heller ikke dette ansvarsområde er kommunalt, men det vil være god grunn til å vektlegge presentasjon og publisering av relevant materiale som del av kommunens informasjonstjeneste.

I samarbeid med Vitenskapsmuseet finne frem til relevant materiale som kan publiseres via kommunens informasjonssider.

Vurdere hvordan Trondheim kommune kan presentere historisk og annet materiale, for eksempel i biblioteket, og innenfor et mer fullstendig utbygget sjøfarts- og fiskerimuseum. Mulig museal utvikling vurderes i sammenheng med Strategisk museumsplan for Sør-Trøndelag/ MiST.

Utsnitt av det såkalte Maschiusstikket (1674), som viser virksomheten i den gamle elvehavnen, og skipsreparasjoner på Bakklandet.

3.9 Kulturlandskapet

- hvilke kulturlandskap skal holdes i hevd?

Overordnede landskapstrekk kan være svært viktige identitetsbærere og historiefortellere. Eksempler: Sverresborg, Feginsbrekka, Våttakammen, Olavsspranget og Digermulen. Mer lokalt finnes viktige landskapsverdier i form av kulturlandskap omkring kulturminner og -miljøer. Det er et generelt stort behov for å definere og beskrive spesifikke landskapsverdier i kommunen. Landskap henger sammen med frisiktproblematikk, og det er ønskelig å se de visuelle landskapsverdiene i sammenheng med ulike andre aspekter blant annet friluftsområder, "grønne" behov ved større utbyggingsprosjekter, og ved anlegg og skjøtsel av kirkegårder.

Blant skogsområdene rundt byen har Trondheim Bymark hatt en spesiell tilknytning til byen fordi den lenge ble benyttet til beite for byborgernes husdyr, til jordbruk og vedsanking mm. Kulturminnene i Bymarka må derfor sees i sammenheng med Midtbyens.

Sverresborgen er fremdeles meget tydelig markert i landskapet.
Foto: Sverresborg Folkemuseum.

Bylandskapet i Trondheim er et karakteristisk helhet med Midt-byen innenfor elveslyngen og med åslandskapet rundt.

Schmettows askeallé ved Rotvoll. Anlagt på slutten av 1700-tallet, førte fra Rotvoll til Stokkan. I kulturhistorisk forstand den viktigste forekomsten i sitt slag i Trondheim.

"Bylandskapet" er også et viktig tema, et annet er "Fjordlandskapet". Bylandskapet er det mest komplekse landskapet vi har, med behov for egne analyser av helhet og delaspekter. For fjordlandskapet, som avgrenser byen og kommunen i nord og vest er det et tilsvarende behov. I senere år er by- og fjordlandskapets betydning problematisert i for eksempel "Høyhusutredningen" som byplankontoret har utarbeidet.

I samarbeid mellom aktuelle fagmiljøer vurdere hvilke landskapsområder og -miljøer som er viktige å bevare og holde i hevd som kulturlandskap.

3.10 Markaområdene

- i seg selv og i sammenheng med byen

Markaområdene i Trondheim, i særdeleshett Bymarka og Estenstadmarka, utgjør unike landskaps-, naturmangfolds- og friluftsområder i byens nære omegn. Her finnes kulturminner både i form av stående bygningsanlegg, ruiner og ulike arkeologiske forekomster.

Spesielt for markaaområdene er at de i egenskap av friluftsmål i perioder samler et stort publikum, og at de i svært liten grad berøres av strukturelle endringer i form av utbygging og lignende.

Få steder ligger det bedre til rette for å kombinere vern av landskapskvaliteter og naturmangfold med kulturmiljøverdier, og å knytte dette sammen med frilftsaktiviteter.

Fortsette registreringen av kulturminner, ikke minst når det gjelder eldre stier og veifar.

Videreutvikle presentasjoner av interessante kulturhistoriske fysiske forekomster og spor "in situ", blant annet i samarbeid med aktuelle historielag. Tydeliggjøre landskapskvaliteter og utvikle prosjekter som også fokuserer på naturmangfoldsverdier.

Hovedbygningen på Sommer seter, sannsynligvis bygget på 1770-tallet.

Bygninger som ikke lenger er i bruk forfaller ofte i løpet av få år.

Havstein gård. Den store låven er erstattet av et boliganlegg som i form og uttrykk fyller låvens plass som bærende element i tunet.

Flere gårdsanlegg rundt Trondheim har stor kulturminneverdi, blant annet som del av kulturlandskapet. Det kan ligge et stort potensiale i eldre gårdsbebyggelse som ikke lenger er i bruk. Å stimulere til istandsetting er en stor utfordring.

3.11 Landbrukets kulturminner

- hvilke eldre gårdsanlegg kan vi ta vare på?

I 1964, da fire landkommuner ble slått sammen med Trondheim, fikk byen et stort landareal der jord- og skogbruk alltid har vært, og til dels fremdeles er, dominerende (LNF-områdene). Verdifulle i kulturminnesammenheng er her i første rekke de mange og ofte gamle gårdsanleggene. Opp til våre dager er det på bygdene bevart en lang rekke gårder der deler av bebyggelsen er lite endret siden midten av 1800-tallet/tidlig 1900-tall. Særlig gjelder dette våningshus og stabbur. Flere bygninger, hele gårdstun og ikke minst de kulturmiljøer bebyggelsen skaper i samspill med landskapet, har krav på aktsomhet og i en lang rekke tilfeller også på vern. For eksempel på Byneset.

Rasjonaliseringene i landbruket og et generelt stort press på LNF-områdene, gjør at landbrukets kulturminner i dag er sterkt utsatt for krav om endring. Særlig de eldre lånene står i dag ikke sjelden nedslitte og ubebodde, og dermed for fall med mindre det gjøres en kraftinnsats for å sette dem i stand og ta dem i bruk. Også stabbur og annen uthusbebyggelse som er viktige for tun og tunkarakter, er til dels sterkt utsatt. Ikke all kulturhistorisk verdifull gårdsbebyggelse i Trondheim kan tas vare på, men ved bedre rådgivning om vern gjennom bruk, kan det bli lettere å ta vare på langt mer enn i dag.

Registrere gårdsbebyggelsen med sikte på å finne frem til hvilke eldre gårdsanlegg og -bygninger som bør prioriteres tatt vare på.

Opprette en særskilt faglig rådgiving for å skape økt interesse for de brukskvaliteter den gamle gårdsbebyggelsen kan ha.

Vurdere om endringer i regelverk, for eksempel vedrørende antall boforhold på et gårdsbruk, kan gi bedre grunnlag for bevaring av eldre bebyggelse.

Også i utbygde områder finnes gårdsanlegg der det ikke lenger drives jordbruk, men der den gamle bebyggelsen helt eller delvis er bevart. Dette er markante minner om eldre tiders kultur og landskapsbruk. De er i tillegg ofte monumentale i sin arkitektoniske karakter, og kan ha betydelig bygningshistorisk verdi.

Den mest verdifulle eldre gårdsbebyggelsen i tettbygde områder skal søkes tatt vare på og istandsatt til bruk, i størst mulig grad på bygningenes premisser.

Ny bebyggelse i tilknytning til eldre gårdsbebyggelse gis en ytre form og karakter som styrker og eventuelt gjeninnfører en tydelig oppfattbar gårdsanleggs- og tunkarakter

3.12 Lystgårdene

- unike anlegg i barokk og empire

I denne gruppen finner vi de kulturhistorisk viktigste eldre bygningsanleggene utenfor Midtbyen. En rekke lystgårdsanlegg fra 17- og tidlig 1800-tall representerer en unik del av Trondheims kulturarv, for eksempel "Herregårdslandskapet på Lade", som av blant annet Riksantikvaren er trukket

frem som nasjonalt viktig kulturhistorisk miljø, og som inneholder flere fredete bygninger og anlegg. De viktigste lystgårdene er Leangen, Devle, Ferstad, Kystad, Steinan, Ilsviken og Lerkendal.

Sikre at lystgårdene opprettholder eller får tilbake en bruk som passer til anleggenes karakter, herunder også uthusbebyggelsen.

Rundt lystgårdene skal det sikres bevart en tilstrekkelig stor og miljømessig utfyllende landskapsramme.

I samarbeid med kulturminnemyndigheten vurdere strategiske og konkrete tiltak som kan sikre at det unike kulturlandskapet omkring lystgårdene på Ladehalvøya blir tatt vare på og videreutviklet som et stort sammenhengende kulturlandskap.

Devle gårds hovedbygning, bygget ca 1830. Lystgård på Lade der det karakteristiske enetasjes våningshusets eksteriør er godt bevart, mens have og park sårt trenger til vedlikehold.

3.13 Boligbebyggelsen

- med vekt på helhetlige miljøer

Villabebyggelsen og den øvrige småhusbebyggelsen inneholder et meget stort antall kulturminner av tildels høy kvalitet, og i mange tilfeller også samlede kulturmiljøer av betydelig verdi. En lang rekke enkeltbygninger, først og fremst fra tiden rundt de tidligste byutvidelsene på 18- og tidlig 1900-tall, har klart krav på kulturminnestatus, men også flere fra nyere tid. Flere villaområder og lignende som er resultat av en samlet utbygging, og der opprinnelige karakteristiske kvaliteter i varierende grad er i behold, har et klart krav på status som kulturmiljøer.

Etterkrigstidens småhusbebyggelse er et eget interesseområde som er viktig i Trondheim fordi byen har i behold mange arkitektonisk verdifulle enkeltobjekter og også enkelte fremragende samlede miljøer.

Bevaring av villa- og småhusområdene omkring bykjernen har fått en særlig aktualitet de senere år, på grunn av den stadig sterkere vektlegging av bygningsmessig foretting.

Flere karakteristiske boliger og boligområder er i dag sikret vern gjennom regulering, men mye mangler i forhold til å skulle sikret bevart et represen-

Kommunale arbeiderboliger i Anton Kalvaas gate. Fremragende eksempel på offentlig sosial boligbygging fra tiden rundt 1. verdenskrig.

Voldsminne. Privat utbyggingsprosjekt, 1930-årene. Representerer vesentlig heving av boligstandarden blant annet ved at alle leiligheter var utstyrt med eget bad /WC.

En av de eldste 4-mannsboligene i Lerkendalsområdet.

Frydenbergveien. Kjedehusbebyggelse fra tidlig 1960-tall, der arkitektur, gode boligplaner og et kvalitetsfylt uteromsmiljø til sammen utgjør et meget verdifullt kulturmiljø.

tativt tverrsnitt av by- og bygningshistorien. Det er viktig å få på plass vernebestemmelser for utvalgte, karakteristiske boligområder der dette ikke finnes i dag. Viktige forekomster er:

- Villaene langs Osloveien og oppetter Stenberget
- Leiegårder langs begge sider av Lademoen park og langs østsiden av Elgeseter gate
- Leiegårder i jugendstil langs Søndre Ilevollen, Osloveien og Løkkegaten
- Kommunale boliganlegg i Østbyen: I Anton Kalvaasgate og i Ulstadløkkveien
- Firemannsboligområder: Trondheim Kooperative boligselskap, Lerkendalsområdet og Sjøvegenområdet
- Lillegården Haveby
- Voldsmindeområdet
- Dalen Haveby og i sær Frydenbergveien-området
- Halvatriumshusområdet i Christian Eggens vei
- Villaområdet i Ellefsens vei
- Spredte forekomster av enkeltbygninger, spesielt eneboliger

Sikre at antikvarisk verdifull boligbebyggelse blir bevart.

Etablere aktsomhetssoner for de aktuelle områdene i aktsomhetskartet for kulturminner og -miljøer.

Etablere hensynssoner i eksisterende reguleringsplaner der det er behov for å sikre kulturmiljøkvaliteter juridisk.

3.14 Institusjoner / Offentlige bygninger

- skoler, sykehus, stiftelser, sykehjem, bedehus, kulturbygg

Svært mye av den arkitektonisk mest betydningsfulle bebyggelsen i Trondheim finnes i denne gruppen. I tillegg til at bevaring av spesielle eksteriør- og interiørkvaliteter kan være særlig krevende og kostbart, er håndteringen av aktuelle ombyggingsbehov en utfordring fordi det kan gripe inn i dagens bruk.

Dronning Mauds Minne Høyskole, opprinnelig Dalen Offentlige skole for Blinde (oppført 1907-12, ark. Johan Osness). Fremragende og godt bevart institusjonsbygning.

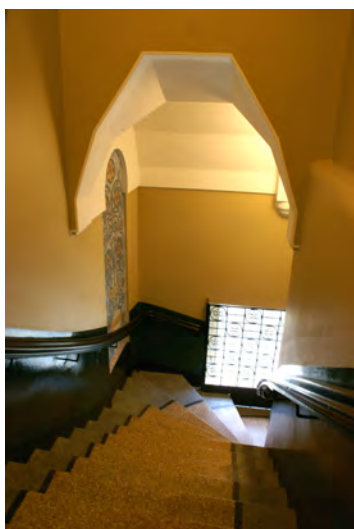
Bebyggelsen spenner over en lang tidsperiode med ulike bygningsuttrykk, materialkvaliteter, byggemåter og former for utsmykning og dekor. Det kan være avgjørende for bevaring at tilrettelegging for fornyet bruk lar seg gjennomføre, og spørsmålet om hva som er viktig for å bevare opprinnelig karakter vil nesten alltid stå sentralt.

I de større og mer sammensatte miljøene er det i tillegg en utfordring å vurdere hvilke overordnede rammer for utvikling av kulturmiljøkvaliteter som bør legges til grunn.

Et særlig interesseområde er de kommunale skolene, der byantikvaren i 2003 utarbeidet en beskrivelse og antikvarisk klassifisering av bebyggelsen. Ikke minst i forbindelse med dagens store satsing på utbedring og fornyelse av skolene behøves en forsterket innsats for å bevare de antikvarisk og historisk mest verdifulle skolebygningene og -anleggene.

Som del av en kulturminneregistrering, beskrive de spesielle kvaliteter som preger de ulike bygningene og anleggene, og hvilke karaktertrekk som er særlig viktige å ta vare på.

Registrere og prioritere de antikvariske verdiene i de kommunale skolene.

Trapperom i Søndre gate 13. Restaurert i forbindelse med prosjekt for ny Fokus bank.

3.15 Forretningsbebyggelse

- kontorbygg og forretningsgårder, banker og hoteller.

Også dette er en rikt representert bygningsgruppe, og det er bevart en rekke tidstypiske eksempler fra de siste to hundre års virksomhetshistorie. Mange fremragende arkitektoniske monumenter befinner seg i denne gruppen. Det vil for denne bebyggelsen ofte heller være tale om justering av bruken pga moderniseringsbehov enn om bruksendring.

I enkelte tilfeller, som for den gamle Forretningsbanken i Søndre gate, kan det åpne seg muligheter for også å ta bedre hånd om interiører med kulturminneverdi - for eksempel når en gammel bygning skal integreres i et større nybyggprosjekt.

Beskrive de antikvarisk og arkitektonisk mest verdifulle objektene med sikte på å klargjøre hva som er viktige karakteristika å ta vare på.

Kran på Nedre Elvehavn. Et viktig miljøelement.

Siemens' administrasjonsbygning på Sluppen (1962, ark Herman Krag). Siemens er et anlegg med gjennomført sterk modernistisk identitet og høy arkitektonisk kvalitet. Et ikon i nyere norsk industriarkitektur.

Nyhavna. Den ufullførte ubåtbunkeren "Dora 2" står etter 70 år som et dystert minne fra 2.verdenskrig.

3.16 Industriebbyggelse og andre tekniske kulturminner - gir historisk identitet

I tillegg til industribygninger tenkes her på større utendørs faste innretninger, der broer og damanlegg er blant de viktigste typene. Havnerelaterte innretninger er også viktige, likeså spesielle industriminne. Saksområdet er i ferd med å få stor betydning fordi industriaktivitet og redskapsbruk i dag endres mye hurtigere og mer omfattende enn før.

Registrer hva som finnes av tekniske kulturminner, og vurderer kulturminneverdiene som grunnlag for en prioritering av hvilke som bør sikres juridisk vern gjennom plan.

3.17 Forsvars- og krigstidsminner - fremheve viktige sammenhenger

Miljøene fra okupasjonsårene 1940-45 er en unik kulturmiljøforekomst i Trondheim, som stiller spesielle krav til verdivurdering og håndtering. Det viktigste området er det tyske marineverftet i Nyhavna, der de bygninger og anlegg som i dag er bevart, representerer et kulturminnemiljø av stor nasjonal betydning. I tillegg er det i byens periferi bevart en rekke anlegg og rester av installasjoner i form av bunkere, tunneler, skytestillinger og vaktposter mm.

Samle de registreringer som finnes om fysiske minner fra den tyske okkupasjonen under 2. verdenskrig

På bakgrunn av tidligere registreringer av de viktigste fysiske minnene om den tyske okkupasjonen av Trondheim under andre verdenskrig, gjøre en vurdering av kulturminneverdier for å prioritere hvilke som bør tas med i aktsomhetskartet eller sikres juridisk vern gjennom plan.

Se på sammenhengen mellom ulike krigstidsminner og utarbeide et pedagogisk opplegg som kan synliggjøre disse sammenhengene i forbindelse med undervisning og turisme.

I områdeplanen som utarbeides for Nyhavna, skal krigstidsminner inngå som hensynssone kulturminne. Det må som en del av planen utvikles strategier for bevaring i kombinasjon med ny bruk. Mulig museal utvikling vurderes i sammenheng med Strategisk museumsplan for Sør-Trøndelag/ MiST.

De gamle sporvognene er stadig et innslag i bybildet.
Foto: Rune Håvard Kjenstad

Ranheim stasjon er i dag tilholdssted for Ranheim bydelsmuseum, godt bevart stasjonsanlegg med park som i dag fungerer som et kultursentrum for Ranheim.

D/S Hansteen (1866) er et flytende kulturminne som har base i Trondheim. "Hansteen", som er et av meget få bevarte seildampskip, er et unikt kulturminne med nasjonal betydning. Riksantikvaren har støttet restaurering av skipet.

3.18 Samferdsel

- veier, jernbane, broer, kjøretøy, og fartøyer

Bevegelige innretninger kan i mange tilfelle ha stor kulturminneverdi, men har normalt ikke vært omhandlet i kulturminnesammenheng utenfor museene. De tilsvarer på mange måter annet løse, men kan i tillegg ha, eller ha hatt, en spesiell betydning i det offentlige rom. I en by som Trondheim har ikke minst eldre sporvogner mye med byens historiske identitet å gjøre, og er slik sett åpenbart meget interessante og viktige "fortellere" av byhistorie. Flere finnes bevart i Sporveismuseet. Sporveismuseet drives av Sporveishistorisk Forening som ble stiftet i 1979 for å sikre at byens store samling med musealt sporveismateriell blir tatt vare på. Foreningen har satt i stand flere vogner, noen av dem benyttes i trafikk og er aktive formidlere av viktig byhistorie. Museet holder til i sporvognshallene på Munkvoll. Det er ønskelig at kommunen tar større ansvar for denne delen av byens historie.

Faste jernbaneminne utgjør et eget, om enn geografisk meget spredt, kulturmiljø som har stort krav på oppmerksomhet lokalt. Rullende materiell forutsettes imidlertid mest hensiktsmessig håndtert av det nasjonale Jernbanemuseet.

Fartøyvernet har lenge vært på fremmarsj, men er så langt ikke godt etablert innenfor lokal kulturminneforvaltning. I Trondheim har det en del år eksistert et livskraftig veteranbåtmiljø knyttet til Fosenkaia i Østre kanalhavn. Dette miljøet bidrar til å fylle "den historiske byen" med innhold og liv.

Sikre at det i fremtiden vil være mulig å trafikkere deler av Trondheim med historisk sporveismateriell.

Arbeidet med å sikre opprettholdt et sporveismuseum bør vurderes i sammenheng med Strategisk museumsplan for Sør-Trøndelag/ MiST.

Sikre gode vilkår for videre utvikling av veteranbåtmiljøet på Fosenkaia.

3.19 Kanalen og Brattøra

-et havne- og samferdselshistorisk miljø uten sidestykke

Området har en spesiell plass i byens havne- og samferdselshistorie: Gjennomføringen av stadsingeniør Dahls havneplan på 1870-tallet, der Kanalen og Brattøra inngår, er trolig den største anleggsentreprise i Trondheim noen sinne, og ga i sin tid byen et av landets største og mest moderne

havneanlegg. Området, som opprinnelig rommet hovedjernbanestasjon, godsterminaler og havnearealer, er i senere år blitt tilført stadig flere byfunksjoner. Miljøets kvaliteter som byens historiske havneområde er i dag under økende press.

Registrere og beskrive havnemiljøets historiske kvaliteter, med særlig vekt på Kanalhavnen; og ut fra dette foreslå en strategi for bevaring og videre utvikling av de viktigste kvalitetene.

3.20 Kirker og kirkegårder

- i sitt vesen alltid markante kulturminner og -miljøer

Eldre og yngre kirker og kirkegårder finnes både i og utenfor Midtbyen. Middelalderkirkene er automatisk fredet, mens de fleste eldre kirker for øvrig er listeførte hos Riksantikvaren og dermed gjenstand for behandling av kulturminnemyndigheten. Dessuten har organer i Den norske kirke rett og plikt til å styre sine kirkers bygningsmessige utvikling.

Kirker som kulturminner er spesielle på den måten at de i mindre grad enn mange andre er utsatt for strukturelle og innholdsmessige endringer over tid. Endringer i interiør vil på en annen måte enn i de fleste andre typer bygninger ha offentlig interesse - også når kirken hverken er fredet eller listeført. Særlig i sist nevnte tilfeller vil faglig bistand fra lokale antikvariske instanser erfaringsmessig være av interesse når endringer planlegges.

Behandlingen og utviklingen av kirkegårdene som miljøer, er underlagt egne lover og håndteres i hovedsak av kirkelige myndigheter.

Vår Frue kirkegård som utgjør nedre del av Domkirkegården.

Også her vil kulturminnemyndigheten ha sine interesser, og det vil kunne være behov for faglig bistand lokalt. Kirkegårdsskulptur er et eget tema blant annet fordi mange gravminner er utsatt for forvitring. Et annet tema er at kirkegårder i egenskap av historiske parkområder, ofte har stor verdi som kulturmiljøer, og at bevaring av åpenhet og siktlinjer må ivaretas blant annet i forbindelse med tilstøtende fortetting.

Bistå kirkelige instanser ved planleggingen av oppgradering og endring vedrørende kirker og kirkegårder.

Bidra til bedre sikring og vedlikehold av verdifull kirkegårdsskulptur i samarbeid med kirkelige myndigheter og kulturminnemyndigheten.

Kartlegge middelalderens kirkesteder og kirkegårder, og bidra til å sikre at aktuelle aktsomhetshensyn blir tatt.

3.21 Gårdsrom, haver og parker

- ramme om det bygde og i seg selv betydningsfulle

Plantet trevegetasjon, haver og parker er en svært viktig del av byens og omegnens miljø, og har også stor betydning for opprettholdelse av kulturminnekvaliteter. Alléer, haver og parker kan i seg selv være betydningsfulle kulturmiljøer, og de kan være viktige som landskapsmessig ramme omkring kulturminner og -miljøer.

Det pågår i Trondheim et prosjekt for registrering og klassifisering av eldre haver og parker, der områder og anlegg som prioriteres bevart og holdt i hevd listes opp. Byantikvaren deltar i prosjektet.

I forbindelse med arbeidet for sikring av naturmangfold vil det være områder der naturmangfoldsverdier og kulturmiljøverdier sammenfaller. I slike områder vil det være grunnlag for samarbeid med flere kommunale enheter og faggrupper.

Integrere strategi og handlingsplanlegging vedrørende verdifulle alléer, haver og parker i kulturminnevernarbeidet.

Registrere de områder der naturmangfoldsverdier og kulturmiljøverdier helt eller delvis sammenfaller, og ut fra det definere en felles strategi for vern.

Stiftsgårdsparken er "Kongens have" i Trondheim. Parken, som hører til Stiftsgården, er stilt til disposisjon for byens befolkning.

3.22 Eldre forsteder

- Bakklandet, Lademoen og Ila

Trondheim har tre tydelig definerte eldre forsteder: Bakklandet og Lademoen i øst og Ila i vest. De to eldste, Bakklandet og Ila vokste frem i løpet av 1700-tallet, mens Lademoen tok form for alvor først etter 1850.

Mens Ila og særlig Bakklandet overveiende er preget av homogene trehusmiljøer, har Lademoen en langt mer variert bebyggelse. Alle tre forsteder er gamle arbeiderboligområder. Lademoen har også betydelige innslag av industri og annen næringsvirksomhet.

Bakklandet er det fremste eksemplet i Trondheim på at en tidligere saneringstruet, gammel og nedslitt bydel har fått "nytt liv" gjennom regulering til vern i kombinasjon med fornyelse av bruken til boligformål. Den miljømessige oppgraderingen av bydelen i løpet av de siste 30 årene har vært bemerkelsesverdig.

Håndteringen av Bakklandet og Ila som kulturmiljøer, faller innenfor rammen av hvordan eldre trehusmiljøer rent generelt behandles, mens Lademoen som industri- og boligforstad står i en egen klasse og kan behøve en egen behandling.

Utarbeide en samlet verneplan for Lademoen basert på allerede utførte registreringer av kulturminnene i området.

Utarbeide en tilsvarende plan for Ila.

3.23 Bydelssentraene

- først og fremst Heimdal og Ranheim

Trondheim har få utpregede bydelssentra, kun et par større tettsteder som er vokst frem i tilknytning til jernbane- og industriutbygging, nemlig Heimdal og Ranheim. I tillegg kommer flere mindre og ikke så markante sentra, som f.eks. Spongdal på Byneset, Valentinlyst, Ugla og Saupstad. De mindre sentrene er i det alt vesentlige fra nyere tid og inneholder i liten grad tradisjonelle historiske kulturmiljøkvaliteter. De kan imidlertid også i kulturminnesammenheng møte utfordringer når det gjelder den videre utvikling av steds karakteren. For de nevnte to større sentrene er bildet ganske sammensatt. Her finnes kulturminner som det vil være viktig å integrere og la spille en aktiv rolle i den videre utvikling av tettstedet.

I samarbeid med lokale krefter, som historielag og andre, finne frem til og beskrive hva som skal til for å bevare og styrke stedsidentiteten, slik at dette kan legges til grunn ved den videre utvikling av tettstedet.

3.24 Kunstneriske utsmykninger

- kulturminner i det offentlige rom

Gjelder primært skulptur og lignende som har kulturhistorisk verdi i tillegg til den utsmykningsmessige og kunstneriske. Kunstnerisk utsmykning kan være betydningsfulle integrerte elementer i en bygning eller et anlegg som har kulturminneverdi.

Basert på den kartlegging som allerede finnes, fastsette hvilke offentlige kunstverk som skal defineres som kulturminner og tas med på aktsomhetskartet. I samarbeid med kommunens kunstfaglige rådgivere vurdere hvilke tiltak som er nødvendige for bevaring og vedlikehold.

3.25 Interiør og inventar

- primært i offentlige bygninger

Normalt er dette ikke en del av den offentlige kulturminneinteresse utenfor museene, unntatt i noen tilfelle i forbindelse med fredete bygninger og lignende. I og med at Plan- og bygningsloven nå åpner for bevaringsregulering av interiører kan det være aktuelt å gjennomgå hva som - primært i offentlige bygninger - finnes av interiører som bør bevares.

Registrere hvor det finnes interiørkvaliteter som bør reguleres til bevaring

Den danske billedhugger H. V. Bissens statue av Tordenskiold, oppstilt 1876. En av Trondheims aller eldste historiske skulpturer.

Interiør i Forretningsbanken, Søndregate 15 , restaurert i forbindelse med bygging av ny bank 2007.

3.26 Nyere tids kulturminner - særlig fra de siste 50 år

Temaet omfatter grovt sett bygninger og anlegg fra de siste 50 år, og gjelder flere typer kulturminner. Både boliger og ulike institusjoner og næringsbygg er godt representert. Mange objekter finnes i Midtbyområdet, men langt fra alle. Det har tradisjonelt ikke vært vanlig å betrakte samtidsbebyggelsen som kulturminner, men det finnes gode grunner til å gjøre det. Arkitektonisk fremragende bygninger kan ha en kunstnerisk verdi som tilsier at de i en viss forstand bør betraktes som åndsverk på linje med annen kunst. Det bør så vidt mulig sikres at endringer unngås eller, om de ikke kan unngås, utformes slik at de tilfører ny kvalitet til helheten i stedet for å redusere dens verdi.

Hva som skal defineres som verdifull samtidsarkitektur, er til dels subjektivt, men lar seg i noen grad relatere til objektive kriterier. Rimelig grad av objektive kriterier kan finnes gjennom drøfting og konsensus i en tilstrekkelig bredt sammensatt faggruppe.

I samarbeid med blant andre Arkitektforeningen og NTNUs arkitektfaglige miljø utarbeide en liste over nyere tids bygninger og anlegg som er av en slik kvalitet at de bør beskyttes som kulturminner.

3.27 Immaterielle kulturminner - kilde til forståelse av kulturminneverdi

Dette er ikke et tema i kulturminneplanen, men er i mange tilfeller en svært viktig del av grunnlaget for verddivurderinger av materielle kulturminner og forutsettes integrert i registreringen av materielle kulturminner.

4. OPPGAVER KNYTTET TIL FORVALTNING OG HÅNDTERING AV KULTURMINNER

I foregående kapittel er beskrevet utfordringer knyttet til konkrete kulturminner og -miljø. I dette kapitlet skal utfordringer vedrørende ulike forvaltningsprosesser og liknende drøftes. Aktuelle oppgaver og holdninger til hvordan utfordringene skal møtes, er også her markert med **grønt**.

4.1 Øke interessen for kulturminner - kunnskap styrker interessen

I Stortingsmelding nr 16 (2004-2005). "Leve med kulturminner" er ett av satsingsområdene "Økt kunnskap til alle".

For å skape oppslutning og entusiasme om de verdiene vi har, er det viktig å spre informasjon. Her er det mange muligheter, og flere instanser gjør allerede en stor innsats, for eksempel historielagene.

Trondheim folkebibliotek har gode muligheter for å være en arena hvor kunnskap når ut til mange. Biblioteket som formidlingsarena vil kunne være en viktig bidragsyter til å spre informasjon og kunnskap til store deler av byens befolkning.

Informasjonsaspektet vedrørende kulturminner er bredt. I seg gir kulturminner informasjon om tidligere tiders bygninger og anlegg. Men for å forvalte denne kulturarven riktig, er det viktig at eiere og brukere har lett tilgang på riktig informasjon både med hensyn til bygningenes historie, myndighetskrav og gjennomføring av vedlikehold. Det finnes mange publikasjoner om emnet, og tilgjengeliggjøring av informasjon er en viktig oppgave for kommunen.

De råd som byantikvaren gir i bygge- og plansaker er én type informasjonstiltak. Kulturminneplanen, herunder Aktsomhetskartet, vil også være et viktig ledd i å spre informasjon og øke kunnskapen om kulturminner i kommunen. Andre aktuelle tiltak er foredragsvirksomhet, utarbeidelse av nettsider og brosjyrer for ulike målgrupper og samarbeid med presse og media for å fremheve viktige saker og interesser.

Utvikle lett tilgjengelige nettsider, med lenke for eksempel fra Trondheim folkebiblioteks hjemmeside.

Etablere temasider på nett der lokalt gjennomførte eksempler, aktuelle forskningsresultater og informasjon om temaet forøvrig gjøres tilgjengelig. Eksempler på tema kan være; Utbedring og vedlikehold, Universell utforming og Energiøkonomisering.

Utarbeide temarettede publikasjoner om spesielle fagområder eller spesielle typer bebyggelse. Eksempler på tema er; Håndtering av iboende kvaliteter ved oppgradering av nyere bebyggelse som har kulturminneverdi.

Videreføre "Trondheims Bybilde" med beskrivelser av områder utenfor sentrum.

Bønnekorset ved Nidarosdomen. Utformet av Nils Aas etter forbilde av den første Olavsstøtten på Stiklestad. Oppstilt 2003.

Bidra ved planlegging av tiltak i forbindelse med bygninger og ruiner mm som har tilknytning til "St. Olavs by"

Utvikle pedagogiske opplegg i markaområdene.

Utstillinger på biblioteket med fokus på kulturminner, foto/gjenstander/filminstallasjon .

Foredragsvirksomhet, blant annet på biblioteket.

Drøfte konkret med Riksantikvaren og NIKU hvilke spor og rester av spesielt middelalderbyens bebyggelse som kan markeres eller tydeliggjøres "in situ", for dermed å bli aktive historiefortellende elementer i bymiljøet.

4.2 Brannsikring

- brann er en stor trussel mot kulturminner

En av hovedutfordringene i forhold til tap av kulturminner, er brann. Brann i trehus som ikke er sikret, vil i mange tilfeller føre til totalskade. Branner med spredning til flere bygninger (for eksempel brannen i Nordre gate 2002) og betydelige branner i bryggene har forekommet, mens større områdebranner ikke har forekommet siden bybrannene i 1841/1842 og storbrannen på Rosenborg i 1899.

Mange av de eldre bygningene i Trondheim er særlig i løpet av de siste to tiårene, blitt sikret ved sprinkleranlegg, brannalarmanlegg og ombygging.

Mange områder tilfredsstiller likevel ikke dagens krav til sikkerhet, og mulighetene for større branner er stadig tilstede. Etter storbrannen i 2002, er det forebyggende arbeidet hos Trøndelag brann- og redningstjeneste blitt sterkere og mer systematisert blant annet ved at det er utarbeidet risiko- og sårbarhetsanalyser (ROS-analyse) og gjennom Strategiplan om forebyggende brannvern, 2007-2012, som skal gi et godt grunnlagsdokument for beslutninger og prioritering av innsatsområder.

Brannstrategiplanen angir også sikkerhetsnivå, satsingsområder for tilsyn, prinsipper for sikring av bebyggelse og prioritering av sanksjonsmåter overfor ansvarlige. En av hovedoppgavene til brannvesenet i tiden som

Fjordgaten 76-80 etter brannen 17.mai 2007. Skadene var så omfattende at bryggene ikke var til å redde. Viser med stor tydelighet hvilke konsekvenser en bryggebrann kan få.

kommer, vil være å gjennomføre tilsyn i særskilte brannobjekter og gi pålegg om sikring der brannsikkerheten ikke er tilfredsstillende.

Brannsikring er et svært viktig tema for kulturminner i sin alminnelighet - ikke minst i Midtbyen og de nærmeste tettbygde byområdene, med den store tetthet av brennbar eldre bebyggelse som finnes her. De senere års gradvis skjerpede brannvernforskrifter, som NB også legger til grunn at kulturhistoriske verdier ikke skal gå tapt i brann, stiller strengere krav enn tidligere til systematisk innsats når det gjelder sikring.

Det er ønskelig, bl.a. i samarbeid med fylkeskommunen, å forsterke innsatsen når det gjelder å ta initiativ overfor sentrale myndigheter som kan føre til bedre brannsikring av særlig den nasjonalt viktige kulturarven.

Videreutvikle samarbeidet med Trøndelag brann- og redningstjeneste.

Fremskaffe bedre oversikt over bygninger som bør defineres som særskilte brannobjekter.

Sammen med fylkeskommunen ta initiativ til å få på plass ordninger som kan sikre bygningsmiljøer av nasjonal interesse.

4.3 Istandsetting og vedlikehold

- faglig informasjon om riktig istandsetting og vedlikehold

"Miljøovervåking er et relativt nytt område på kulturminnefeltet. I dag mangler man systemer som jevnlig måler endringer i kulturminnenes tilstand. Statlige midler som avsettes til overvåking av tilstanden for kulturminner og kulturmiljøer, er meget små og begrunnes blant annet med at fagområdet ikke har systematisert informasjon om kulturminnenes tilstand over lang tid, noe som er et utgangspunkt for å måle endringer i miljøtilstanden. I og med at området er relativt nytt, er det behov for forskning og utviklingsarbeid for å finne fram til metoder som er tilpasset kulturminnefeltet."

<http://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2002-1/id380082/sec4>

Bygningsmessig kvalitet ved restaurering og utbedring er avgjørende for et godt kulturminnevern. Dersom vi ikke makter å opprettholde håndverksmessig god kvalitet ved restaurering og utbedring, vil bevarte bygninger i stadig større grad fremstå som "skygger av seg selv", med feil materialbruk, og uheldig utforming av så vel detaljer som konstruktive elementer. Teknisk dårlige løsninger vil ofte oppstå i møtet mellom nytt og gammelt. Det oppfordres i reklamesammenheng ofte til fornyelse og utskifting, sjelden til bevaring og pleie. Dette er problematisk siden reklamen har stor gjennomslagskraft, mens kvaliteten på et kulturminne avhenger av detaljløsninger som ikke lenger er vanlige, og av at aldersverdier beholdes.

Et kulturminne må vedlikeholdes. Kunnskapen om gamle bygge- og håndverksteknikker er i dag mindre utbredt enn før. Det er viktig at denne kunnskapen holdes i hevd og synliggjøres slik at den kan formidles til dem som trenger bistand til å ta vare på sine bygninger. Trondheim kommune kan benytte egne bygninger og anlegg som en "kompetansebank" i denne sammenheng.

Bistå med råd og veiledning ved istandsetting og videre utvikling av kulturminner, herunder fremskaffe og spre informasjon om riktig istandsetting og vedlikehold.

I samarbeid med byggesakskontoret utvikle bedre spesifikasjoner i forbindelse med behandlingen av bebyggelse med kulturminneverdi.

Gjennomføre et bakgårdsprosjekt, inspirert av uthusprosjektet på Røros, der ett eller noen få karakteristiske veit- og bakgårdsmiljøer gjøres til gjenstand for analyse av bevarings- og bruksmuligheter.

Bidra til å styrke videreutdannelsen innen håndverks- og andre fag med relevans for bevaring av kulturminner; for tiden mest aktuelt ved NTNU og HiST

Det er få brygger som benyttes til sin opprinnelige funksjon, lager, idag.

Kjøpmannsgata 37. Eksempel på vellykket ombygging av brygge til kontor med vekt på å eksponere eksisterende overflater og struktur.

Rockheim. En om- og tilbygget lagerbygning fra 1920 som viser at bygningsmessig transformasjon med sterke kontraster i form og uttrykk kan bli vellykket. Utsnitt av foto tatt av Pir II Arkitekter as

4.4 Vern gjennom bruk

- hvordan bidra til å få bygninger i bruk

Bruk er som oftest grunnleggende for å kunne vedlikeholde kulturminner. Unntakene gjelder først og fremst museale objekter.

En åpen holdning når det gjelder brukbarhet kan også snu en oppfatning om at en bygning er verdiløs og en kostbar hemske for utvikling, til en opplevelse av å stå overfor spennende nye muligheter. Ofte vil opplevelsesverdi veie opp for eventuelle tungvinte løsninger og lignende.

I noen tilfeller, blant annet ved institusjonsbygninger og industribebyggelse, vil nye koblinger mellom bruk og bygning kunne gi ganske forbløffende resultater. Et godt eksempel er Lagrettsbygningen i Erling Skakkes gate, der den gamle kirkesalen nå er istandsatt og igjen tatt i bruk som rettssal etter mer enn 60 års opphold.

I vurderingen av ny bruk av et kulturminne vil konsekvensene for iboende egenart ofte bli et diskusjonstema: Ny bruk vil gjerne medføre behov for endring av den fysiske rammen, noen ganger omfattende. I antikvarisk sammenheng vil det alltid være ønskelig å finne frem til ny bruk som ikke krever endringer. Dette er problematisk der "tålegrensen" for endring er lav.

For en del kulturminner er det vanskelig å finne bevaringsmuligheter uten omfattende transformasjon til ny bruk. Lagerbygningen som var utgangspunkt for "Rockheim" er ett eksempel på dette. Et annet eksempel er restene av det tyske marineverftet i Nyhavna. For dette meget store betongbunker- og verkstedmiljøet vil omfattende transformasjon til ny bruk i realiteten være eneste mulighet for bevaring.

Der ny bruk lar seg forene med bevaring av kulturminneverdiene, er den klart positiv. Det er ønskelig at Trondheim kommune kan bidra aktivt til å utrede muligheter for ny bruk av bebyggelsen i områder som i dag trues av forfall.

Koble bruksformål med kulturhistorisk viktige bygninger som er egnet for formålet.

Være en pådriver for å sette i gang utviklingsarbeid som kan belyse spesielle oppgaver i krysningsfeltet mellom kulturminnevern og byutvikling, for eksempel i samarbeid med NTNU, HiST, Sør-Trøndelag fylkeskommune og ikke minst frivillige organisasjoner.

Følge aktivt opp arbeidet med kulturminneplanen for Nyhavna med innspill som kan bidra til bevaring av historiske verdier..

4.5 Aktsomhetskart for kulturminner

- utvikle aktsomhetskartet som informasjonsverktøy

Oppdatering av aktsomhetskartet

Utvalget av kulturminner skal tydelig fremkomme av "Aktsomhetskart for kulturminner". Kartet viser de markerte objektenes antikvariske verdi, og om de har et juridisk vern. For å sørge for at et tilstrekkelig bredt, representativt utvalg enkeltbygninger og kulturmiljøer blir bevart og sikret vern foreslås gitt prioritet til en utvidet registrering, som kan gi grunnlag for et utvidet formelt vern. Se handlingsplanen, kapittel 5. Dagens kart "Antikvarisk klassifikasjon av bebyggelse" endrer navn til "Aktsomhetskart kulturminner."

Aktsomhetskartet skal ha grunnlag i antikvariske registreringer

Det er behov for å oppdatere og ajourføre "Antikvarisk register". Byantikvaren har i mange år ikke hatt kapasitet til å ajourholde registeret blant annet. Dette er et omfattende arbeid fordi arkivopplysninger for de tidligere omegnskommunene ikke finnes i samme grad som for byen. Oppdatering av registeret er viktig av flere grunner; Det skal gi lett tilgjengelig informasjon som grunnlag for rådgivning og byggesaksbehandling. Registeret skal bygges ut til å bli et godt informasjonsverktøy. I tillegg vil registreringer være et viktig grunnlag med hensyn til fremtidig miljøovervåkning og for å kunne måle tap av kulturminner.

Melding til alle eiere av antikvarisk verdifulle bygninger om klassifiseringen og bakgrunnen for den, vil være et verdifullt informasjonstiltak. Dette vil imidlertid kreve betydelig administrativ innstas.

Aktsomhetskartet for kulturminner skal være en del av grunnlaget for kommunens håndtering av kulturminneinteresser.

Aktsomhetskartet slik det foreligger pr. 29.10.2012 vedtas som dette grunnlag.

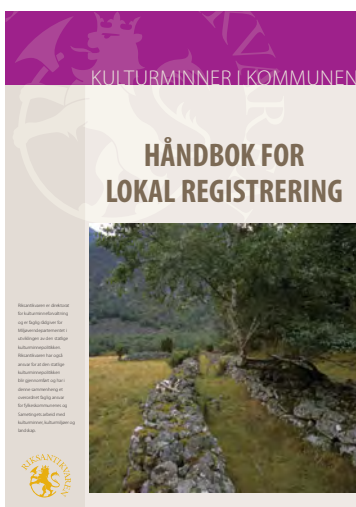
Aktsomhetskartet er en del av kommunens digitale kartløsning og vil være et databasekart som oppdateres fortløpende. Ved neste rullering av kulturminneplanen forutsettes kartet oppdatert for nytt vedtak.

Det skal gjennomføres tematiske registreringer av kulturminner som er svakt representert.

Registreringsmalen til Antikvarisk register revideres slik at den i størst mulig grad samsvarer med Riksantikvarens registreringsmal.

Antikvarisk register oppdateres for alle bygninger og anlegg i antikvarisk klasse A og B, basert på at de antikvariske verdiene i disse anleggene allerede er tilstrekkelig vurdert.

Også for bygninger i klasse C skal det vises aktsomhet. Her forutsettes imidlertid at nærmere registrering og vurdering først og fremst gjennomføres i forbindelse med tiltak. Også objektene i denne kategorien vil dermed bli registret etter hvert.

Riksantikvaren har utarbeidet en håndbok for lokal registrering (2012).
www.riksantikvaren.no

4.6 Kommunens juridiske virkemidler

- er dagens lover og forskrifter tilstrekkelige mht vern?

Lov- og forskriftsverk gir noen av de viktigste og mest grunnleggende forutsetningene for all plan- og byggesakshåndtering. Lover og forskrifter definerer hvilke rammer det må arbeides innenfor, hva det offentlige plikter å påse, og hva det er hjemmel for å kreve.

Det juridiske grunnlaget for å kunne stille krav vedrørende bevaring av kulturminneverdier finnes i hovedsak i Kulturminneloven og i Plan- og bygningsloven. Førstnevnte håndterer først og fremst fredete anlegg og miljøer, og forvaltes på statlig nivå (Riksantikvaren m.fl.). På kommunenivå - for det store antall kulturminner gjelder først og fremst Plan- og bygningsloven (PBL), og de forskrifter som er gitt i medhold av denne. Mer detaljerte opplysninger om lovverk m. m. finnes i vedleggene til planen (planens kapittel 6).

Plan og bygningslovens § 31-1 gir bygningsmyndigheten hjemmel for å stille krav om at antikvariske hensyn skal tas ved endring av bestående byggverk. Hjemmel for å avvise riving kan være etablert gjennom fredning eller reguleringsplan. Bestemmelsen i § 31-1 kan ikke brukes som hjemmel for å avvise riving. Det kan bare skje etter bygge- og delingsforbud. Det er et behov å få en prinsipiell avklaring av bestemmelsens rekkevidde.

Gjennomgå saker hvor dette har vært et tema, og vurdere problematikken sammen med kommunens jurister.

Der regulering til bevaring ikke kan knyttes til en reguleringsplan som i forbindelse med annet ønsket tiltak i alle fall er under utarbeidelse, må det offentlige gjennomføre hele reguleringsprosessen.

Dette krever betydelig arbeidsinnsats når en tar i betraktning det store antall enkeltbygninger og miljøer som slik regulering kan være aktuell for.

Etablere rutiner for oppfølging av plan- og byggesaker der det er stilt konkrete krav til utførelse som vilkår for tillatelse til tiltak. Gjelder spesielt for bygninger i klasse A og B. (Byggesakskontoret)

Vurdere behovet for å utarbeide en mal vedrørende håndteringen av akt-somhetshensynet for bygninger i antikvarisk klasse C.

Sørge for at utvendig farvesetting blir tatt med som ett av de hensyn bygningsmyndigheten (med hjemmel i PBLs § 31.1) vektlegger når kulturminner byggesaksbehandles. (Byggesakskontoret)

I situasjoner der det er fare for tap av betydelige kulturminneverdier er det ønskelig å pålegge eiere vedlikehold. Kulturminneloven gir Riksantikvaren anledning til å pålegge eiere vedlikehold dersom fredete bygg og anlegg står i fare for å bli ødelagt.

I august 2012 vedtok kommunal- og regionaldepartementet et tillegg til forskrift om byggesak som gir kommunene anledning til å pålegge utbedring:

§ 20-5 Pålegg om utbedring

"Kommunen kan rette pålegg om utbedring mot eier eller den ansvarlige når forfall eller skader vil føre til at bygning med høy bevaringsverdi eller deler av den for-

faller dersom det ikke skjer nødvendig utbedring. Vurder mulige tiltak som kan innebære pålegg om sikring mot forfall, eventuelt ved hjelp av utbedringsprogram”

Forutsetningen for at kommunen kan gi pålegg om oppgradering av et verneverdig bygg, er at det er regulert til bevaring. Det skal også stilles strenge krav til blant annet høy bevaringsverdi, eierens egen situasjon, mulighet for alternativ bruk.

Det kan kreves tiltak som omfatter bygningens eksteriør, fundament, bærende konstruksjoner og andre bygnings- og vedlikeholdsmessige forhold med betydning for bevaring av bygningen. Forskriften er svært forsiktig med å gi pålegg der eieren ikke selv er årsak til forfallet, og ellers har svak mulighet til å utbedre.

I samarbeid med byggesakskontoret, andre kommuner og Miljøverndepartementet vurderer når pålegg om utbedring kan og bør gis.

Finnes Barnehjem på Lilleby. Ark. Gabriel Kielland, 1907. En av Trondheims fineste jugendstilbygninger, som det nå (2012) er håp om skal bli restaurert i forbindelse med ny byutvikling i området.

4.7 Vern gjennom regulering

- nye og eksisterende planer

Reguleringsplan er det viktigste juridiske redskapet kommunen har for å sikre vern.

Bestemmelser i nye reguleringsplaner

I byplankontorets veileder for utarbeidelse av private planforslag finnes det en eksempelsamling med reguleringsbestemmelser for hensynsone vedrørende bevaring av ”kulturmiljøer og bygninger” og for bevaring av ”naturmiljø og trær”. Mest mulig ens bestemmelser for hensynssoner vil styrke forvaltningen.

Ved neste revisjon av eksempelsamlingen, gjennomgå ”bestemmelsene om hensynsoner” med formål vern, med henblikk på eventuelle behov for justeringer.

Sikre at farvesetting blir tatt inn i bestemmelsene når bebyggelse reguleres til hensynssone bevaring, og sørg for at anbefalte farvepaletter blir utarbeidet for spesielle bygninger og miljøer.

Bestemmelser i eksisterende reguleringsplaner

Bestemmelser i mange tidligere reguleringsplaner med spesialområde bevaring er etter hvert blitt foreldet. Byantikvaren har erfart at enkelte områder har bestemmelser som ikke tjener hensikten med planen. Ikke minst for de viktigste områdene bør bestemmelsene revideres.

Som eksempel kan nevnes at bestemmelser om bevaring fra tiden frem til ca 1990 gjennomgående ikke sier noe om bevaring av gamle materialer. Det er det arkitektoniske uttrykk som forutsettes bevart, eventuelt erstattet av et tidligere. Århundregamle eksteriører kan dermed fritt erstattes av forsøksvis kopier eller rekonstruksjoner. Dette er antikvarisk sett svært uheldig.

Gjennomgå bestemmelsene i de viktigste spesialregulerte områdene, og vurdere om det er behov for å erstatte noen av bestemmelsene slik at de bedre ivaretar aldersverdier.

Sommerseter er et eksempel på at det er behov for økte bevilgninger til vedlikehold av den mest verdifulle eldre bygningsmassen.

Behovet for flere hensynssoner i både overordnede og detaljerte planer

For å oppnå størst mulig forutsigbarhet allerede på et overordnet planivå, er det ønskelig at alle prioriterte kulturminnemiljøer og landskapsvernområder legges inn som hensynssoner i kommuneplanenes arealdel. Ved detaljregulering av de samme områdene vil hensynssonene kunne nyanseres etter detaljerte vurderinger, og det vil kunne utarbeides konkrete bestemmelser.

Gjennomgå hensynssoner og bestemmelser i kommuneplanens arealdel ved rulleringene i 2016 og 2020, og oppdatere disse med bakgrunn i rullering av kulturminneplanen samme år.

Der kulturminneverdier er kjent men ikke sikret juridisk, bør det utarbeides reguleringsplaner med hensynssone bevaring og tilhørende bestemmelser. (I klasse A er det pr. 2012 registrert 17 anlegg uten formelt vern.)

4.8 Kommunalt eide bygninger

- mulige forbilder for vedlikehold og istandsetting

Trondheim kommune eier mange kulturminner, både boliger, skoler og andre institusjonsbygninger, også særlig fremragende anlegg som Hornemannsgården og Leangen. Som stor huseier og samtidig bygningsmyndighet, har kommunen et særlig ansvar for å "gå foran med et godt eksempel.

Sommerseter og Holstvollen er to eksempler blant flere, som forteller om store vedlikeholdsmessige utfordringer i kommunalt eide markaeiendommer med antikvarisk verdifull bebyggelse.

Fredete bygninger i kommunens eie representerer særlige utfordringer. For disse, som i 2013 er Leangen gård, Hornemansgården, Gamle Rådhus/Lorckgården, Møllehaugen, Ilsviken gård, Sjøfartsmuseet og Brovaken, vil det med ujevne mellomrom oppstå behov for istandsetting og oppgradering ut over løpende vedlikehold. Aktuelle prosjekter vil i mange tilfelle ha store økonomiske implikasjoner, og vil kreve særlig oppmerksomhet i egenskap av å være særlig verdifulle kulturminner.

Trondheim kommune skal som eier av bygninger med antikvarisk verdi, opptre forbilledlig med hensyn til vedlikehold og utvikling av eiendommene, slik at disse kan benyttes som eksempel ved råd og veiledning til private eiere.

Leangen gård (1822), forpakterboligen t.v. Representasjonsanlegg i Trondheim kommunes eie. Eksempel på at skjøtsel av kulturminner i en del tilfelle kan være svært krevende, med stort krav på midler til drift og vedlikehold.

Gjennomgå kommunalt eide bygninger med antikvarisk klassifisering med henblikk på å få etablert vedlikeholdsplaner og utleieavtaler. Foreslå vedlikeholdsplaner der slike ikke finnes.

Etablere istandsettingsprosjekter vedrørende fredet bebyggelse i kommunens eie.

4.9 Økonomiske støtteordninger

- etablere kommunale ordninger

Kulturminnevern utføres i hovedsak av eierne, som for en stor del er private. Krav til god behandling av kulturminner kommer i stor grad fra det offentlige. Merknader som gjerne påløper bør derfor også være et offentlig anliggende. Selv en beskjeden støtte kan virke oppmuntrende for en huseier som legger ned betydelig innsats ved å ta vare på sitt kulturminne, som også er samfunnets kulturminne.

Statlige og regionale tilskudd er i dag langt mindre enn behovet tilsier. Forslaget til statsbudsjettet for 2013 viser at kulturminnevernet heller ikke dette året får tilstrekkelige bevilgninger fra statlig side.

For å stimulere til godt kulturminnevern bør også kommunene opprettholde eller etablere støtteordninger i form av direkte tilskudd. Trondheim kommune hadde i noen år en beskjeden tilskuddspost på budsjettet, på det meste 130.000 kr.

Flere norske kommuner har støtteordninger til brannsikring av kulturminner, for eksempel til sprinkleranlegg. Det ville være et meget relevant tiltak også i Trondheim.

Etablere en lokal tilskuddsordning knyttet til konkrete tiltak for å bevare aldersverdier ved vedlikehold og utbedring av bebyggelse som har antikvarisk verdi. Årlig tilskuddspott bør minimum være kr 1.000.000,-

I samarbeid med brann- og redningstjenesten etablere en lokal tilskuddsordning for brannsikring av bygninger som har antikvarisk verdi, primært klasse A og B. Svært gjerne også i samarbeid med forsikringsbransjen.

Fritak for eiendomsskatt

I eiendomsskatteloven § 5 er det spesifisert hvilke eiendommer som skal ha fritak fra eiendomsskatt (Statlig eide eiendommer, kommunale eiendommer, kirker og helseforetak).

I § 7 er det spesifisert hvilke eiendommer som *kan* gis fritak, herunder bygninger som har historisk verdi. Fritak for eiendomsskatt for de mest verdifulle kulturminnene kan være et viktig økonomisk insentiv for å sikre bevaring av verdier.

Det er naturlig å ta utgangspunkt i bygninger som er fredet. Riksantikvaren kom i 2012 med en klar anmodning til kommunene om å vurdere slikt fritak. Det er i Trondheim kommune registrert 138 fredede objekter (kommunens database). Også bygninger med høy antikvarisk verdi som ikke er fredet, vil være underlagt særlige krav til vern. Et nærliggende neste skritt kunne derfor være å frita for eiendomsskatt bygninger som har svært høy antikvarisk verdi, for eksempel de som er vist som bygninger i klasse A og B på aktsomhetskartet.

Utrede konsekvensene, både administrativt og kostnadsmessig, av å innføre fritak for eiendomsskatt for fredede bygninger og for bygninger i klasse A og B.

Fremme konkret forslag til fritaksordning.

4.10 Særlig bistand til skjøtsel av spesielle kulturminner og -miljøer

Antikvarisk særlig verdifulle bygninger i privat eie - spesielt slike som benyttes til bolig - kan medføre betydelige ekstra belastninger for eierne, og ikke bare økonomisk. I en del tilfeller utgjør bebyggelse og have til sammen kulturmiljøer av stor verdi, også for samfunnet.

Fredning eller regulering til bevaring vil båndlegge slike eiendommer, og dermed gi beskyttelse mot at verdiene blir ødelagt som følge av bruksendringer, fradeling av tomter og lignende. Med rådighetsinnskrenkningene følger imidlertid ikke kompensasjon for de krav til vern og vedlikehold som følger av høy antikvarisk verdi.

Det er for slike anlegg mulig å søke om økonomisk støtte til særlige vedlikeholds- og istandsettingsprosjekter, for eksempel fra kulturminnefondet og tilsvarende; men det kan i tillegg være stort behov for praktisk hjelp og bistand fra det offentlige også i det løpende daglige vedlikehold, for eksempel til skjøtsel av have og park. Dette kan dreie seg om betydelige praktiske lettelser for eierne, men medfører svært små ekstrabelastninger for det offentlige.

Kartlegge behovet for særlig bistand til de mest verdifulle kulturminnene og kulturmiljøene når det gjelder løpende drift og vedlikehold, og fremme forslag til praktiske ordninger for slik støtte.

4.11 Eksternt samarbeid

- utvikle samarbeidet med fylket, riksantikvaren, museer undervisningsinstitusjoner og private organisasjoner

Om en betrakter kommunal kulturminneforvaltning som byantikvarens anliggende, er det klart at de viktigste samarbeidspartene finnes i kommunen,

først og fremst byplankontoret og byggesakskontoret. Det tette og nære faglige samarbeidet mellom disse tre kontorene har i alle år vært den viktigste "bærebjelken" for kulturminnearbeidet i Trondheim kommune.

Samarbeid og kontakt med kulturminnemyndigheten har også alltid stått sentralt. I senere år er den direkte kontakten med Riksantikvaren blitt redusert, i det fylkeskommunen både har vært delegert en del av kulturminnemyndigheten og definert som adressat for alle henvendelser til myndigheten. Samarbeidet med fylket har alltid vært tett, og i det alt vesentlige meget godt. Fylkeskommunens rolle som representant for kulturminnemyndigheten, og som overvåker av planhensyn, har medført jevnlig kontakt der faglig samarbeid har stått like sentralt som det forvaltningsmessige.

NTNU Vitenskapsmuseet er an ennen viktig samarbeidspart for kommunen. NTNU Vitenskapsmuseet er ansvarlig, på Statens vegne, for de arkeologiske gjenstandsarkivene og det arkeologiske materialet fra Trondheim som for eksempel materialet fra bygravingene og undersøkelsene som utføres av NIKU og fylkeskommunen.

Fra starten av har kulturminnevernet i Norge vokst frem med utgangspunkt i private interesseorganisasjoners initiativ - først og fremst Fortidsminneforeningen (FMF), som var forløperen til det offentlige kulturminnevern i landet, og hvis første lokalavdeling (stiftet 1849) var "Den Trønderske Filialafdeling", med sete i Trondheim. FMF har i mer enn 160 år vært en sterk og meget sakkyndig pådriver for kulturminnevern, og er stadig aktiv. Potensialet for faglig samarbeid mellom FMF og offentlig kulturminneforvaltning har i lange perioder vært lite utnyttet, og bør kunne bli bedre.

Også andre interesseforeninger, så som Trondhjems Historiske Forening og flere lokale historielag, har historisk og dermed kulturhistorisk kunnskap og kompetanse, og utgjør et potensial for økt samarbeid sett fra offentlig kulturminneforvaltnings side.

Samarbeidet med frivillige organisasjoner som arbeider med kulturminnevern og med lokalhistorie bør intensiveres, blant annet ved at det i større grad enn i dag, innbys til kontakt og drøfting av så vel konkrete saker som av mer langsiktige felles virksomhetsmål.

4.12 Nye samfunnsmål

- kulturminnevern og universell utforming, energitiltak, fortetting og havstigning

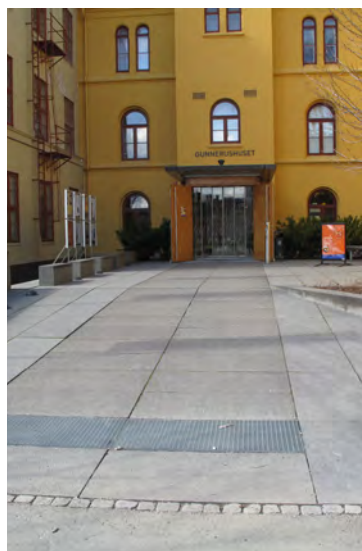
Regjeringen og departementene utvikler kontinuerlig nye samfunnsmål for Norge. Selv om kulturminneloven er en særlov og derfor i mange enkeltsaker står over andre nasjonale føringer, er det viktig at også kommunene bestrer seg på å nå nye mål så langt dette er mulig, uten at vernet svekkes.

Universell utforming

Universell utforming er i dag et nasjonalt høyt prioritert innsatsområde. For en by med mange kulturminner er målsettingen om universell utforming - og da i særdeleshet universell tilgjengelighet - både viktig og krevende. Kulturminnevernet har lenge arbeidet for at kulturminner skal være tilgjengelige for publikum. Tilgang for alle har likevel ikke alltid vært et vektlagt tema i arbeidet. Universell utforming har fått større oppmerksomhet fordi

Noen av Midtbyens bygninger er spesielt utfordrende mht tilgjengelighet.

Ved NTNU Vitenskapsmuseet i Trondheim er ny inngang flyttet fra gate til gårdsrom for å oppnå tilgjengelighet for alle.

Bildet til høyre:

Et av eksemplene i studien er Nedre Bakklandet 30 i Trondheim som sees til høyre i bildet. Huset har laftede yttervegger med utvendig, liggende trepanel med vindpapp. Saltak som bæres av åser. Tegltekking. Uoppvarmet loft. Etsjeskiller av tre med stubbloftsfall. Trebjelkelag med stubbeloftsleire. Det er beregnet endringer fra ett-lags glass til tolags glass (skiftet vindu eller satt inn ekstra ramme), og innblåsing av 50 mm isolasjon over stubbeloftsleire i bjelkelag mot loft og kjeller.

kulturminneopplevelser er noe alle bør ha likeverdig tilgang til.

Når tilgjengeligheten er begrenset, må alternative løsninger søkes. I arbeidet med dette er det viktig at både muligheter og begrensninger for tilgjengelighet kartlegges, samtidig som kulturminnets verdier og tålegrenser avklares. Ofte trenger de gode og varige løsningene modning, og en må arbeide målrettet for å finne de løsningene som virkelig er gode og mest mulig varige. Utviklingen går raskt både når det gjelder holdninger og tekniske løsninger. Dialog mellom ulike fagfelt og vilje til å finne kompromisser er avgjørende.

I prosessveilederen "Kulturminnevern og universell utforming" finnes både gode eksempler og råd om hvordan bedre tilgjengelighet til kulturminner kan vurderes og eventuelt gjennomføres.

<http://www.bufetat.no/Documents/Bufetat.no/Deltasenteret/Rapporter/Kulturminnevern>

Definere prinsipper for hvor og hvordan tilrettelegging for universell tilgjengelighet kan oppnås ved ulike typer bygninger som har kulturminneverdi.

Redusere energibruk

Å redusere energibruken er en nasjonal målsetting som de senere år har ført til et strengere lovverk med hensyn til energiforbruk i nye bygninger. De fleste bygninger med kulturminneverdi er oppført i en tid da dette ble mindre vektlagt. Når man skal ta vare på en bygnings kulturhistoriske verdier eller historiske særtrekk, er det viktig å gjøre nye inngrep så små som mulig.

Om energieffektivisering i gamle hus skriver Riksantikvaren følgende på sin temaside:

"Det er stort potensial for energieffektivisering av gamle hus. De er langt mer utette og dårligere isolert enn dagens forskriftskrav. Mange tror at vi må velge mellom å gjøre store tiltak som endrer bygningen vesentlig, eller fortsette å fryse og ha høye oppvarmingsutgifter. Det er ikke riktig.

For gamle hus er det ekstra viktig å planlegge og å gjennomføre tiltak på byggets premisser. Det gjelder å unngå store endringer av bevaringsverdige fasader og interiører, men vel så viktig er å unngå tiltak som fører til bygningsfysiske problemer og skader. Det er sjelden mulig å helt tilfredsstille dagens forskriftskrav knyttet til plan- og bygningsloven.

Bildet over:

Arilds gate 6 er en bygård med leiligheter oppført i 1906. Bygget er nedslitt og trenger rehabilitering. Med støtte fra Husbanken er det gjennomført et skisse- og forprosjekt sammen med blant andre SINTEF byggforsk. Formål: Finne løsninger for å rehabilitere bygningen til passivhusstandard. Yttervegger antas å ha Trondheishulmur.

En vernet hovedfasade er en vesentlig utfordring som er løst i prosjektet. Planen omfatter sentralt ventilasjonsaggregat med roterende gjenvinner og kullfilter. Termisk energibehov er tenkt dekket via bergvarmepumpe, med el-kjel som tar unna topper i forbruket. Rehabiliteringen innebærer videre ombygning til flere leiligheter. Energiforbruket pr. beboer vil også reduseres på denne måten

En studie gjort av Norconsult viser at det er mulig å oppnå store energisparingseffekter på enkelthus selv om man tar hensyn til byggets verneverdi.

Studien viser at å sette krav til at eksisterende verneverdige bygninger skal bygges om til lavenergibygge på bekostning av verneverdiene, har liten effekt når det gjelder energisparing i nasjonal sammenheng. Samtidig vil tap av kulturhistoriske verdier og endringen av fine bygningsmiljøer bli omfattende, fordi ombygging til lavenergibygge medfører store fasadeendringer.

Studien viser også at det er mulig å oppnå store besparelser på enkelthus selv når man tar hensyn til verneverdiene. Forskjellen i besparelse når man enten tar eller ikke tar hensyn til de kulturhistoriske verdiene, er forholdsvis liten.

Netto energibehov vil kunne reduseres med gjennomsnittlig om lag 70% ved oppgradering til lavenergistandard uten å ta hensyn til vernekrav. Legger vi vernehensyn til grunn vil den gjennomsnittlige reduksjonen være om lag 58%. Norconsult konkluderer med at dette har relativt liten betydning for energibesparelsen på nasjonalt nivå.

Studien viser at gjennomføring av tiltak med vernehensyn gir bedre privatøkonomisk lønnsomhet enn tiltak uten slike hensyn. Dette fordi tiltakene er mindre omfattende og derfor billigere, og fordi det er relativt liten differanse i energibesparelse mellom de to nivåene.

Energieffektiviseringstiltakene for de fleste bygningstypene som er studert vil ikke være lønnsomme, men for de eldste bygningstypene (1800-talls murgårder, laftehus og førkrigseneboliger) er tiltakene lønnsomme sett over 20-30 år, forutsatt at det tas vernehensyn. Mange tiltak vil kunne være lønnsomme dersom de gjøres i kombinasjon med nødvendig vedlikehold."

Reduksjon av energiforbruk vil være nøye knyttet til bevaring av kulturminnens aldersverdier (autentisitet), ikke minst når det gjelder bygningers fasader. Presset i retning av utskifting av bygningsdeler er økende, og argumentene for energieffektivisering innebærer i så måte en økt trussel. Den restriktive praksis i forhold til utskifting av eldre bygningsdeler må opprettholdes og forsterkes, bl.a. må det nøye vurderes om og når bevaring av aldersverdier skal vike plassen for energiøkonomisk begrunnet fornyelse.

Utvikle kompetanse vedrørende gamle byggeteknikker, materialer og energisparing.

Samle aktuelle forskningsresultater, beskrivelser av gjennomførte eksempler og informasjon om temaet forøvrig, og gjøre dette materialet tilgjengelig via kommunens nettsider.

Redusere klimagassutslipp

Når det gjelder klimagassutslipp og eksisterende bygninger, skriver Riksantikvaren følgende på sin temaside:

"Det er i dag sterkt fokus på energibruk i driftsfasen for bygninger. Eldre bygninger krever ofte mer energi til oppvarming enn nyere bygninger. Dette fører til press for ombygging og riving av eldre bygninger. Dette ensidige fokuset fører ofte til gale prioriteringer for å nå målet om reduksjon av klimagassutslipp. Det er viktig å ha et helhetlig livssyklusfokus. Dette mangler i dag. Gamle hus er allerede bygd, belastningen ved selve byggingen er derved allerede tatt. Nybygging medfører bruk av ressurser og utslipp av klimagasser ved produksjon av materialer og bygningsdeler, transport og bygging. I et miljøregnskap vil dette bety at nybygging starter med en klimabelastning som eksisterende hus er ferdig med og som derfor ikke skal inn i regnskapet."

Samle aktuelle forskningsresultater, beskrivelser av gjennomførte eksempler, og informasjon om temaet forøvrig, og gjøre dette materialet tilgjengelig via byantikvarens nettsider.

Fortetting

I kommuneplanens arealdel 2012-2014, Veileder for byform, er det lagt overordnede føringer som sier at "Trondheim skal være en by der fortettingsprosjekter forholder seg til eksisterende bebyggelses karakter gjennom forsterking, tilpasning, brudd eller omforming. I historisk verdifulle områder skal eksisterende utbyggingsprinsipper være førende og fortetting skje mer forsiktig enn ellers. Det skal tas hensyn til eksisterende bebyggelsesstruktur og karakter. Nye tiltak skal ha volum tilsvarende eksisterende bebyggelse i området."

Kommunen har også vedtatt en fortettingsstrategi som sier at byen skal "bygges innover". I kommuneplanen trekkes det frem behov for å øke boligbyggingen i og nær sentrum. Mange hensyn konkurrerer når det skal vurderes hvor fortetting bør skje. Fortetting kan forstyrre eller ødelegge et steds særpreg, kulturhistoriske elementer og landskapstrekk dersom den ikke gjennomføres på riktig måte. Som del av kommuneplanen, er det utarbeidet en veileder for byform og i tillegg foreslått hensynssoner for bevaring av kulturmiljøer og -landskap. Midtbyen er her foreslått betraktet som én hensynssone. I veilederen for byform foreslås det en overordnet føring om at Trondheim skal ta vare på byens særpreg. Det innebærer at hensynet til historisk verdifulle områder og eksisterende utbyggingsprinsipper, skal være førende, slik at fortetting her kan skje mer forsiktig enn ellers. Det skal tas hensyn til eksisterende bebyggelsesstruktur og karakter. Kulturminnenes klassifisering på aktsomhetskartet skal gi en viss forutsigbarhet i forhold hva man kan forvente å få tillatelse til når det gjelder fortetting. For fredete bygg er det automatisk en sikringssone på 5 meter fra husets synlige ytterkant.

Utvikle en strategi for fortetting som ivaretar kulturminneverdier. Vektlegge helheten og overordnede verdier ved vurdering av enkeltsaker.

Kartutsnitt som viser estimert 100 års stormflo i år 2100 i Ilsvikøra.
Kilde:Trondheim kommune/NVE

Havstigning

Havstigning vil bli en utfordring for kulturminnene dersom estimerte framtidsscenariene for havstigning og stormflo slår til.

Kartløsningen til Trondheim kommune viser havstigning og stormflo i år 2050 og i 2100. Konsekvensene av de økte vannmengdene er at kulturminner vil bli oversvømt. Eksempler på områder som særlig vil bli berørt av flom og havstigning, er boligene i Ilsvikøra, bryggerekkene, allmenningene ved bryggene og Marinen.

Vise konsekvensen av havstigning for viktige kulturminner og vurdere mulige tiltak.

5. STRATEGI OG HANDLINGSPLAN

Å ta godt vare på Trondheims kulturminner samtidig som byen skal imøtekomme nye samfunnsmål er en krevende oppgave. Det finnes få enkle svar, men en økt bevissthet om hvilke verdier vi ønsker å ta vare på er grunnleggende.

5.1 Strategiske mål

Dette er overordnede mål, som forutsettes å gjelde for tolvårsperioden 2012-24.

Strategisk mål 1, **TA VARE PÅ MANGFOLDET**

Mangfoldet av kulturminner og kulturmiljøer i kommunen skal sikres ved at både bredde og representative utvalg tas vare på i et langsiktig perspektiv. Typer og grupper som frem til i dag har vært lite vektlagt skal løftes frem; den geografiske, sosiale, etniske, næringsmessige og tidsmessige bredden i kulturminner og kulturmiljøer skal styrkes. Mangfoldet skal avspeiles i Aktsomhetskartet for kulturminner.

Strategisk mål 2, **SIKRE VERDIER OG BEGRENSE TAP**

Kulturminner er i sitt vesen ikke fornybare ressurser. Kulturminner og kulturmiljøer med høy antikvarisk verdi skal være sikret og godt vedlikeholdt. Mangfoldet av kulturminner og kulturmiljøer skal forvaltes og ivaretas som historiske verdier, som grunnlag for kunnskap og opplevelse, og som ressurser for bruk. Bevaring av aldersverdier skal vektlegges. Det årlige tapet av kulturminner og kulturmiljøer som følge av riving, brann eller annen ødeleggelse skal minimaliseres.

Strategisk mål 3, **AKTIVT VERN OG AKTIV BRUK**

Trondheims kulturminner og kulturmiljøer er en viktig del av byens og omegnens identitet, og skal i størst mulig grad tas vare på gjennom aktivt vern og aktiv bruk. Dette skal søkes oppnådd ved at det opprettholdes eller finnes frem til bruk som er forenelig med bevaring av kulturminneverdiene.

Strategisk mål 4, **STYRKE INTERESSEN FOR KULTURMINNER**

Gjennom ulike former for informasjon bidra til at interessen for og kunnskapen om kulturminner kan øke hos eiere og brukere og alle andre som opplever seg berørt.

Strategisk mål 5, **BEVARE KULTURMINNEVERDIER I MØTE MED NYE SAMFUNNSMÅL**

Arbeide aktivt for å få frem gode løsninger som tar vare på kulturminneverdiene i møtet med nye samfunnsmål som fortetting, klimatilpasning og universell utforming.

5.2 Prioritert handlingsplan 2013-2017

I kapitel 3 og 4 beskrives en lang rekke oppgaver, både konkret objekt-relaterte og prosessrelaterte. De 5 strategiske målene systematiserer og grupperer disse utfordringene.

Grunnlaget for prioritering i den kommende fireårsperioden er som følger:

Aktsomhetskartet er kulturminneplanens viktigste verktøy. Løpende oppdatering, basert på nye og reviderte registreringer, er en høyt prioritert oppgave, fordi kartet er en vesentlig del av kommunens forvaltningsmessige grunnlag for å kunne utvise aktsomhet i forbindelse med tiltak, og fordi det er et svært viktig redskap for konkret kommunikasjon med tiltakshavere og publikum for øvrig.

Nye registreringer for å kartlegge objekter og områder som i dag er svakt representert på aktsomhetskartet, er en annen høyt prioritert oppgave. Dette gjelder spesielt innenfor områdene kulturlandskap, bakgårdbebyggelse i den gamle tettbebyggelsen, etterkrigstidens boligbebyggelse og annet, eldre gårdsbebyggelse i LNF-områder, samt tekniske, industrihistoriske og samferdselsrelaterte kulturminner.

De kulturminnene som tradisjonelt har vært betraktet som verdifulle, har i mange tilfeller også juridisk vern, enten ved at de er fredet eller at de er sikret gjennom reguleringsbestemmelser.

Blant annet med grunnlag i nye og oppdaterte registreringer må et forsterket, juridisk vern vurderes etablert for flere av disse områdene. For eksempel bydelene Lademoen og Ila, Lillegården Haveby og Frydenbergveien.

Å utvikle Aktsomhetskartet videre som informasjonskilde er en vesentlig større oppgave enn den løpende oppdatering av objektenes status. Det er ønskelig at kartet, senest ved utløpet av 12-årsperioden, skal være utviklet og tatt i bruk som "kulturminnedatabank", blant annet gjennom "linker" til antikvarisk register og SEFRAK-registeret, og slik at bygningers og områders historie, vurderinger med hensyn til antikvarisk verdi, fotografisk dokumentasjon med mer ligger inne i kartløsningen.

For 4 års-perioden foreslås på denne bakgrunn følgende oppgaver prioritert, avhengig av årlige bevilgninger:

1. Særlige oppgaver som forutsettes løst innenfor dagens ramme, og som kommer i tillegg til den løpende saksbehandling hos byantikvaren

- Videreføre antikvarisk register for objekter i klasse A og B
- Løpende kartteknisk oppdatering av aktsomhetskartet (av nyregistreringer og revideringer)
- Oppdatering av hensynsone kulturminner (til neste rullering av kommuneplanens arealdel)
- Fullføre prosjektet "Historiske haver og parker" (samarbeid med kommunalteknikk)
- Utrede mulighetene for fritak for eiendomsskatt for kulturminner
- Vurdere mulighetene for pålegg om sikring (samarbeid med byggesakskontoret)
- Utrede og beskrive krigstidsminnet Nyhavna (som ledd i pågående kommunedelplanarbeid)
- Presentere arkeologiske forekomster og fredet bygrunn i det kommu-

nale aktsomhetskartet (forutsetter samarbeid med fylkeskommune og riksantikvar)

- Videreutvikle samarbeidet med Trøndelag brann- og redningstjeneste vedrørende brannsikring av kulturminner.

2. Prioriterte oppgaver som forutsettes innarbeidet i budsjett.*

Samlet ressursbehov i 4-årsperioden stipulert til 3, 6 mill. kroner

- Gjennomføre et forprosjekt for vitalisering av bryggene (se nærmere beskrivelse s. 44-45). Finne frem til og beskrive ny bruk som skaper et minimum av konflikter med kulturminneinteressene, og som dermed kan bidra til å bevare og styrke bryggene som et av byens aller viktigste kulturhistoriske miljøer. Forprosjektet skal belyse aktuelle tema, søke samarbeidsparter, og beskrive gjennomføringsprosess og økonomiske konsekvenser, inklusive alternative finansieringsløsninger. ***Ressursbehov i fireårsperioden 1.1 mill. kroner***
- Gjennomføre et forprosjekt for styrking av de historiske verdiene og miljøkvalitetene i veiter og bakgårdsbebyggelse (se nærmere beskrivelse s. 46-47). Forutsettes å omfatte registrering av antikvariske verdiene i veiter og i gårdsrom/bakgårder, og skal foreslå tiltak som kan vitalisere veitene og bakgårdsbebyggelsen. Forprosjektet skal belyse aktuelle tema, søke samarbeidsparter, og beskrive gjennomføringsprosess og økonomiske konsekvenser, inkl. alternative finansieringsløsninger. ***Ressursbehov i fireårsperioden 1,1 mill. kroner.***
- Foreta spesielle tematiske registreringer av objekter og miljøer som i dag er svakt representert på aktsomhetskartet (primært etterkrigstiden boligbebyggelse, eldre landbruksbebyggelse, tekniske kulturminner, kulturlandskap). ***Ressursbehov i fireårsperioden 1.4 mill. kroner.***

3. Andre viktige oppgaver som ønskes innarbeidet i budsjett *

Samlet ressursbehov i 4-årsperioden stipulert til 4,2 mill. kroner

- Utarbeidelse av forslag til egne kulturminneplaner for Lademoen og for Ila. ***Ressursbehov i fireårsperioden 2,2 mill. kroner***
- Utarbeide prosjekt som viser muligheter og ressursbehov for å utvikle aktsomhetskartet mht. å inkludere ulik informasjon om antikvarisk klassifisert bebyggelse og kulturmiljøer. ***Ressursbehov i fireårsperioden 250.000 kroner***
- Utrede mulighetene for etablering av ordning for tilskudd til brannsikring av kulturminner. ***Ressursbehov i fireårsperioden 250.000 kroner.***
- Revidere vernebestemmelsene i de viktigste spesialregulerte områdene i kommunen (Sanden og Løkkan, Møllenberg/Rosenborg, inkl. revisjon av veilederen for sistnevnte). ***Ressursbehov i fireårsperioden 650.000 kroner***
- Etablere hensynssoner i eksisterende reguleringsplaner der det er behov for å ivareta kulturmiljøkvaliteter. ***Ressursbehov i fireårsperioden 430.000 kroner.***
- Initiere vedlikeholdsplaner og utrede investeringsbehov for kommunalt eide kulturminner (samarbeid med Trondheim eiendom). ***Ressursbehov i fireårsperioden 430.000 kroner***

* Flere av prosjektene, både under pkt. 2 og pkt. 3 i handlingsplanen, bygger på ambisjoner og forutsetninger om samfinansiering med andre, også andre kommunale instanser. Det vil da kunne bli behov for ressurser ut over det som ovenfor er anslått som kommunens ressursbehov. Det understrekes også at anslagene vedr. ressursbehov er foreløpige, og at behovene må vurderes nærmere som del av detaljplanleggingen.

5.3 Konsekvenser av planen

Med konsekvenser tenkes her på økonomiske og ressursmessige forutsetninger for å kunne gjennomføre planen.

I de foregående kapitlene er presentert en lang rekke temaer og områder, der tiltak av ulik type og omfang er beskrevet som ønskelige eller nødvendige. Som handlingsplanoppsettet på forrige side viser, vil gjennomføring av selv et forholdsvis begrenset utvalg av disse tiltakene ha ressursmessige og økonomiske konsekvenser.

Dagens situasjon (2012), der byantikvarens faggruppe er budsjettet med 3 årsverk, og der tilgjengelig kapasitet nesten i sin helhet går med til å håndtere løpende oppgaver og vedlikehold/utvikling av aktsomhetskartet, tilsier at faggruppen uten kapasitetsmessig styrking bare i begrenset grad vil kunne svare på de utfordringer som beskrives i planen. Andre enheter og faggrupper vil kunne tenkes å ivareta noen av de oppgaver som er beskrevet, men også disse må forventes å ha begrenset kapasitet til å påta seg nye oppgaver uten ressursmessig styrking.

Dette indikerer at det i den kommende fireårsperioden vil være behov for et satsningsmessig løft dersom den kommunale innsatsen på kulturminneområdet skal svare til behovet.

Ett konkret tiltak som kan frigi ressurser til gjennomføring av prioriterte oppgaver i handlingsplanen, er at rådmannen vurderer hvor stor del av byantikvarens virksomhet som er nødvendig del av byggesaksbehandlingen, som ut fra det kan belastes selvkostgebyret, og som dermed vil kunne styrke faggruppen økonomisk.

Ytterligere styrking av ressursene for å kunne løse de prioriterte oppgavene forutsettes gjennomført ved at rådmannen ved den årlige budsjettbehandlingen fremmer forslag om de konkrete prosjekter som vil være aktuelle i det året som forestår, inkl. finansiering dersom kostnadene vil overstige den ordinære budsjetttrammen.

6. VEDLEGG

- 6.1 Aktsomhetskart kulturminner
- 6.2 Liste over fredete bygg og anlegg i Trondheim
- 6-3 Liste over bygninger med antikvarsik klassifisering klasseA
- 6.4 Liste over reguleringsplaner med spesialområde eller hensynssone
bevaring
- 6.5 Liste over hensynssoner kulturmiljø medtatt i kommuneplanens arealdel
- 6.6 Liste over bidragsyttere og samrådsparter
- 6.7 Mer om aktuelle lover og forskrifter
- 6.8 Aktuelle nettsetder
- 6.9 Begrepsavklaringer
- 6.10 Kilder

Vedlegg 6.1

AKTSOMHETSKART KULTURMINNER

Aktsomhetskartet for kulturminner skal være en del av grunnlaget for kommunens håndtering av kulturminneinteresser. Aktsomhetskartet slik det foreligger pr 25.02.2013 vedtas som dette grunnlag. Det vedtatte kartet finnes <http://www.trondheim.kommune.no/byantikvaren/>

Hvor finnes kartet:

Aktsomhetskartet finnes også som databasekart digitalt på Trondheim kommunes kartside. Dette kartet viser vedtatt kart og eventuelle endringer i planperioden frem til neste rullering:

www.trondheim.kommune.no/byantikvaren/temakart

Hvem er kartet for:

Kartet skal fungere som informasjonsverktøy mot eiere, profesjonelle aktører, kommunens egne etater og andre interesserte.

På byantikvarens nettside kan en lese hvordan kartet kan benyttes.

<http://www.trondheim.kommune.no/byantikvaren/>

Hva viser kartet:

Aktsomhetskartet viser bebyggelse som er klassifisert på grunn av antikvarisk verdi, fredede bygninger og anlegg og områder regulert til spesialområde eller hensynsone vern. Se nærmere beskrivelse side 26.

"Aktsomhetskartet for kulturminner" en videreføring av tidligere kart "klassifisering av antikvarisk bebyggelse".

Aktsomhetskartet viser på den ene siden de juridiske forholdene knyttet til kulturminner og kulturmiljøer. Samtidig vises noe av den informasjonen som er kartlagt gjennom ulike registre og som viser de verdiene som plan og bygningslovens §31-1 forutsetter skal vurderes i forbindelse med plan og byggesaker. Informasjonen på byantikvarens hjemmeside vil sammen med kartet gi informasjon om hva en kan forvente å måtte ta hensyn til i forbindelse med byggesaker.

Hvordan skal kartet oppdateres:

Aktsomhetskartet er en del av kommunens digitale kartløsning og vil fungere som et databasekart som oppdateres fortløpende. Ved neste rullering av kulturminneplanen forutsettes kartet oppdatert for nytt vedtak.

I kommuneplanens arealdel er det foreslått "hensynssoner kulturmiljø" til erstatning for tidligere "institusjonsområder" som lå i arealdelen. Når arealdelen vedtas er det ønskelig at disse hensynssonene også kommer fram på "Aktsomhetskart kulturminner". Det må da etableres et nytt lag/fargekode for kulturmiljøer. På sikt er det ønskelig at kartet også skal vise andre typer kulturminneverdier, som arkeologi med mer.

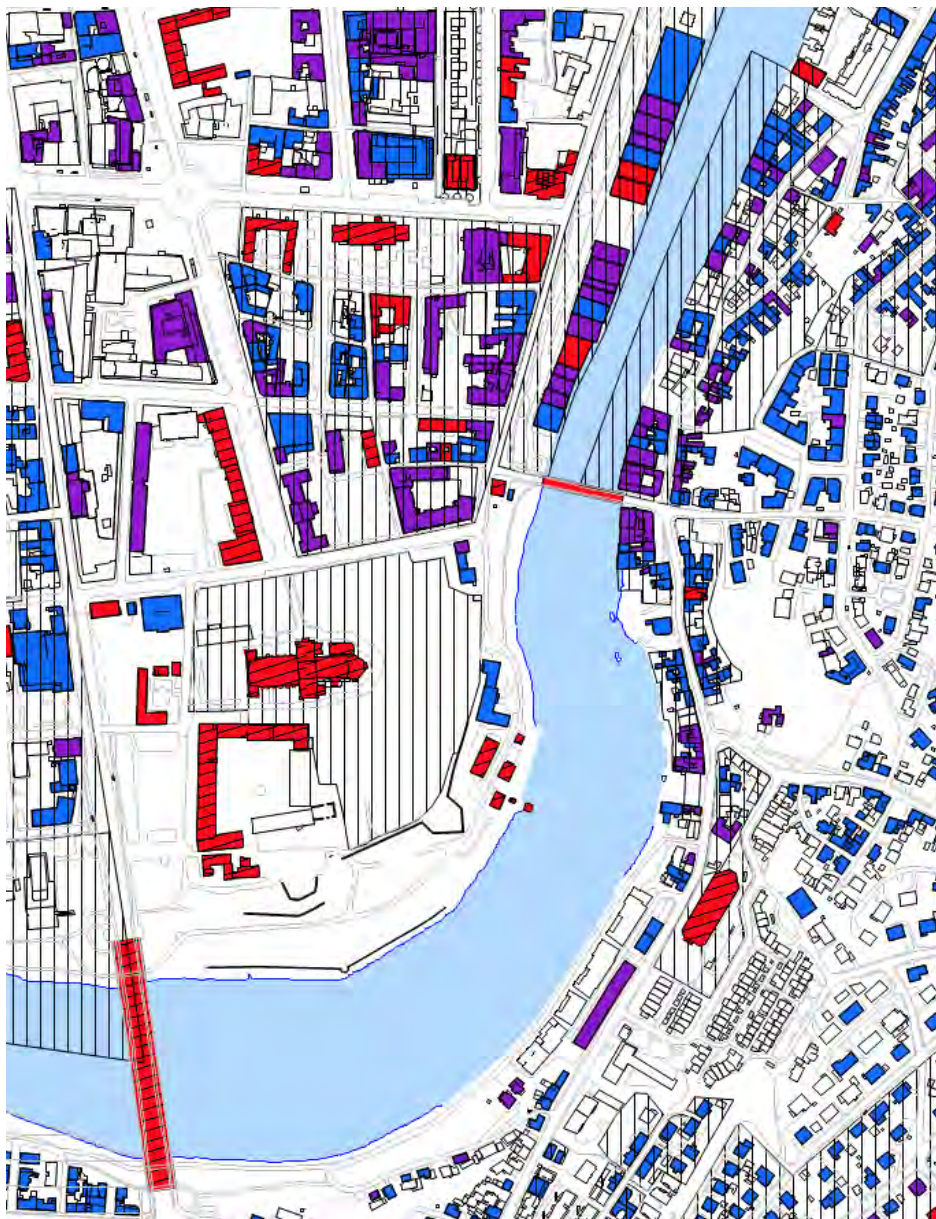
Bruken av aktsomhetskartet i fremtiden - visjon og videreutvikling

Aktsomhetskartet for kulturminner gir en samlet fremstilling av hvilke kulturminner det er ønskelig å ta vare på og som det forutsettes tas hensyn til. Det er et langsiktig mål at aktsomhetskartet skal kunne knyttes opp mot andre databaser og registre, slik at alle som går inn i Trondheim kommunes kartløsning kan finne mest mulig fullstendig informasjon ved hjelp av kartet. Det være seg historiske data, foto, tegninger mm.

Det er også ønskelig å legge inn flere lag som kan slås av og på etter behov, slik at forskjellig typer informasjon kan vises.

Oppdatering av kartet

Aktsomhetskartet for kulturminner er en del av Trondheim kommunes generelle kartløsning og oppdateres jevnlig av kart og oppmåling med bakgrunn i data fra miljøenheten ved byantikvaren. Aktsomhetskartet skal i stadig større grad bygge på antikvarisk register.

Utsnitt av Aktsomhetskartet. Veiledning til bruk av kartet finnes på byantikvarens nettside:
<http://www.trondheim.kommune.no/byantikvaren/>

Vedlegg 6.2

FREDEDE BYGG OG ANLEGG I TRONDHEIM

Oversikten er utarbeidet av Trondheim kommune, Byantikvaren. Revidert Oktober 2012.

Adresse	Nr.	Navn - beskrivelse	Gnr.	Bnr.	Fredet
Arkitekt Christies gate	4B	Bygård. Arkitekt: Johan Osness	403	64	1996
Arkitekt Christies gate	4C	Bygård. Arkitekt: Johan Osness	403	65	1996
Bispegata	5	Nidaros Domkirke	400	2	Automatisk
Bispegata	11	Lavetthus	403	245	1996
Bispegata	11	Lavetthus	403	245	1996
Bispegata	11	Verkstedbygning	403	245	1996
Bratsberg		Bratsberg kirke	121	2	Listeført kirke
Brattørbrua		Bevegelig bru, flere GNR, bla: 401/380	439	2	2008
Brattørkaia	13B	Lagerbygning, fredningssak pågår 2012	439	18	
Brattørkaia	13B	Tollbod, fredningssak pågår 2012	439	18	
Brøsetvegen	100	Hospital-sykehjem	51	3	2012
Brøsetvegen	100	Annen bygningsart	51	7	2012
Brøsetvegen	100	Hospital-sykehjem	51	7	2012
Byneset		Byneset kirke	241	2	Automatisk
E.C. Dahls gate	2	Sukkerhuset (gamle E.C.Dahls Bryggeri)	403	262	1927
Elgeseterbru		Brua med detaljer bevares, flere GNR	400	9	2008
Elvegata	6	Høymagasinet	403	238	Administrativt
Elvegata	12	Bygård. Arkitekt: Johan Osness	403	122	1996
Erling Skakkes gate	57	Magasinbygning	403	248	Administrativt
Erling Skakkes gate	59	Kontorbygning	403	248	Administrativt
Erling Skakkes gate	60	Lagmannsrettsbygningen	403	227	Administrativt
Erling Skakkes gate	66	Tronka	403	251	1927
Ferstad gård Byåsen	39	Ferstad gård, våningshus	103	39	1923
Fjordgata	6	Brattørvakta	401	159	1941
Gløshaugen Vestre	Parsell 1	Døves kirke	405	24	Listeført kirke
Granåsvegen	60	Granåsen, våningshus	49	1	1923
Grilstadvegen	4	Kvernbakken, uthus	17	12	1990
Grilstadvegen	4	Kvernbakken, dukkehus	17	12	1990
Grilstadvegen	4	Kvernbakken, bolig	17	12	1990
Havstein Byåsen		Havstein kirke	96	434	Listeført kirke
Hospitalsløkkan	2	Trondhjems Hospital, (drift siden 1277)	402	26	1927
Hvedingsveita	8	Gammeldagshuset	403	191	2008
Høgskoleringen	1	Gløshaugen: Hovedbygning og allé	405	177	1994
Høgskoleringen	1B	Gløshaugen, Østre	405	177	Administrativt
Ilsvikveien	28	Ilsviken gård, 3-fløyet anlegg	417	1	1966
Innherredsveien	1E	Bakke kirke	409	303	Listeført kirke
Innherredsveien	3	Bakke gård, stabbur	409	311	1927
Innherredsveien	3	Bakke gård, sidebygning, kalles annek	409	311	1927
Innherredsveien	3	Bakke gård, våningshus	409	311	1927
Innherredsveien	78	Lademoen kirke	411	219	Listeført kirke
Kalvskinngata	2	Weibyes gård, Kong Carl Johans arb.stift.	403	171	1927
Kalvskinngata	2	Weibyes gård, Kong Carl Johans arb.stift.	403	171	1927
Kinnvegen	4	Persaunet leir	9	838	2004
Kinnvegen	5	Persaunet leir	9	856	2004
Kjøpmannsgata	1	Marinen,depotbygning, "Sanitetslageret"	400	4	2004
Kjøpmannsgata	1	Marinen, vaktbygning	400	4	2004
Kjøpmannsgata	1	Marinen,våningshus, distriktsing.bolig	400	4	2004
Kjøpmannsgata	1	Marinen, uniformsmagasin tidl.kontor	400	213	Administrativt
Kjøpmannsgata	1	Marinen, hønshus	400	4	Administrativt
Kjøpmannsgata	3	Brovakten/ Vollmesterboligen	400	138	1927
Kommandovegen	1	Persaunet leir, samme bygg s. K.vegnr.3	9	823	2004
Kommandovegen	3	Persaunet leir, samme bygg s. K.vegnr.1	9	823	2004
Kongens gate	2	Lorckgården, storkjøpmannsvåningshus	401	285	1984
Kongens gate	2	Gamle Rådhus (tomt for rådhus fra 1669)	401	285	1984
Kongens gate	5	Vår Frue kirke	400	11	Automatisk
Kongens gate	7	Hornemannsgården, storborgerpalé	400	12	1984
Kongens gate	14B	Svaneapoteket (Sommergården)	401	63	1983
Kongens gate	70A	Hospitalskirken	402	54	Listeført kirke
Kongens gate	85/87	Tukthuset	403	227	Administrativt
Kongens gate	91 A	Thomas Angells Stuer	403	229	1927
Kongens gate	91B	Fattighuset	403	260	1927
Kongens gate	95	Overgevaldigerboligen	403	231	Administrativt

Kongens gate	97	Skansevakten	403	232	1927
Kongens gate	99	Ilen kirke	416	164	Listeført kirke
Kongsgårdsgata	1	Erkebispegården: Kontorbygning	400	5	Administrativt
Kongsgårdsgata	1	Erkebispegården: Feltfløyen og Vekthuset	400	5	Administrativt
Kongsgårdsgata	1	Erkebispegården: Restaurant Grenaderen	400	5	Administrativt
Kongsgårdsgata	1	Erkebispegården: Restaurant Grenaderen	400	5	Administrativt
Kongsgårdsgata	1	Erkebispegården: Østhuset, Vesthuset, Forrådshuset og Bakeriet	400	5	Automatisk
Kongsgårdsgata	1	Erkebispegården: Lavetthuset	400	5	Automatisk
Kristiansten festning		Kristiansten festning: Kommandantboligen	408	156	Administrativt
Kristiansten festning		Kristiansten festning: Uthus	408	156	Administrativt
Kristiansten festning		Kristiansten festning: Donjonen og murene	408	156	Administrativt
Kyavegen	6	Persaunet leir	9	850	2004
Kyavegen	8	Persaunet leir	9	851	2004
Kyavegen	10	Persaunet leir	9	852	2004
Kyavegen	12	Persaunet leir	9	853	2004
Kyavegen	27	Persaunet leir	9	847	2004
Kyavegen	29	Persaunet leir	9	848	2004
Lade allé	36	Lade Kirke	414	371	Automatisk
Lade allé	40	Lade gård: Søndre sidebygning	414	487	1923
Lade allé	40	Lade gård: Hovedbygningen	414	487	1923
Lade allé	40	Lade gård: Nordre sidebygning	414	487	1923
Lade allé	40	Lade gård: Opprinnelig stall, grisehus m.m.	414	487	1923
Lade allé	40	Lade gård: Opprinnelig fjøs	414	487	1923
Lade allé	40	Lade gård: Låve	414	487	1923
Lade allé	60	Ringve gård: "Wessel-bygningen"	413	8	1941
Lade allé	90	Leangen: Lysthus	4	1	1923
Lade allé	90	Leangen: Sidebygning, forpakterbolig	4	1	1923
Lade allé	90	Leangen: Driftsbygning	4	1	1923
Lade allé	90	Leangen: Stabbur	4	1	1923
Lade allé	90	Leangen: Hovedbygning	4	1	1923
Moholt Vestre	30	Strinda kirke	54	30	Listeført kirke
Munkegata	2	Bakeriet	400	40	2004
Munkegata	4	Eksererhuset	400	45	2004
Munkegata	6	Underoffiserskolen, også depotbygning	400	13	2004
Munkegata	8	Trondheim Katedralskole	400	14	1983
Munkegata	23	Stiftsgården	401	61	Administrativt
Munkholmen		Munkholmen: Corps de Garde (brakke)	440	1	Administrativt
Munkholmen		Munkholmen: Tårn og murer	440	1	Administrativt
Munkholmen		Munkholmen: Sentralsiktet fra 1940-45	440	1	Administrativt
Munkholmen		Munkholmen: Lavetthus	440	1	Administrativt
Munkholmen		Munkholmen: Kommandantbolig	440	1	Administrativt
Munkholmen		Munkholmen: Brannsprøytehus	440	1	Administrativt
Munkholmen		Munkholmen: Falkenskoldmessen	440	1	Administrativt
Møllebakken	4	Møllehaugen, våningshus	423	253	1941
Møllebakken	4	Møllehaugen, fjøs-stall. Lik bid som vån.h.	423	253	1941
Nypan	10	Leinstrand kirke	204	10	Listeført kirke
O.S Bragstads plass	1	Gløshaugen, Vestre, vaktmesterbolig	405	177	Administrativt
O.S Bragstads plass	3	Gløshaugen, Vestre	405	177	Administrativt
Paul Fjermstads veg	17	Vestre Blusuvold, våningshus	58	161	1923
Persaunvegen ?		Persaunet leir	9	824	2004
Persaunvegen ?		Persaunet leir	9	830	2004
Persaunvegen ?		Persaunet leir	9	830	2004
Persaunvegen ?		Persaunet leir	9	831	2004
Persaunvegen ?		Persaunet leir	9	876	2004
Persaunvegen ?		Persaunet leir, badehus flyttes ifbm ny reg.plan	9	591	2004
Prinsens gate	20	Trøndelag Teater	403	20	1969
Prinsesse Kristinas gate	1	Hospital-sykehjem	404	333	2012
Prinsesse Kristinas gate	?	Bolig	404	333	2012
Ranheimsvegen	196	Ranheim kirke	24	53	Listeført kirke
Sjetnan øvre	50	Tiller kirke	323	50	Listeført kirke
Skansen		Skansen bru			2005
St. Jørgensveita	2	St. Jørgens Hus	400	112	1982
Stadsing. Dahls gate	54	Bakkaune, våningshus	411	39	1927
Strindvegen	2	Lerchendal, våningshus	62	400	1923
Sverresborg T.F.museum		Grønninggården, tidl. E. Skakkes g. 13	422	401	1927
Sverresborg T.F.museum		Tavern. Sverresborg Allé 11 ,tidl. Brattøra	422	401	1927
Sverresborg T.F.museum		Stenbrogården, tidl. E. Skakkes g. 15	422	401	1927
Sverresborg T.F.museum		Stabbur. Sverresborg Allé 11	422	401	1941

Sverresborg T.F.museum		Haltdalen stavkirke	422	396	Automatisk
Sverresborg T.F.museum		Lo kirke	422	397	Automatisk
Teglbrennerveien	7	Trondhjems Aktieteglværk	407	273	1984
Tunvegen/Hørløcksvei		Charlottenlund bunker,kommandoplass	16	52	2004
Ubåtsvingen	1	Persaunet leir	9	822	2004
Ubåtsvingen	3	Persaunet leir	9	821	2004
Ubåtsvingen	5	Persaunet leir	9	820	2004
Ulavegen	4	Persaunet leir	9	825	2004
Ulavegen	5	Persaunet leir	9	828	2004
Ulavegen	6	Persaunet leir	9	826	2004
Ulavegen	8	Persaunet leir	9	827	2004
Utsiravegen	1A	Persaunet leir	9	859	2004
Utsiravegen	3	Persaunet leir	9	860	2004
Utsiravegen	5	Persaunet leir	9	835	2004
Utsiravegen	7	Persaunet leir	9	861	2004
Utsiravegen	9	Persaunet leir	9	836	2004
Utsiravegen	10	Persaunet leir	9	832	2004
Østmarka psyk. sykehus		Hospital-sykehjem	413	122	2012
Østmarka psyk. sykehus		Lysthus-paviljong	413	122	2012
Østmarka psyk. sykehus		Hytte-fritid	413	122	2012
Østmarka psyk. sykehus		Hospital-sykehjem	413	122	2012
Østmarka psyk. sykehus		Hospital-sykehjem	413	122	2012
Østmarka psyk. sykehus		Hospital-sykehjem	413	122	2012
Østmarka psyk. sykehus		Hospital-sykehjem	413	122	2012
Østmarka psyk. sykehus		Hospital-sykehjem	413	122	2012
Østmarka psyk. sykehus		Hospital-sykehjem	413	122	2012
Østmarka psyk. sykehus		Driftsbygning	413	122	2012
Østmarka psyk. sykehus		Kapell	413	124	2012
Østmarka psyk. sykehus		Bur-stabbur-loft	413	122	2012
Østmarka psyk. sykehus		Bur-stabbur-loft	413	122	2012
Østmarka psyk. sykehus		Låve	413	122	2012
Østmarka psyk. sykehus		Lysthus-paviljong	413	122	2012
Østmarka psyk. sykehus		Lysthus-paviljong	413	122	2012
Østmarka psyk. sykehus		Lysthus-paviljong	413	122	2012
Østmarka psyk. sykehus		Lysthus-paviljong	413	122	2012
Østmarkveien	15	Produksjonslokale, Østmarka sykehus	413	122	2012
Øvre Bakklandet	33	Baklandet skydsstation, eldhus-bryggerhus	407	111	2008
Øvre Bakklandet	33	Baklandet skydsstation, fjøs-stall	407	111	2008
Øvre Bakklandet	33	Baklandet skydsstation, forretning	407	111	2008

Vedlegg 6.3

BYGNINGER MED ANTIKVARISK KLASSIFISERING KLASSE A.

(Som vist på Aktsomhetskart kulturminner. Fredede bygg er her ikke medtatt.)

Kilde: Kart og oppmåling, matrikkelen.

Nr	gnr	bnr	Adresse, navn	Bygningstype, navn	Vernestatus
1	405	177	Alfred Getz vei 3, 4	Univ., audit. lesesal, lab.	kommunedelplan
2	401	286	Apotekerveita 1 og 3	Norges bank	Spes. reg. bevaring
3	403	63	Arkitekt Christies gate 4a	Sam.bygd boligbygg 3-4 etg.	Spes. reg. bevaring
4	16	478	Arkitekt Ebbells veg 22	Rotvoll psyk., 6 objekter	Spes. reg./kdpl
5	400	90	Bispegata 9a	skolebygning	Spes. reg. bevaring
6	403	54	Bispegata 9b	skolebygning	Spes. reg. bevaring
7	439	18	Brattørkaia 13b	Tollboden	Spes. reg./kdpl
8	401	332	Dronningens gate 10		Spes. reg. bevaring
9	403	83	E.C. Dahls gate 10	Kontorbygn., E.C. Dahls stiftelse	Spes. reg. bevaring
10	405	55	Elgeseter gate 1	Studentsamfundet	kommunedelplan
11	400	93	Erling Skakkes gate 1	Bo- og servicesenter, kun fasade	Spes. reg. bevaring
12	403	249	Erling Skakkes gate 68	Sam.bygd.boligbygg 2 etg.	Spes. reg. bevaring
13	416	111	Hans Nissens gate 14 c	Ilen skole	
14	402	26	Hospitalsløkkan 2 b,c	bofellesskap	Spes. reg. bevaring
15	400	91	Kannikestrete 2		Spes. reg. bevaring
16	400	147	Kjøpmannsgata 13	Brygge	Spes. reg. bevaring
17	401	302	Kjøpmannsgata 27	Brygge	Spes. reg. bevaring
18	401	304	Kjøpmannsgata 29	Brygge	Spes. reg. bevaring
19	401	269	Kjøpmannsgata 53	Brygge	Spes. reg. bevaring
20	401	270	Kjøpmannsgata 55	Brygge	Spes. reg. bevaring
21	401	271	Kjøpmannsgata 57	Brygge	Spes. reg. bevaring
22	404	278	Klosterenget 7	Enebolig, Klosterenget	Spes. reg./kdpl
23	404	601	Klosterenget 8	Enebolig m/sokkel, Klosterenget	Spes. reg./kdpl
24	404	43	Klostergata 47	Kjede-/atriumhus	
25	405	177	Kolbjørn Hejes vei 4	Del av Gløshaugen, auditorium	
26	400	164	Kongens gate 1	Vitensenteret	Spes. reg. bevaring
27	401	286	Kongens gate 4	Norges Bank	Spes. reg. bevaring
28	403	196	Kongens gate 27	Svaneapoteket	Spes. reg. bevaring
29	403	198	Kongens gate 31	Sam.bygd boligbygg 3-4. etg.	Spes. reg. bevaring
30	402	59	Kongens gate 82b		Spes. reg. bevaring
31	403	230	Kongens gate 93	Bo- og behandlingssenter	Spes. reg. bevaring
32	400	10	Kongsgårdsgata 2, 2b	Waisenhuset, boligbygg og uthus	
33	401	328	Krambugata 6	Kirke, kapell	Spes. reg. bevaring
34	404	240	Kronprins Olavs Ålle 21	Enebolig	Spes. reg./kdpl
35	104	968	Kystad Ålle 25	Annet kulturhus	Spes. reg. bevaring
36	413	90	Lade Ålle 48a	Enebolig m/sokkel	Spes. reg. bevaring
37	413	8	Lade Ålle 60a	Museum, kunstgalleri, Ringve	
38	415	32	Ladeveien 5, 5 b	Tomannsbolig og garasje	
39	406	85	Maristueveien 5	Enebolig m/sokkel	Spes. reg. bevaring
40	416	11	Mellomila 7a	Ila skole	
41	416	33	Mellomila 31	Ilen skole, bolig 2 etg.	
42	409	77	Nedre Bakklandet 47a	Boligbygg 3-4. etg., Asyl	
43	409	271	Nonnegata 19	Bispehaugen skole, 3 paviljonger	Spes. reg. bevaring
44	409	60	Nygata 30	Brygge	Spes. reg. bevaring
45	405	177	O. S. Bragstads plass 2g	Gløshaugen, del av skolebygning	
46	402	127	Olav Tryggvasons gate 42	Kontorbygning	Spes. reg. bevaring
47	56	82, 1	Persaunvegen 54 b,c	Boligbygg 2, etg. og barnehage	Spes. reg. bevaring
48	9	553	Rønningsbakken 4	Våningshus, Saxenborg	
49	403	74	Schirmers gate 3 og 5	Verkstedbygning, laboratorium	Spes. reg. bevaring
50	416	111	Skolegata 12 c, d	Boligbygg 2 etg. Ilen skole	
51	12	303	Strindvegen 2b	lagerbygning	Spes. reg. bevaring
52	403	92	Sverres gate 8a, b, c, d	Arbeiderboligen 3-4 etg.	Spes. reg. bevaring
53	423	80	Sverresborg Ålle 36 a, b	Våningshus	
54	401	286	Søndre gate 4	Norges Bank	Spes. reg. bevaring
55	401	336	Søndre gate 7	Forretningsbygning	
56	401	337	Søndre gate 9	Forretningsbygning	
57	401	343	Søndre gate 15		Spes. reg. bevaring
58	439	147	Transittgata 15	Dora 2, produksjonshall	Kdpl Havna
59	406	356	Tyholtveien 2, 2b, 2c	Boliger, Lillegården	
60	103	39	Vegmesterstien 12b	Enebolig	
61	400	126	Vår Frues gate 4	Restaurantbygning	Spes. reg. bevaring
62	400	126	Vår Frues strete 3, 5	Restaurantbygning	Spes. reg. bevaring
63	406	11	Øvre Ålle 8	Enebolig	Spes. reg. bevaring

Vedlegg 6.4

REGULERINGSPLANER MED SPESIALOMRÅDE/HENSYNSSONE BEVARING

Type: sb=spesialområde bevaring, hbk=hensynssone bevaring kulturmiljø

Kilde: Kart og oppmåling, matrikkelen.

Planer som måtte finnes fra for 1978 er ikke med i oversikten.

Nr.	Planid	Plannavn	Ikraftdato	Type
1	R1058B	Reguleringsplan for Ilsvika	19781106	sb
2	R1130C	Endring av del av reg.plan for Øvre del av Flatåsen (utb.pl. B14)	19790109	sb
3	R0506G	10, 12, 14 og Koefoed	19810811	sb
4	R0118	Midtbyplanen	19810828	sb
5	R1001F	Einar Tambarskjølvesgt., Udbyesgt., Abelsgt. og Harald Hardrådesgt	19831209	sb
6	R0172J	NTH, sydområdet	19840628	sb
7	R1131A	Mellomila–O.J.Høyems gt., Skolegata, og øst for Hans Nissens gt.	19840830	sb
8	R0186	Reguleringsplan for eiendommen Rotvoll Nedre, gnr. 16/1	19841220	sb
9	R0229	Møllenberg/Kirkesletten/Rosenborg. Verneplan	19860901	sb
10	R0301H	Boligområde Bakklandet	19870310	sb
11	R0118D	Reguleringsplan for kulturhus/forretningssenter i Mellagerkvartalet	19870402	sb
12	R0560J	Reguleringsplan for Nedre Elvehavn	19870625	sb
13	R0267	Reguleringsplan for ny E6 Rotvoll-Reppe	19870625	sb
14	R0251	Bakklandet nord for Gamle Bybru. Nedre Bakklandet, Nygata tom. 15 og 28, avgrenses av Skrenten i øst	19870827	sb
15	R0254	Leirfossvegen på strekningen Fossestua. Avkjørsel til Lerøya med tilstøtende områder.	19871001	sb
16	R0306G	Innherredsveien, Fjæregata, Østersundgate og Ulstadløkkevegen	19880128	sb
17	R0268	Reguleringsplan for Grytbakkstranda, Væresbukta og deler av Hansbakken	19880303	sb
18	R0118I	Reguleringsplan for et område begrenset av Repslagerveita, Kongens gate, Smedbakken og linje st.	19880929	sb
19	R0328	Reguleringsplan for Spongda (Apoteket)	19890831	sb
20	R0344	Øvre og Nedre Ålle på Singsaker	19910321	sb
21	R1168B	Kvilhaugen, gnr. 58, bnr. 3	19910321	sb
22	R0549C	Klosterenget og tiliggende områder mellom Nidarhallen, Klostergata og Gudrunns gate	19910829	sb
23	R0517L	Rognli og till. eiendommer (Lade Ålle 48, 48b, 50, 50, 54 og 54b)	19910926	sb
24	R0118N	Kvartalet Munkegata, Munkhaugveita, Schultz gate og Presidentveita	19911128	sb
25	R0096H	Reguleringsplan for Berg prestegård, gnr. 59, bnr. 1	19930128	sb
26	R1103E	Trondheim fellesterminal for buss og jernbane	19930225	sb
27	R0359	Dalen gnr. 7 bnr 1 m.fl. (Dronning Mauds Minne)	19930429	sb
28	R0119I	Louiselyst, Thoning Owesens gt. 36, Leangenvegen 3a,b	19940303	sb
29	R0301J	Øvre Bakklandet 1a, gnr. 407, bnr. 273	19940414	sb
30	R1162S	Buckhaugen, gnr. 51, bnr. 183	19940609	sb
31	R1138H	Klæbuveien 158e, gnr. 62/219 og del av Sorgenfrivn. 14, gnr. 62/1	19940622	sb
32	R0376	Øvre Bakklandet	19941005	sb
33	R0268C	Ranheim Lille, gnr. 25, bnr. 3	19950518	sb
34	R0118O	Sandgata 12-22	19950622	sb
35	R0560L	Reguleringsplan for del av Nedre Elvehavn og Ørens mekaniske verksted	19951026	sb
36	R0373	Ranheimsveien, Grilstad fabrikk – Ranheim kirke	19951214	sb
37	R0118S	Fjordgata 14, 16, 18 og 20	19960206	sb
38	R0118V	Sandgata 8-10	19950622	sb
39	R0383	Munkaunet, gnr. 419, bnr. 1	19961212	sb
40	R0560Q	Transf.stasjon, Verftsgt. 2	19970130	sb
41	R1158H	Romulslia gård gnr. 193, bnr. 1	19980326	sb
42	R0384A	Skansen, (F1) og deler av sjøområdet utenfor	19980326	sb
43	R0335C	Innherredsveien 61 og Frostaveien 4	19980326	sb
44	R0047A	Sannan, Ranheim, gnr. 23 bnr. 1	19980528	sb
45	R0395	Kystad Vestre, gnr. 104 bnr. 42	19980924	sb
46	R0398	Kystad, område 2 og 3	19980924	sb
47	R0118AC	Erling Skakkes gate, Tinghusgata, Bispegata og Prinsens gate	19981214	sb
48	R0560T	Bebyggelsesplan for felt D2-D3-D4-D5, Nedre Elvehavn	19981215	sb
49	R0306U	Fjæregata 1 og 3 og deler av Østersundsgate 1 og 3	19990325	sb
50	R0197G	Hårdrådes gt. 18 og del av Olav Kyrres gt. 17 m/ tiliggende arealer	19990504	sb
51	R0419	Kongens gate – Nordre gate – Dronningens gate - Apotekerveita	19990624	sb
52	R0197J	Elgeseter gate 2	19990826	sb
53	R0408	Magasinvegen 3, gnr. 100, bnr. 5	19990930	sb

54	R0652	Leira kirkegård. Adkomstvei og tilliggende områder	19991125	sb
55	R0404	Tungavegen 24, gnr. 16 bnr. 13 og Amalienlyst med tilhørende omr.	20000626	sb
56	R0203E	Knausen	20000831	sb
57	R0118AD	Bebyggelsesplan for Kongens gate 34, gnr. 402/78	20010227	sb
58	R0229D	Nedre Møllenberg 99-101 og gamle Kirkeveg 12b-14a	20010329	sb
59	R0172Q	Bebyggelsesplan for Nedre Singsakerslette	20010508	sb
60	R0006	Reguleringsplan for Innherredsveien 7, gnr. 410/147, gnr. 410/149	20010531	sb
61	R0161G	Strindheim skole. Bromstadvegen 1, gnr. 12/3 m.fl.	20010927	sb
62	R0306V	Markveien 5, gnr. 11/44 og nye fellesavkjørsler	20011108	sb
63	R1127AB	Klostergata 82, 86 og del av 89 Trondheim friidrettsst.	20020131	sb
64	R1162V	Åsvang skole, Jonsvannsveien 160	20020423	sb
65	R1076	Nidaros domkirke, domkirkegården og Vår Frue kirkegård	20020503	sb
66	R1096	Heimdal sentrum	20020530	sb
67	R0118AE	Sandgata 12 og 14	20020829	sb
68	R1127AB	Saupstad gård, gnr. 197, bnr. 1	20020926	sb
69	R0597A	Del av Ringvål Sykehus gnr. 156/8 og Ringvål daghem gnr. 156/9	20021003	sb
70	R0186C	Rotvoll Nedre, gnr. 16/453 og del av gnr. 16/1	20021031	sb
71	R0431	Granåsen, gnr. 49/1, Høiset gnr. 48/2, Åsheim gnr. 48/3	20021031	sb
72	R1121	Nordlivegen 6 og 6b, gnr. 17/61, 414	20030130	sb
73	R0433	Ilsvika vest	20030327	sb
74	R0436	Sør-Trøndelag psykiatriske sykehus, Østmarka m/ tilliggende omr.	20030522	sb
75	R0118AG	Nordre gate 26, 28 og 30, Fjordgata 33 og 35 og Rjaveita 4	20030522	sb
76	R0294C	Marienburg Søndre	20030619	sb
77	R1058F	Del av Ilsvikøra. Friområde og tursti	20030813	sb
78	R0442	Strandveiparken med omkringliggende bebyggelse	20030828	sb
79	R0443	Sjømannsveien 19, endret regulering for Ringve skole	20031106	sb
80	R0186D	Rotvoll Nedre, gnr. 16/1	20040216	sb
81	R0118AJ	Kjøpmannsgata 89 og 93, Fjordgata 2, 4 og 6a	20040219	sb
82	R0206R	Brøsetvegen 2, gnr. 12/17	20040325	sb
83	R0197M	St. Olavs Hospital, reguleringsendring	20040429	sb
84	R0431B	Granås, Høiseth, Aasheim, gnr. 48/31, felt S1	20040524	sb
85	R0570F	Leiv Erikssons veg 39, gnr. 413/21	20040527	sb
86	R0445	Dronningens gate, Nordre gate, Thomas Angells gate og Apotekerveita (Brannkvartalet)	20040617	sb
87	R0118AI	Cicignon-kvartalet	20040817	sb
88	R0236B	Klostergata 60, gnr. 440/50	20040826	sb
89	R0455	Persaunet	20040826	sb
90	R0459	Iladalen	20040826	sb
91	R0438	Kalvskinnet. Museum- og utdanningsområde, begrenset av Sverres gate, Bispegata, Elvegata etc.	20040826	sb
92	R0415B	Osloveien 11-25, gnr. 421/319,321,322,324,326,329,332,334,376	20040930	sb
93	R0362C	Kulsås, gnr. 187/1 og Flatås søndre, gnr. 190/145	20041004	sb
94	R0118AL	E.C. Dahls gt. 10, gnr. 403/83	20041028	sb
95	R0340B	Grilstad gård, gnr. 17/1	20050303	sb
96	R0461	Øvre Leirfoss kraftstasjon til Bratsbergvegen. G/s-veg.	20050303	sb
97	R0459A	Mellomila 48a, b, c, d og Koefoedgeilan 12	20050311	sb
98	R0272AC	Kvenild nordre og østre.	20050428	sb
99	R0197N	St. Olavs hospital. Byggefase 2	20050816	sb
100	R0445A	Thomas Angells gate 9, gnr. 401/200	20050922	sb
101	R0118AK	Sandgata 22, 24, 26a, 28, 30b ogc, Sandgata P-hus	20051027	sb
102	R0186E	Rotvoll Nedre, gnr. 16/1, Rotnissen barnehage	20051207	sb
103	R0346A	Havstein gård, kirkeutvidelse og bevaring av kulturlandskap	20060223	sb
104	R0416C	Nordre avlastningsveg i Ila	20060223	sb
105	R1142B	Ranheim vestre gnr. 23/1 og del av Ranheim nedre gnr. 24/1	20060426	sb
106	R0219B	Svartlamoen	20060627	sb
107	R0118AQ	Hospitalløkka 20b, gnr. 402/3	20060831	sb
108	R0426	E6 Osloveien på strekningen Dorthealyst-Steinberget-Lang Tunnel	20060831	sb
109	R1015I	Kyvannet, Antonie Løchens veg. Barnehage og utfartsparkering	20061214	sb
110	R0118AR	Bristolkvartalet, gnr. 401/173, 326	20070208	sb
111	R0118AS	Prinsens gt. 65, Olav Tryggvasons gt. 45, 47, 49 og 51	20070320	sb
112	R0455B	Persaunet, område B6	20070329	sb

113	R0148	Brøset gård, Gransvegen gnr. 51/2, 3 og 7	20070329	sb
114	R1044A	Tonstadbrinken 20, gnr. 323/7	20070329	sb
115	R0157C	Nedre Bakklandet 56 m.fl., gnr. 409/87 m.fl.	20070524	sb
116	R0118AT	Søndre gate 24, Gjelvangveita 7 og Storchveita	20070530	sb
117	R0340C	Grilstad gård/park	20070927	sb
118	R0131	Klæbuveien 18 og 20, gnr. 405/228, gnr. 410/716	20071122	sb
119	R0219C	Svartlamon	20071123	sb
120	R0560AL	Nedre Elvehavn, område G3, Innherredsveien 20, gnr. 410/716	20071213	sb
121	R1170D	Thoning Owesens gate med tverrforbindelse til Innherredsveien	20080212	sb
122	R0477A	Brattørkaia, trondheim sentralstasjon og ny tverrforbindelse	20080327	sb
123	R0118AP	Kalvskinnet	20080424	sb
124	R0433B	Ilsvikveien 30, Ilsviken parsell og jernbanegrunn 5, Ila	20080424	sb
125	R0118AU	Søndre gate 4-10 og Kongens gate 4	20080522	sb
126	R1211A	Sverresbekken , nytt utløp	20080612	sb
127	R1013R	Bjarne Ness veg 20, 22b og 22c, gnr. 79/1, 24	20081023	sb
128	R0185P	Lian og Kystadmarka	20081120	sb
129	R0560AN	Verftsgata 2 m.fl.	20081120	sb
130	R0014N	Heimdal Nordre og deler av Hårstad Minde	20081204	sb
131	R0346B	Havstein Vestre. Golfanlegg	20081204	sb
132	R0118AV	Munkegata 26, gnr. 402/193, 354	20090129	sb
133	R0650B	Brøsetvegen 145g, gnr. 51/8	20090211	sb
134	R0433C	Mellomila 79 og 81, gnr. 417/100 og Ilsvikveien 22, gnr. 417/94	20090212	sb
135	R1091L	Sandbakkvegen 47	20090226	sb
136	R0479A	Nedre Ranheim. Del av nytt hovedvegssystem	20090416	sb
137	R0384J	Skippergaten 14	20090430	sb
138	R0437E	Utleiren, deler av gnr. 85 bnr. 2, 3, Idrettsanlegg	20090430	sb
139	R0118AX	Kjøpmannsgata 73 (Royal Garden m.fl.)	20090618	sb
140	R0266N	Sæterbakken og Tjønlien	20090827	sb
141	R1058H	Ilsvikveien 18	20090827	sb
142	R0328V	Spongdal skole	20090924	sb
143	R0418A	Fjellsetermyra. Utfartsparkering	20091119	sb
144	R0118BA	Munkhaugveita/Schultz gate m.fl.	20091217	sb
145	R0477C	Ytre Basseng og Brattørmoloen	20091217	sb
146	R0479B	Ranheim Vestre. Strandområde 4	20100128	sb
147	R20090009	Pir II på Brattøra	20100325	hbk
148	R0014P	Hårstad Minde, Tiller-ringen 150 og 152	20100520	sb
149	R20090039	Nordre Avlastningsveg. Brattøra friområde	20100826	hbk
150	R20100021	Selsbakkveien 3 og 5	20100826	hbk
151	R0118AZ	Kongens gate 30	20100826	sb
152	R20100047	Kongens gate 43 og Smedbakken 5	20101021	hbk
153	R20100054	Bassengbakken 2, Innherredsveien 22a, 24, 26, 28 og Trenerys gt 11	20101118	hbk
154	R20100041	Kystad Alle 25, Kystad gård	20101216	hbk
155	R20100019	St. Jørgensveita 2 og Erling Skakkes gate 9 og 11	20110127	hbk
156	R20100060	Riksveg Gildheim - Grilstad	20110127	hbk
157	R20100005	Lundåsen 61, gnr. 178/2	20110331	hbk
158	R20100034	Vår frue gate 1 og 3, Thora Storm videregående skole	20110331	hbk
159	R20100076	Per Halvorsens vei, gnr. 316/80 m.fl.	20110331	hbk
160	R20090023	Harald Bothners veg 21	20110616	hbk
161	R20100025	Havstein gård	20110616	hbk
162	R1112AT	Blaklivegen 10, gnr. 83/1	20110616	sb
163	R20090028	Bispegata allmenning og Arkitekt Christies gate allmenning	20110929	hbk
164	R20100089	Munkhaugveita 5 og 7	20110929	hbk
165	R20110014	E6 Omkjøringsvegen Tunga–Rotvoll og søndre del av Haakon VII's gt	20110929	hbk
166	R20110032	Tyholtveien 2, 2b og 2c, gnr. 406/356	20111215	hbk
167	R20100024	Fjordgata 76, 78 og 80	20120126	hbk
168	R20110015	Kjøpmannsgata 36 og 38	20120524	hbk
169	R20090021	Skjetlein videregående skole	20120524	hbk
170	R20100082	Rv706 Nordre Avlastningsveg. Gang- og sykkelbru Skansen	20120524	hbk
171	R20110035	Haakon VII's gt. 27 og 27b, gnr. 412/271, 272	20120524	hbk

Vedlegg 6.5

KULTURMILJØER I TRONDHEIM MED KULTURHISTORISK VERDI

Kommuneplanens arealdel 2012-24

Hensynssoner kulturmiljø og kulturlandskap

Områdene omfatter en rekke miljøer der kulturhistoriske verdier er fremherskende, og der det er grunn til stor varsomhet med hensyn til alle endringer av miljøkvalitetene.

Beskrivelsene er høyst kortfattede, og kun ment som stikkord som skal gi en pekepinn om hvilke historisk og antikvarisk relaterte miljøkvaliteter det i hovedsak er tale om i de enkelte områdene.

Områdene er vist med skravur på vedlagte illustrasjonskart, og følgende retningslinjer gjelder:

36. Retningslinjer for hensynssone kulturmiljø og kulturlandskap

*I områder avmerket som **hensynssoner kulturmiljø og kulturlandskap** skal den kulturhistorisk verdifulle*

bebyggelsen og områdenes særpregede miljø, herunder landskapsverdier, søkes bevart.

Alle planforslag og søknader om tiltak som berører verdier knyttet til kulturmiljø og/eller kulturlandskap

innenfor hensynssonene, skal forelegges byantikvaren.

Ved nye tiltak innenfor hensynssonene, kan kommunen kreve at kulturmiljøet/ landskapet dokumenteres og at

det redegjøres for hvordan disse verdiene i området vil bli ivaretatt.

I førkrigsområder som Elgeseter, Ila og Lademoen bør gater utformes som symmetriske bygater.

For hensynssone Midtbyen gjelder i tillegg følgende:

Midtbyens særpreg og helhetsmiljø skal bevares og videreutvikles. Det kreves detaljregulering ved nybygg.

Arealene i Midtbyen skal utnyttes så godt som mulig, innenfor hensynet til verneverdiene.

Gatestrukturen skal bevares slik at Cicignons byplan fra 1681 opprettholdes.

Bygningsmiljøet og byrommene er kulturhistorisk verdifullt, og det skal derfor legges stor vekt på bevaring av

dette. Den historiske trehusbebyggelsen skal tas spesielt hensyn til.

Utforming av ny bebyggelse, særlig høyder, skal fastsettes etter følgende hensyn:

- *For å bevare Nidarosdomens dominans i landskapet, skal virkningen på Midtbyens silhuett vurderes.*

- *Den historiske eiendoms- og bebyggelsesstrukturen skal være førende for skalering av ny bebyggelse, forstått som rytmen i gatene og oppdeling av volumer.*

- *For å sikre gode gaterom og videreføring av de offentlige rommenes karakter, skal virkninger i gatebildet vurderes.*

- *For å sikre de lave trehusenes betydning i byrommet skal virkninger for disse vurderes.*

1.1 "Onsøyhåggen" med tilstøtende LNF-område i dalføret

Velbevart og landskapsmessig særlig godt eksponert "snitt" av Bynesets kulturlandskap, inkl. flere eldre gårdsanlegg og en velbevart husmannsplass. Landskapet knytter seg til gamle Bynesvei gjennom Bymarka, en vei som i seg selv er et viktig historisk kulturmiljø.

2.1 Blyberget og Teisendammen, inkl. gårdsanlegget Nøysomhet ("Wullumsgården"). *

Markant landskapsformasjon med tidlige og nyere historiske elementer; Teisendammen som representant for de oppdemmede vannene i llavssdraget, Wullumsgården som ytterst særpreget og meget godt bevart tidlig 1800-talls gårdsanlegg. Strategisk beliggenhet som den klart mest markante "innfallsporten" til Bymarka; viktig som oppsluttende miljø for Sverresborgområdet østenfor (område 2.2)

2.2 Sverresborg med Dyrborgskogen og Dyrborgjordet

Historisk kanskje den mest markante landskapsformasjon i kommunen - Kong Sverres borg Zion; Folkemuseets område siden 1909; Dyrborgskogen som oppsluttende skoglandskap for museet; også Dyrborgjordet er et oppsluttende landskapsmiljø for museet, i tillegg til å være et meget attraktivt friområde.

2.3 Lade kirke og Lade gård

Viktigste historiske lokalitet utenfor byområdet; middelalderkirke (1180-tall, automatisk fredet) og et av landsdelens mest storslagne gårdsanlegg (tidlig 1800-tall, fredet); har kirkegård og et mindre parkområde (med rester av gammel allé) som landskapsmessig ramme - dessuten med markant beliggenhet på et svakt, men tydelig høydedrag.

2.4 Ringve

Praktfullt (delvis fredet) historisk gårdsanlegg med park, nasjonalt musikkhistorisk museum; i tillegg botanisk have med arboret, som utgjør et svært betydningsfullt oppsluttende element for gårdsanlegget.

2.5 Rognli

Meget verdifull og godt bevart dragestilsvilla i stor have; både hus og have spesialregulert.

2.6 Østmarka/Østmarkajordet, inkl. fjordsonen m/Ringvebukten

Særpreget og godt bevart psykiatrisk sykehus i grønt miljø ("asyl i villastil"), spesialregulert; Jordet sønnenfor er et betydningsfullt oppsluttende element både for sykehusanlegget og for Ringve i syd. Som helhet utgjør dette området (2.5 sammen med 2.3 og 2.4) et av de aller mest betydningsfulle historiske kulturlandskapene i Trondheim; Ringvebukten med to særpregede bygninger som begge har høy kulturminneverdi er et ytterligere oppsluttende miljø som forsterker verdien.

2.7 Dronning Mauds Minne Høyskole - bygninger og park

Tidligere Nordenfjeldske Blindeskoles anlegg (tidl. 1900-t.), med karakterfullt jugendstilpreg. Park og bebyggelse virker sammen som et parklandskapsmessig hele, godt eksponert mot innfartsveien til Trondheim nordfra.

2.8 Falkenborg

Gammelt gårdsanlegg i en mindre have, som er rik på ulike treslag (arboret).

2.9 Bakke kirke og Bakke gård

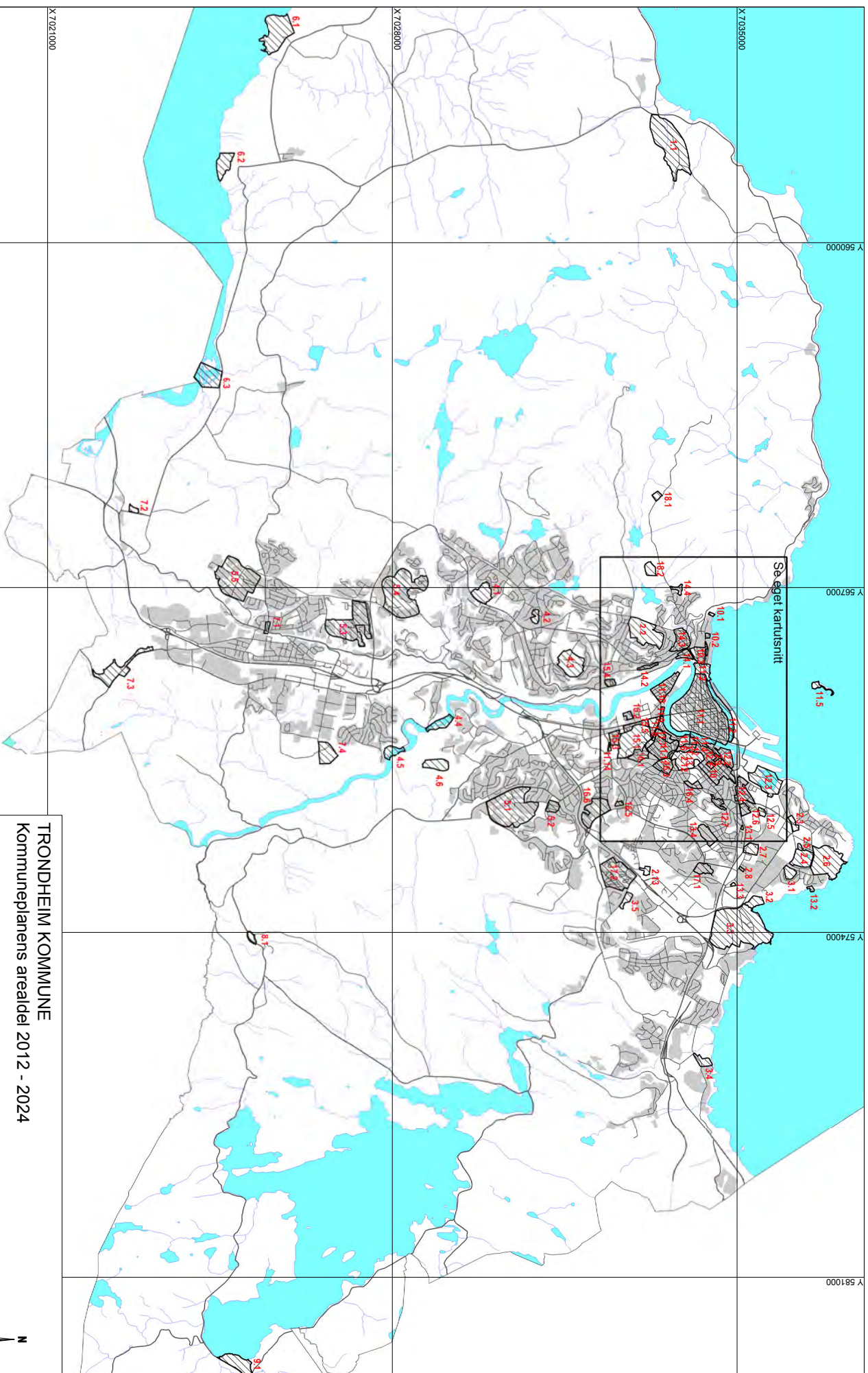
En av de første åttekantkirkene i landet (1715), og hovedbygningen til et av 1700-tallets fremste storgårdsanlegg i Trondheim, der det i kjelleren er bevart rester av klosteranlegg (fredet bebyggelse, og i tillegg middelalderbygrunn). Gårdsplass i direkte sammenheng med park på oversiden av Kirkegaten - et viktig oppsluttende element for det historiske miljøet.

2.10 Bispehaugen

Storslagen og ekstremt godt eksponert skolebygning fra 1920-årene, beliggende på et ytterst markant terrengmessig fremspring i landskapet.

2.11 Lillegården

Gårdsanlegg med tilhørende park, fra 17-/tidlig 1800-tall. Spesialregulert. Utgjør en direkte landskapsmessig fortsettelse av Småbergan/Duedalen (se 2.12).

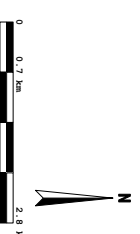

TRONDHEIM KOMMUNE
Kommuneplanens arealdel 2012 - 2024

 Hensynssone bevaring kulturmiljø

11.1.1 Tallene viser til beskrivelse i eget vedlegg:

Dato: 24.02.2014

2.12 Småbergan/Duedalen

Stort friområde omkring byens meget markante 1600-talls festningsanlegg, der de store ubebygde arealene utenfor selve festningsanlegget fra gammelt av er militært forterreng der det fremdeles finnes rester av utenverker som var del av festningsanlegget. Den dramatiske Duedalen har en særlig historisk betydning i egenskap av å være et gammelt rasområde (fra 1620-tallet), og er en viktig del av helheten.

2.13 Brøset (Reitgjerdet)

Gammelt sinnssykeasylanlegg, opprinnelig leprahospital, med et tilhørende parkområde rett sønnenfor som oppsluttende miljø. Viktig som helsehistorisk monument.

2.14 Ringve skole og Sjømenns aldershjem*

Epokegjørende skoleanlegg (1960-tall) som er særlig godt integrert i knauslandskapet det er en del av; Sjømenns aldershjem (1927) og park i vest utgjør et positivt tilsluttende miljø.

3.1 Devle gård og park

Arkitektonisk sjelden type lystgårdsanlegg (tidlig 1800-tall) med park. Våningshuset bevart, uthusfløyene gjenoppført til boligformål. Ett av anleggene i "perleraden" av lysgårder innenfor "herregårdslandskapet" på Lade.

3.2 Leangen gård med have og park

Det best bevarte og mest intakte lystgårdsanlegget på Ladehalvøya (tidlig 1800-tall). Fredet. Bebyggelse, have og park (inkl. fjordsonene) danner her et helhetlig kulturlandskapsmiljø av meget stor verdi.

3.3 Rotvoll Øvre og Nedre, inkl. tidligere Rotvoll Asyl

To av de gamle storgårdene øst for byen; begge med delvis velbevarte gårdsanlegg; i tillegg et inntakt og godt bevart sinnssykehusanlegg fra 1870-tallet. Summen av gjenstående jordbruksarealer rundt gårdene, inkl. to gamle alléer (inkl. Schmettows allé), fjordsonen og skogbevokste knauser utgjør (tross innreguleringen av Statoils forskningssenter, og konverteringen av Rotvoll Nedre til privatskole m.m.) et enestående kulturlandskap i nærområdet til en større by, med meget høyt krav på bevaring som åpent landskap - av kulturhistoriske grunner; og ikke minst som potensial for rekreasjon og friluftsliv m.m. i den grad landbruksvirksomheten måtte bli utfaset.

3.4 Ranheim kirke med kirkegård , og tilliggende stasjonsområde med park

Kirkested og bydelssentrum, som sammen med næringsmiljøet på den andre siden av jernbanelinjen er det nærmeste en kommer et "sentrum" i bydelen Ranheim. Viktig å bevare som historisk forankret identitetspunkt for bydelen. Kirken, nærliggende gårdsanlegg og jernbanestasjonen har også hver for seg antikvarisk verdi.

3.5 Granåsen gård og åkerskråningen nedenfor (vestenfor)

Landskapsmessig ytterst markant beliggende gammelt gårdsanlegg (med delvis fredet interiør), visuelt godt eksponert fra lang avstand. Sammen med åkerarealene i skråningene foran gården et viktig minne om den tidligere bygdelagskarakteren.

4.1 Kystad Vestre med tilliggende park og landskapshave.

Største og viktigste 1800-talls lystgård i områdene vest for byen. Sammen med parken nedenfor (opprinnelig anlagt som planteskole for byens trær) og den store landskapshaven ovenfor det storslagne våningshuset, er dette et helt spesielt kulturmiljø. Området har også betydning som rekreasjonsareal i bydelen.

4.2 Ferstad gård og park

Sent 1700-talls gårdsanlegg (fredet), med flere eldre uthusbygninger i behold i tillegg til våningshuset. Karakterfull landskapssituasjon, der hovedbygningen ligger i sterkt skrånende terreng med fullt eksponert kjellertasje på nedsiden. Det fremste av to anlegg i sin type som i dag er bevart på Byåsen (Wullumsgården er det andre).

Området ble ved en feiltagelse ikke med på plankartet i kommuneplanens arealdel (KPA). Områdene vil bli foreslått som hensynssoner i kulturmiljø ved neste rullering av KPA* Området ble ved en feiltagelse ikke med på plankartet til kommuneplanens arealdel (KPA). Områdene vil bli foreslått som hensynssoner i kulturmiljø ved neste rullering av KPA

TRONDHEIM KOMMUNE
Kommuneplanens arealdel 2012 - 2024
Utsnitt sentrale byområder

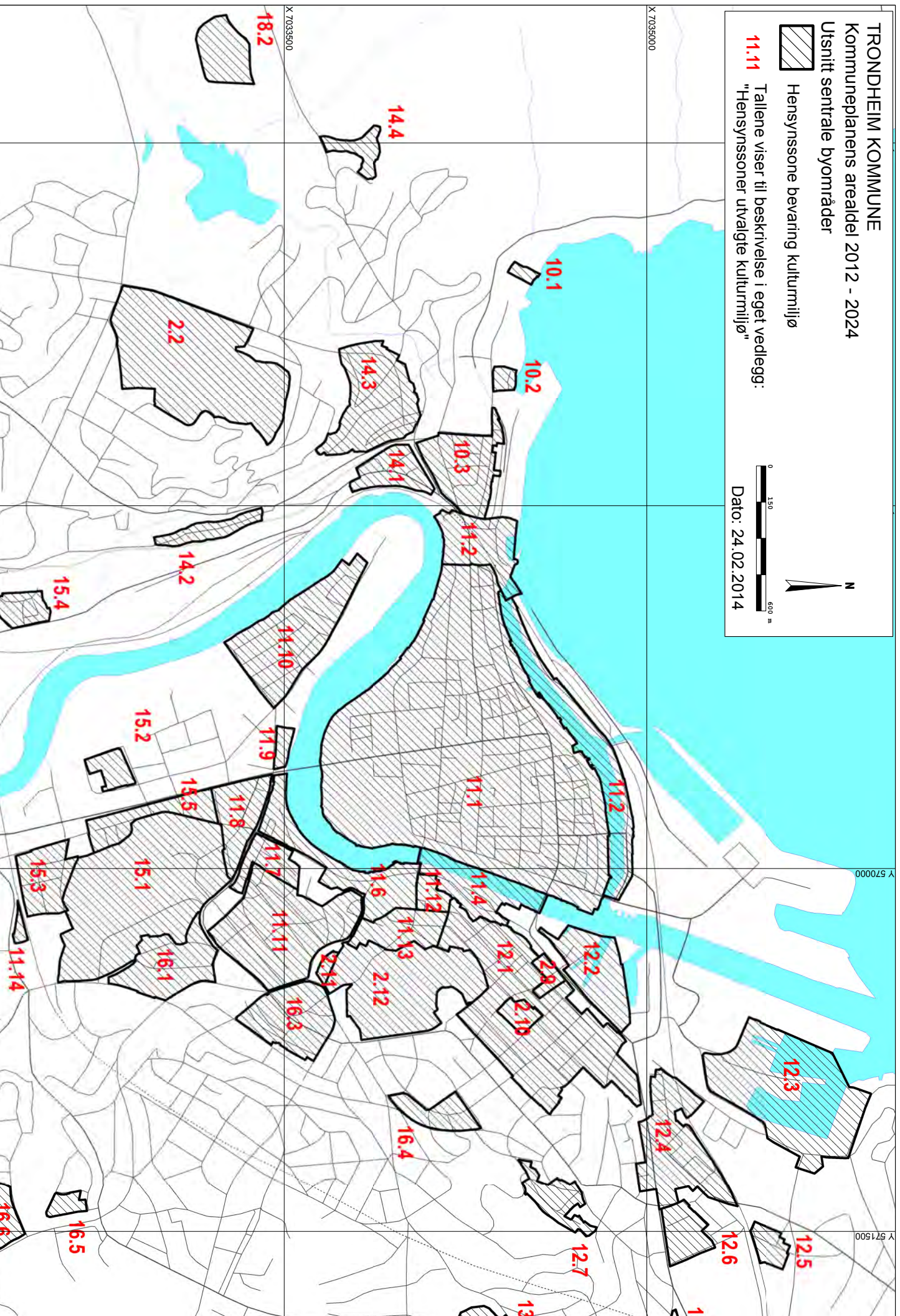
Hensynssone bevaring kulturmiljø

11.11

Tallene viser til beskrivelse i eget vedlegg:
"Hensynssoner utvalgte kulturmiljø"

Dato: 24.02.2014

4.3 Havstein gård og Havstein kirke

En av de viktigste gamle storgårdene på Byåsen, som sammen med den senere fradelte Havstein Vestre i dag danner et tvillingtun; fra ca. 1860 også med den kommende bydelens nye kirke nærmest som en del av tunet. Storslagen beliggenhet, med gårdene, kirken og gammel edeltrevegetasjon godt eksponert sett fra byen. Trevegetasjonen omfatter bl.a. rester av den allé som i sin tid førte fra Havstein og i rett linje opp til Munkvoll Gård - en av 1700-tallets mer berømte alléer i Norge. Bevaring av den landskapsmessige helheten på Havstein har lenge vært tillagt stor vekt.

4.4 og 4.5 Nedre og Øvre Leirfoss kraftstasjoner med omgivelser

To godt bevarte kraftanlegg fra elektrisitetens "barndom" i Trondheim (tidlig 1900). Begge med vesentlige historiske kvaliteter i behold, både tekniske og arkitektoniske; begge med relasjon til tilliggende friområder. Øvre L. den eldste, Nedre den arkitektonisk mest spektakulære. Begge er viktige som historiske elementer i nært samspill med fossene.

4.6 Leren Gods og tilhørende allé og kapell

Fra langt tilbake det største gårdsbruket i områdene syd for byen, det opprinnelige storgårdsanlegget er i dag noe redusert (bl.a. etter brann før krigen); like fullt et mektig anlegg den dag i dag. Beliggenheten, på et høybrekk i terrenget, der allén løper langs høybrekket har god visuell eksponering i landskapet, særlig sett fra Bratsbergveien. Kapellet har i dag fått befestet sin posisjon i miljøet, som element i nyanlagt kirkegård.

5.1 Risvollan

Stor og arkitektonisk epokegjørende rekkehusutbygging fra årene omkring 1970, inkluderer også ett av byens første moderne høyhus.

5.2 Christian Eggens vei

Ytterst homogent og meget tett lite rekkehusområde med lave enetasjes kjellerløse hus; fra 1960-tallet. Svært lite endret i eksteriør. Arkitektonisk sett et unikt boligmiljø i Trondheim.

5.3 Kolstad/Saupstad

Kolstad/Saupstad (ofte kalt "Den hvite By") var sammen med Huseby/Flatåsen den største samlede boligutbyggingen i Trondheim, som startet på slutten av 1960-tallet. Det opprinnelige markante helhetspreget, som var gjennomført over et meget stort område, med flere separate byggetrinn, er for en stor del fremdeles i god behold. Epokegjørende ved sin løsning av trafikken, som ble holdt helt utenfor de store, parkmessig behandlede tunene.

5.4 Huseby/Flatåsen

Se 5.3

5.5 Kattem

Stort, homogent boligutbyggingsområde fra slutten av 1970-årene, der gjennomført trafikkseparering representerer et viktig miljøaspekt.

6.1 Byneset kirke og kirkegård, inkl. "Høgsteinen" og "Steinshylla"

Meget fin middelalderkirke (1180-tallet) med kirkegård og noe tilliggende eldre bebyggelse. Sammen med bygdeborgformasjonen Høgsteinen i vest og strandstedet Steinshylla ved sjøen i sydøst et unikt kultur og kulturminnemiljø. I gammel tid sentrum på Byneset.

6.2 "Apoteket"

Gammelt, godt bevart gårdsanlegg helt nede i sjøkanten, i tilknytning til naturvernområde, ganske så avsondret fra omverdenen. Fra 1600-tallet urtegård for Løveapoteket i Trondheim.

6.3 Leinøra

Strandsoneområde ved utløpet av Gaula med sjelden tindvedforekomst, del av et større naturvernområde (som er under stadig og dramatisk endring som følge av endringer i elvas vannføring). Tas med som kulturlandskapsområde i egenskap av sin miljømessige særegenhet og sin spesielle attraktivitet som besøksmål.

7.1 Heimdal sentrum

Miljømessig og arkitektonisk sammensatt sentrumsmiljø i stasjonsbyen Heimdal, med et blandet bygningsmiljø. Viktig kulturminnemiljø i egenskap av sin identi-

tetsskapende funksjon i og for bydelssenteret.

7.2 Leinstrand kirke og kirkegård

1600-tallskirke, om enn mye ombygget. Er i seg selv et viktig historisk monument, og som kirkegård og kirkested det viktigste kulturminnemiljøet i Leinstrand.

7.3 Torgardsletta

Gjenværende deler av et jordbruksmiljø med flere til dels eldre gårdsanlegg beliggende på "landskapsbrinken" som i dag følges av veien til Klæbu. Dette er rester av et meget prominent kulturlandskap med røtter helt tilbake til folkevandringstiden og antakelig også før det. Det viste området er i dag det eneste samlede miljøet der det ennå kan være mulig å beholde et tradisjonelt kulturlandskap på Torgardssletta, og derigjennom også fastholde minnet om noen av de aller tidligste bosettingene i Trondheimsområdet.

8.1 Bratsberg kirke og kirkested

1850-tallskirke (etter Linstows typetegninger) som markerer det gamle sentrum i Bratsberg. Kirke, kirkegård og kirkebakke utgjør til sammen et markant og lokalt viktig kulturminnemiljø.

9.1 Øvre Jervan

To gamle gårder (Øvre Jervan) med overveiende gammel bebyggelse som utgjør viktige minner om gårdsbebyggelsen ved Jonsvannet. Blant de fremste eksemplene på jordbrukskulturen som tidligere preget områdene rundt vannet i langt større grad enn i dag.

10.1 Ilsviken gård med have

En av de mest fremtredende trondhjemske lystgårdene fra 2. halvdel av 1700-tallet, med nylig delvis rekonstruert tidligere have i på arealet nord for gården, ned mot fjorden. Hovedbygningen med sidefløyer er fredet, og er i tillegg spesialregulert.

10.2 Ilsvikøra

Særpreget, og eksteriørmessig svært inntakt, "byfiskerlandsby" fra 1860/70-tallet. Miljøet som helhet ble spesialregulert i 1978.

10.3 Ila nord for Ilaparken (Nordre Ilevollen, Mellomila og Nedre Ila)

Er sammen med Bakklandet byens eldste forstadsmiljø, med røtter tilbake til tidlig 1700-tall. Nåværende trehusbebyggelse er i hovedsak fra første halvdel av 1800-tallet. Enkelte bygninger og "delmiljøer" er spesialregulert, men også miljøet som helhet har klart krav på bevaring som kulturmiljø. Inneholder Ila skole, som er et arkitektonisk ytterst fremragende bygningsminne; dessuten finnes tre tidligere skolebygninger bevart i området - den eldste fra 1750-tallet.

11.1 Midtbyhalvøya

Det helt sentrale og totalt dominerende kulturmiljøet i Trondheim. Av flere grunner, bla. arbeidet med en egen midtbyveileder som gjennomføres i 2012, er det valgt å betrakte og definere Midtbyen som ett samlet kulturmiljø. Inneholder en rekke fredete bygninger og flere spesialregulerte bygninger og miljøer. Midtbyen er Trondheims fremste og mest verdifulle kulturmiljø, med meget høy verdi også i nasjonal sammenheng

11.2 Skansenområdet/Nidareid

Byhalvøyas landfaste forbindelse med omverden; her finnes omfattende rester av eldre festningsverker, og Ilen kirke som i 1880-årene ble reist på det tidligere festnings-glaci. Området har i dag karakter av å være et åpent og fjordnært parklandskap. Det inneholder også fysiske minner om jernbanens innføring til Brattøra over Nidareid rundt 1880, og fra den store jubileumsutstillingen i 1930.

11.3 Vestre og Østre Kanalhavn (NB overlapper delvis 11.1)

Sandgatens og Fjordgatens bryggemiljø er det ene av Midtbyens to store sjøhus- eller bryggemiljøer; med bygninger fra rundt midten av 1800-tallet. Utgjør sammen med selve kanalen og kaiområdene langs nordsiden et enestående sjøfarts- og fiskerihistorisk miljø. Området har meget høyt krav på bevaring som samlet kulturmiljø. Flere delområder er spesialregulert.

11.4 Øvre Elvehavn (NB overlapper delvis 11.1 og 11.6)

Det andre og viktigste av Midtbyens bryggemiljøer; eldste bygninger som fremdeles står er fra første del av 1700-tallet. Miljøet konstituerer sammen med

elveløpet og bryggemiljøet på Bakklandet et av de aller viktigste kulturmiljøene i Trondheim overhodet. Det har også stor nasjonal betydning.

11.5 Munkholmen

Befestet holme (med bygninger fra 16- til 1800-tallet), også med rester av middelalderklosteranlegg. Har en spesiell relasjon til Cicignons byplan som visuelt akseendepunkt for Munkegaten. Bebyggelsen er i sin helhet fredet, og holmen er et betydningsfullt kulturmiljø også på nasjonalt nivå.

11.6 Bakklandet (overlapper delvis 11.4)

Sammenhengende 1800-talls forstadsbebyggelse som strekker seg fra Klostergaten i syd til Innherredsveien i nord. Den ene av byens to første forsteder (den andre er 10.3, Ila), påbegynt utbygd som forstad på slutten av 1600-tallet. Nåværende bebyggelse er i hovedsak fra første halvdel av 1800-tallet. Innholder i tillegg til en lang rekke boliganlegg også Bakklandsbryggene - et sjøhusmiljø som utfyller bryggemiljøene på byhalvøya (og som sammen med 11.4. konstituerer Trondheims gamle Elvehavn). Inneholder et unikt brominne - Bybroen, fra 1861. Det aller meste av Bakklandet er spesialregulert, men et område lengst nord mangler regulering.

11.7 Korsgata/Singsakerbakken

Håndverker- og arbeiderforstad fra siste halvdel av 1800-tallet, i dag transformert til bl.a. studentboligområde. Karakterfullt miljø rett nedenfor skrenten som danner avgrensing mot den "penere", øvre delen av Singsaker. Den gamle bebyggelsen er nylig istandsatt til studentboliger. Store deler av området er spesialregulert.

11.8 Studentersamfundet, Statsarkivet og Vollan; inkl. Elgeseter gml. kirkegård og "Grensen"

Markant institusjons- og parkmiljø, med relasjon til tidligere NTH på Gløshaugen. Viktig som oppsluttende miljø for Høyskolen. Høyskolealléen og de øvre deler av parken er fredet. "Grensen" er et pittoresk trehusmiljø, som ligger oppe på en bratt skrent (skjæring) som danner overgang til Korsgata/Singsakerbakkenområdet. Vollan (Elgeseter) er en av de gamle gårdene i byens nære omegn; Studentersamfundet er en ytterst særegen bygning med stor høyskolehistorisk, arkitektonisk og antikvarisk verdi.

11.9 Sannan

En liten, sent 1800-talls bygningsgrend rett vest for Elgeseter bro, med verdi bl.a. som miljøskapende og særlig godt eksponert bebyggelse i parkområdet langs elven.

11.10 Øya

Stort, samlet og godt bevart bygningsmiljø utenfor byområdet, der det fra litt etter midten av 1800-tallet og helt opp til etter siste krig er blitt bygd villaer, tomanns- og flerleilighetsboliger i tre, etter hvert også med enkelte innslag i mur. Ispedt enkelte mer markante eldre bygningsanlegg, hvorav Klosterenget og Klosterdalen er de viktigste. Definert som "antikvarisk bevaringsområde" i den kommunedelplan for Øya/Elgeseter som nå utgår. Villaområdet i Kronprins Olavs allé er spesialregulert, mens området rundt Klosterdalen utgjør del av Middelalderbygrunnen (Helgeseter kloster), der grunnen er automatisk fredet.

11.11 Singsaker (nedre og midtre deler), inkl. Kristiansfelt

Stort villaområde, som i vest grenser til Korsgata-området og Øvre Bakklandet, i nord, øst og syd til Lillegårdsbakken og Eidsvolls gate. Inneholder et stort spesialregulert område langs de to gatene Øvre og Nedre allé, der innslaget av fremragende villaer fra tiden rundt og like etter første verdenskrig er meget betydelig.

11.12 Port Arthur

Konsentrert murhusmiljø fra jugendstiltiden, med flere godt bevarte enkeltbygninger. Området kneiser på toppen av Møllenberg og utgjør et meget sterkt eksponert bygningslandskap sett fra Midtbyen.

11.13 Kristianstenssletten med "Pappenheim"

Variert, utpreget beskjedne trehusbebyggelse, hovedsakelig fra tidlig 1900-tall. "Pappenheim", et område med småhus oppført som provisorier i bolignødens tid rett etter 1.verdenskrig, utgjør det dominerende og mest markante innslaget i området.

11.14 Lerkendal

Lerkendal gårsd er en av de best bevarte lystgårdene som ble anlagt rundt Trondheim på 1700-tallet.

12.1 Møllenberg/Rosenborgområdet

Stort, meget tett utbygget arbeiderboligmiljø fra 1890-årene, direkte relatert til utbyggingen av verkstedindustrien på Nedre Elvehavn i samme periode. Størstedelen av området er spesialregulert.

12.2 Nedre Elvehavn

Skipsverkstedsmiljø fra 1880- og 90-årene; mange av de opprinnelige verkstedbygningene er tatt vare på. I løpet av de siste par tiår transformert til moderne sentrumsmiljø, der de gamle bygningene spiller en viktig rolle.

12.3 Nyhavna

Krigstidsmiljø - viktigste tyske marinebase i Norge under krigen. Har i behold flere av de opprinnelige tyske bygningene, herunder særlig de to svære ubåtbunkerne "Dora 1" og "Dora 2". Bebyggelsen, sammen med karakteren av militært havnemiljø fra 1940-tallet, konstituerer et krigstidshistorisk miljø av nasjonal og internasjonal betydning.

12.4 Ulstadløkkveien-området/området omkring Lademoen park

Konsentrert offentlig sosial boligbebyggelse i mur fra tiden omkring 1. verdenskrig og litt ut i mellomkrigstiden; samt et noe tidligere innslag av privat boligbebyggelse i mur i området langs begge sider av Lademoen park. Parken, med Lademoen kirke og skole, utgjør sammen med bebyggelsen rundt, et ytterst karaktersterkt og verdifullt kulturmiljø - Lademoens "kjerneområde".

12.5 Lilleby

Et mindre miljø med konsentrert leiegårdsbebyggelse av lignende type som ved Lademoen park, men med mer utpreget jugendstilpreg; noe som også gjelder den monumentale Lilleby skole.

12.6 Voldsminde-området

Ytterst helstøpt, ensartet større boligmiljø i funksjonalistisk stil, bygget i jernbetong på midten av 1930-tallet, opprinnelig karakter godt bevart. Meget markant innslag i "Østbyens" miljø.

12.7 Åsbakken/Markveien-området

Et område med godt bevart villabebyggelse fra tidlig mellomkrigstid, av noe mer beskjeden karakter enn villaområdene fra samme tid på Singsaker. Også den opprinnelige miljøkarakteren, med til dels store haver, er godt bevart.

13.1 Saxenborg

Meget godt bevart lukket gårdsanlegg fra tidlig 1800-tall. Fredningsverdi.

13.2 Smedstuen (Lysholmsminde)

Pittoresk lite miljø med rester av industribebyggelse fra tidlig 1800-tall, byhistorisk betydningsfullt som tidlig industrimiljø.

13.3 Louiselyst

Delvis inntakt lite lystgårdsanlegg fra 1840-årene, der særlig hovedbygningen har antikvarisk interesse. Verdifullt som miljø tross sterk grad av innbygging i nyere tid.

13.4 Persaunet Leir

Tyskbygget kontorbrakkeby fra krigstiden, med relasjon til marineverftet i Nyhavna. I dag konvertert til boligbruk; de fleste enkeltbygningene er fredet. Opprinnelig miljøkarakter i svært god behold.

14.1 Arildsløkken/Nyveien

Konsentrert leiegårdsbebyggelse i mur, hovedsakelig fra tidlig 1900-tall; inneholder bl.a. ett av byens aller mest verdifulle jugendstilmiljøer. I tillegg godt bevart villabebyggelse langs Osloveien ("Nyveien"), for det meste i upusset tegl.

14.2 Gamle Åsvei

Villabebyggelse langs den siste rest av den smale, gamle veien som førte fra Ila og opp til Byåsen. Flere godt bevarte enkeltbygninger.

14.3 Stenberget med tilliggende gater

Stort, fra byen meget godt eksponert villaområde, med en rekke godt bevarte enkeltbygninger og tilhørende haver.

14.4 Ellefsens vei

Villaområde, hovedsakelig bygget ut på 1960-tallet; inneholder en unik samling av noen av Trondheims arkitektonisk beste boliger fra etterkrigstiden.

15.1 Gløshaugen

Trondheims "Akropolis": Norges Teknisk Høyskoles eldste anlegg fra 1910-14, med en lang rekke senere tilføyelser. Sterkt konsentrert samlet miljø som har en formidabel landskapsmessig virkning. Hovedbygningen og bebyggelsen rundt "campus" er fredet.

15.2 "Marinevold"

Samlet miljø med provisoriske småhus av tilsvarende type som på Pappenheim. Godt bevarte enkeltbygninger, og et godt bevart samlet miljø. Spesialregulert.

15.3 Lerkendalsområdet

Konsentrert samling av typiske trondhjemske firemannsboliger, fra slutten av 1920-årene og frem til 1950-årene. (Definert som antikvarisk bevaringsområde i den kommunedelplan som nå utgår).

15.4 Marienlyst

Karakteristisk "jernbaneverkstedboligby", tett utbygget med forholdsvis beskjedne bolighus i ganske små haver. Det opprinnelige helhetspreget i god behold.

15.5 Elgeseter gate/Klæbuveien, inkl. Dalsenget

Tidlig 1900-talls bygater, med en rekke murbygninger fra før og etter 1. verdenskrig i behold. Særlig Elgeseter gate har en sterk bybildekarakter i behold, især på østsiden. Spesielle kulturminner: En gammel elektrisitetsverksbygning i Klæbuveien, og trikkestallen på Dalsenget.

16.1 "Knausen"-området

Godt bevart "penere" villaområde fra mellomkrigstiden, spesialregulert. I det alt vesentlige "førfunksjonalistiske" bygninger.

16.2 Berg prestegård *

Gammel prestegård i Strinda, omgitt av mellomkrigstids villaer i funksjonalistisk stil.

16.3 "Lillegården"-området, inkl. Singsaker skole og Singsaker Studenthjem

Boligbebyggelse i mur fra tidlig mellomkrigstid; meget homogene bygningsmiljøstrukturer, med bolighistorisk og arkitektonisk betydningsfullt. Singsaker skole er et godt bevart eksempel på skoleutbyggingen i Trondheim for ca hundre år siden. Singsaker Studenthjem er en unik institusjon som har tilhold i en svær tyskbygget trebygning fra okkupasjonstiden.

16.4 Trondhjems Kooperative Boligselskaps område

Byens første firemannsboligområde, bygget i regi av et boligkooperativt selskap på 1920-tallet; godt bevarte bygninger enkeltvis, og er godt bevart som samlet miljø.

16.5 Frydenberg-området

Samlet kjedehusmiljø fra 1960-tallet. Ensartet område med gjennomført kvalitetsfylt arkitektur - meget godt bevart eksempel på boligbygging i Trondheim de første par tiårene etter krigen.

16.6 Moholt Studentby, byggetrinn 1 og 2

Arkitektonisk overbevisende og meget gjennomført studentboligby fra 1960- og 70 tallet. I tillegg særlig kvalitetsfylt utendørsmiljø.

17.1 Strindheim haveby

Ett av etterkrigstidens aller første samlede boligutbyggingsområder (TOBB). Godt bevarte to- og firemannsboliger, med den opprinnelige havebykarakteren i god behold på arealene rundt og mellom husene.

17.2 Angelltrøa

En av etterkrigstidens største samlede boligutbygginger, påbegynt rundt midten

Området ble ved en feiltagelse ikke med på plankartet til kommuneplanens arealdel (KPA). Områdene vil bli foreslått som hensynssoner i kulturmiljø ved neste rullering av KPA* Området ble ved en feiltagelse ikke med på plankartet til kommuneplanens arealdel (KPA). Områdene vil bli foreslått som hensynssoner i kulturmiljø ved neste rullering av KPA

av 1960-tallet. Den opprinnelige bygnings- og strøkskarakteren er forholdsvis godt bevart. Området eksemplifiserer den storstilte boligutbyggingen som ble vanlig i årene som fulgte.

18.1 Lavollen

Velbevart tidlige markaanlegg fra første del av 1800-tallet, der flere bygninger har høy antikvarisk verdi. Tunet og den nærmeste jordveien er viktige å bevare som del av et samlet miljø.

18.2 Sommer seter

Historisk viktig gårdsanlegg i Bymarka, der hovedhuset kan være sent 1700-talls, og anneksbygningen enda eldre. Den nærmeste jordveien, som i dag er golfbane, er viktig å bevare som åpen grønn ramme rundt tunet.

Vedlegg 6.6

BIDRAGSYTERE TIL PLANEN, SAMRÅDSPARTER OG INNSPILL

Høringsparter – eksterne:

Fylkesmannen i Sør-Trøndelag
Sør-Trøndelag fylkeskommune
Riksantikvaren
Fortidsminneforeningen
Strinda Historielag
Byåsen historielag
Byneset Historielag
Heimdal Historielag
Trondheim Historiske forening
Ranheim bydels museums Historielag
Sjetne Historielag
Nardo & Bratsberg Historielag
NTNU Vitenskapsmuseet
Høgskolen i Sør-Trøndelag, avd. for teknologi
NTNU Institutt for historie og klassiske fag
NTNU Institutt for byggekunst, historie og teknologi
Museene i Sør-Trøndelag
Byhistoriekomitéen

Høringsparter – interne:

Eierskapsenheten
Barnas representant
Trondheim eiendom
Enhet for idrett og friluftsliv
Miljøenheten
Trøndelag brann og redningstjeneste
Byplankontoret
Byggesakskontoret
Utbyggingsenheten
Kart- og oppmåling
Kultur og næring
Kommunalteknikk, ressursgruppe Landskapsarkitektur
Trondheim Folkebibliotek

Andre bidragsytere:

Torunn Lien Nilsen (byplankontoret) – for fremstilling av kart med oversikt over tap av bygninger i deler av Midtbyen.

Astrid Sofie Øie (kart- og oppmåling) – for lister over fredete bygninger, bygninger i verneklasse A og reguleringsplaner med spesialområde bevaring/hensynssoner.

Kjersti Bodin (Miljøenheten, byantikvaren) - for utvikling av Aktsomhetskart kulturminner .

Astrid Storøy (Asplan Viak) – for faglig rådgivning og innspill til kulturminneplanen i prosessen.

Vedlegg 6.7

MER OM AKTUELLE LOVER OG FORSKRIFTER

1. Aktuelle lover, konvensjoner og stortingsmeldinger

Lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldsloven)

<http://www.lovdata.no/>

er en norsk lov som gir regler om bærekraftig bruk og vern av naturen. Den ble godkjent i statsråd 3. april 2009 og gir myndighetene en plikt til å vurdere tiltak, dersom natur er truet. Lovens viktigste oppgave er å stanse tapet av biologisk mangfold, men den berører også kulturminnevern i form av kulturlandskapsverdier. Et eksempel er det eldste norske kulturlandskapet, kystlyngheiene. Denne naturtypen er truet fordi den er avhengig av skjøtsel i form av beiting eller brenning.

Lovens bestemmelse om områdevern har generelle mål. Målene er først og fremst knyttet til naturens behov for beskyttelse. Dette gjelder også natur som er preget av menneskers bruk gjennom tidene. Det er vernekategori "landskapsvernområde" som berører området kulturminnevern. I landskapsvernområder er det landskapet som helhet som står sentralt, ikke de enkelte artene. Landskapsvern er en mild verneform i den forstand at pågående virksomhet i det alt vesentlige vil kunne fortsette. Det er ikke mulighet til å gjennomføre en reguleringsplan etter plan- og bygningsloven i strid med et landskapsvernområde. Landskapsvern kan omfatte både natur- og kulturlandskap.

Kulturminnemeldingen

"Leve med kulturminner", kulturminnemeldingen fra 2004/2005, (Høsten 2012 eller tidlig vår 2013 kommer det en ny kulturminnemelding.)

UNESCO Konvensjonen om vern av "immateriell kulturarv"

Norge har nylig ratifisert en UNESCO-konvensjon om vern av «immateriell kulturarv», som definerer dette slik:

«Immateriell kulturarv» betyr praksis, fremstillinger, uttrykk, kunnskap, ferdigheter – samt tilhørende instrumenter, gjenstander, kulturgjenstander og kulturelle rom – som samfunn, grupper og, i noen tilfeller, enkeltpersoner anerkjenner som en del av sin kulturarv.

Kulturminneplanen vil i denne første utgaven ikke omhandle immaterielle kulturminner, med unntak av kunnskap om rehabilitering. Kulturminneplanen kan utvides på sikt.

Den europeiske landskapskonvensjon (2004)

Behovet for sammenheng, langsiktighet og forutsigbarhet i samfunns-

utviklingen er bakgrunnen for at Europarådet startet arbeidet med Den europeiske landskapskonvensjonen. 23. oktober 2001 vedtok Norge, som det aller første landet i Europa, å iverksette konvensjonen som trådte i kraft 1. mars 2004.

Iverksettingen av konvensjonen i Norge innbefatter konkrete tiltak som det enkelte land skal gjennomføre. I forbindelse med kulturminnevern er flere at tiltakene aktuelle:

- A Styrke bevisstheten om hvilke kulturlandskap som bør tas vare på
- B Utvikle kunnskap og ferdigheter
- C Kartlegge og vurdere dagens landskapskvaliteter og endringsprosesser
- D Utforme mål for framtidig landskapskvalitet
- E Forankre gjennomføringen i forpliktende planer og tiltak

Malta-konvensjonen (1995)

Gjennom å ratifisere Malta-konvensjonen (Europarådet) har Norge forpliktet seg til å sikre også den arkeologiske kulturarven som ikke blir fanget opp av den automatiske fredningen. Denne delen av kulturarven vil utfylle og berike de skriftlige kildene som fins fra de siste 500 årene. Fram til i dag er denne kulturarven ikke underlagt noe formelt vern, og mye er gått tapt uten at den kulturhistoriske verdien er dokumentert eller sikret på annen måte.

Den arkeologiske kulturarven forvaltes i dag av Riksantikvaren og Sør-Trøndelag fylke.

Gjennom arealplanleggingen kan kommunen sørge for at verneverdige og fredede kulturlandskap, kulturmiljøer og kulturminner blir innarbeidet i planene – som ressurs, miljøfaktor og lokalhistorisk dokumentasjon

Venezia Charteret fra ICOMOS (1964-65)

Veneziacharteret, et internasjonalt charter vedrørende bevaring og restaurering av kulturminner og historiske steder, er en traktat som angir det internasjonale rammeverket for bevaring og restaurering av historiske bygninger.

Vedlegg 6.8

AKTUELLE NETTSTEDER

Byantikvaren, Trondheim kommune

<http://www.trondheim.kommune.no/byantikvaren/>

Lokal nettside med informasjon om kulturminner i Trondheim, Antikvarisk kart og eldre kart. Linker til andre aktuelle nettsider.

Riksantikvaren

<http://www.riksantikvaren.no>

På nettsiden til Riksantikvaren finnes ulike temasider og veiledere, samt linker til ulike registre som Askeladden og kulturminnesøk.

Kulturminner, kulturmiljøer og landskap

<http://hdl.handle.net/11250/2397642>

Utarbeidet av Riksantikvaren, oppdatert utgave 2016.

Riksantikvaren ønsker med denne veilederen å vise hvordan plandelen av plan- og bygningsloven kan brukes for å få en god og bærekraftig forvaltning av kulturarven.

Kulturminnevern og universell utforming – et prosessverktøy

http://www.bufetat.no/Documents/Bufetat.no/Deltasenteret/Rapporter/Kulturminnevern_og_uu_et_prosessverktoy.pdf

Utarbeidet av Miljøverndepartementet, datert 2010. Veileder om hvordan universell utforming kan løses innen kulturminnevernet.

Nettportalen Bygg og bevar

<http://www.byggogbevar.no/>

Nettside som omhandler norsk byggeskikk og arkitektur med tips for å pusse opp gamle hus, byggeskikk og arkitektur i Norge, næringsutvikling, miljø og enøk i eldre hus og henvisning til hvor man kan finne kompetanse.

Råd og tips om utvendig restaurering av gamle trehus

<http://www.vaf.no/media/2616178/restaurering-av-eldre-trehus.pdf>

Fylkeskommunene i Vest- og Aust Agder og Telemark, Fylkesmannens landbruksavdeling i de samme fylker samt Agder-Telemark Skogeierforening har laget en veileder som kan belyse de mest sentrale spørsmål knyttet til restaurering av trehus. Veilederen er ment å gi råd om praktisk istandsetting av ulike bygningsdeler.

Hensynet til kulturminner og kulturmiljø ved etablering av energi- og vassdragsanlegg. Veileder.

http://publikasjoner.nve.no/veileder/2004/veileder2004_02.pdf

Utgitt av Norges vassdrags- og energidirektorat, datert februar 2004

Fortidsminneforeningen: Praktisk vern og Gode råd

<http://www.fortidsminneforeningen.no/gode-rad-serien>

Norsk kulturarv

www.kulturarv.no

Norsk Kulturarv er ein ideell stiftelse som har som formål å bidra til vern av kulturarven gjennom berekraftig bruk.

Vi har her valgt å ikke ta med private sider fra konsulenter eller nettsider som for eksempel forhandler nye og brukte bygningsdeler.

Vedlegg 6.9

BEGREPSAVKLARINGER

Definisjoner.

Hvor intet annet står anført, er forklaringene hentet fra

<http://www.riksantikvaren.no/?module=Articles;action=ArticlepublicShow;ID=111837>

Kulturmiljø

Kulturmiljøer er områder hvor kulturminner inngår som del av en større helhet eller sammenheng. Kulturmiljøer kan for eksempel være et byområde, ei setergrend, et fiskevær eller et industriområde med fabrikker og boliger.

Antikvarisk verdi

Begrepet benyttes for å si noe om bygningers kulturhistoriske verdi.

Historisk verdi knytter seg til objektets bidrag som kilde til historisk kunnskap. Historiske gjenstander eller bygninger er uunværlige som supplement til skriftlige og muntlige overleveringer. http://kunsthistorie.com/fagwiki/Historisk_verdi

Identitet av latin idem, «det samme», refererer til aspekter ved en person (eller fenomen) som antas å være mer bestandig eller uforanderlig over tid. no.wikipedia.org/wiki/Identitet

Istandsetting er et reparasjonsarbeid for å bringe en bygning, del av en bygning eller et annet objekt opp på et ordinært vedlikeholdsnivå, slik at bare løpende vedlikehold vil være nødvendig senere.

Kulturlandskap er alt landskap som er påvirket av mennesker. Betegnelsen brukes når det fokuseres på den menneskelige påvirkningen av landskapet, og særlig ofte om jordbrukslandskap.

Kulturminne. Kulturminner er alle spor etter menneskers liv og virke i vårt fysiske miljø. Begrepet omfatter også steder det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til. Også naturelementer med kulturhistorisk verdi er kulturminner, eller kan inngå som del av et kulturminne. Kulturminner kan for eksempel være bygninger, hager, gravhauger, helleristninger, båter eller veifar. Disse kan være fra tidligere tider eller fra vår egen tid. Det skilles mellom løse og faste kulturminner.

Landskap er en samlebetegnelse på våre utendørs omgivelser, både det naturgitte og det menneskeskapte. Landskapet er formet av samspillet mellom mennesket og naturen. Betegnelsen omfatter alle typer landskap, som for eksempel jordbrukslandskap, industrilandskap, kystlandskap, by-landskap og fjelllandskap.

Sikring innebærer alle tiltak for å beskytte kulturminner og kulturmiljøer mot skade og tap. Sikring kan blant annet dekke istandsetting, vedlikehold og skjøtsel, dokumentasjon og juridiske tiltak. Sikring kan også skje ved arkeologisk utgravning for å ta vare på kulturminnets kunnskapsverdi.

Skjøtsel. Med skjøtsel menes regelmessige vedlikeholdstiltak, for eksempel vegetasjonspleie, for å ivareta et kulturminne og/eller et kulturmiljø. Vedlikehold av eventuelle skilt, stier og ramper inngår også i skjøtselsbegrepet.

Vedlegg 6.10

KILDER

De fleste kilder er oppgitt ved henvisning til nettside direkte i teksten. Generelt er også benyttet:

www.regjeringen.no

www.lovdata.no

www.riksantikvaren.no

Trondheim kommune
Miljøenheten ved Byantikvaren
Postboks 2300, Sluppen
7004 Trondheim